

EVROPAE TOTIVS ORBIS TERRARVM PARTIS PRAESTANTISSIMAE, VNIVERSALIS ET PARTICVLARIS DESCRIPTIO

Aere potes paruo Regiones visere multas
Quas Liber hic tenuis, spectator candide, monstrat.

COLONIAE
Ex officina typographica Iani Bussemechers.
ANNO MD XCII.

EVROPA.

EVropa quatuor terræ partium quamuis minima, reliquis tamen cum hominum frequentia, tum etiam fertilitate, ſi non ſuperior, certè æqualis, cumq; optimis comparanda, vtpote populoſiſsima & cultiſsima. Siue etiã terræ excellentiam metiri placeat, vel ex ſua, ad animalium & inprimis hominis vitam ſuſtentãdam ac fouendam commoditate, certè modis omnibus principatum tenere videbitur Europa, quippe cum felix prouentu rerum omnium, cum ad vitam ſuſtentandam, tum tutandam contra morbos, herbas ferens medicas omnis generis, fructuum variorum ſuauiſsimorumque gaudens abundãtia, vini frumentique copia, cum & ea quæ delicatiorem quoque iuuãt vitam, abundè ſuppeditat, vt nil eorum quod deſiderari poſſit humanis vſibus, ab alijs petendum ſit: niſi quis gemmarum aut aromatum nil in ea naſci obijciat, neque tamen is negabit compenſari rerum earum penuriam. aliarum cùm non minus vtilium, tum quibus harum vice rectè vti liceat, copia & abundantia. Aëre cœloque vt plurimum fruitur temperatiſsimo ac clementiſsimo. Verùm ſit certè magis felix, vel India, vel Africa, prouentu rerum ad delicatiorem vitam deſideratarum (quod vix perſuaſum habeo) non tamen ideo terræ iſtæ videbuntur huic præferendæ, eò quòd non metienda videtur terrarum excellẽtia, vtenſilium in eis copia, ſed vtentium (propter quos illa creata ſunt) frequentia. Eſt Aſia magna, vaſtaque, habitatores pauci. Africa quamuis paulò minor, Europam tamen in triplo excedit, habitatorum verò huius illa vix habet partem mediam; ita vt verius à terra hi, quàm ab his terra habeatur. Atque hoc ipſum harum inopiæ argumentum magnum (hoc maximè tempore) quo nullum, vel minima fertilitate præditum, ſolum incultum maneat: quod Riphæi Alpeſque montes perpetuis niuibus albicantes, verumtamen habitati, abundè ſatis teſtatum faciunt. Aſiæ verò Africæque magnæ & vaſtæ ſolitudines, animantium vitæ nulla in parte ſeruientes, ex Solis ardoribus arenis tectæ, ſqualentes agri, ſordidiq;, vt viſentibus etiã horrorem incutiant: At hæc Europa, parua quidem, cultiſsima tamen & populoſiſsima, qua in parte ſola etiam totam ſeu Aſiam, ſeu Africam excedit, nitens, totaq; habitata, præterquam in exigua parte, quæ ob frigoris iniuriam vix aut ægrè habitari poteſt, populos gignens pugnaces, fortesque agrorum & vrbium cultores: legibus benè conſtitutas Reſpublicas tenens fructuum optimorum feraciſsima, metalla etiam ſeu minæralia omnia habens, pecudum mitium ditiſsima, cùm & ferarum non minus vtilium alat copiam, nociuarumque raritatem iactet. Europa tamen vnde hoc nomen acceperit, quiſve eius autor extiterit, à nullo mortalium compertum eſt: niſi quod dicimus ab Europa Agenoris Phœnicum Regis filia nomen accepiſſe Regionẽ, nec antè, ſicut cæteras nomẽ habuiſſe. Incolæ ingenio ſemper acri, animoq; forti ſunt & fuerunt, vt ſæpius his animi & corporis dotibus totum imperio ſuo Mundum ſubdiderint: & fatale ipſis eſſe videatur, reliquis terræ partibus imperare: vt ex fortiſſimè Alexandri Magni rebus geſtis apparet, imprimis tamen Romanorum. Atque hodierno etiam tempore videmus, longiſſimè remotas terras à pleriſque noſtratibus Regibus & Principibus teneri ac gubernari. Hanc autem Europam hodie vulgò Imperium Romanum. frequentius autem (quod etiam latius patet) Chriſtianiſmum vel Chriſtianatum, ſiue Orbem Chriſtianum vocitare ſolemus: quamuis (proh dolor) plurimis in locis, Turcarum crudeli vaſtatione, penitus extirpata ſit fides Chriſtiana. Terminos autem huius Europæ, eiuſq; amplitudinem, quot, quæ & quanta Regna, Ducatus, Comitatus, &c. complectatur ſuperfluum hîc enarrare ducimus: ille enim typus adiectus ob oculos nobis ponet, hæc autem ex ſequentibus tabulis, quæ ſingulæ membra ſunt huius Europæ, apparebunt.

EVROPA
Scala miliarii Germanicorum
MARE SEPTENTRIONALE
Oceanus Hyperboreus
Islandia
Oceanus Deucalidonius
Oceanus Germanicus
Oceanus Cantabricus
OCCIDENS
Oceanus Scythicus
TARTARIA
PERMIA
CONDORA
Corelia
Suedicum mare
Litua
Polonia
Hungaria
Bulgaria
Gracia
Corsica
Sardinia
Sicilia
Maiorica
Minorica
Candia
Cyprus
MARE MEDITERRANEUM
AFRICAE PARS
MERIDIES
PONTVS EVXINVS
Meotis Palus
CATTACHI
ASIA
ORIENS
TVRCOMANI PARS
NATOLIA
Carmania
MESOPOTAMIA
Frat, olim Euphrates flu.
Aleppo
Tripoli
Damasco
Volga, Rha vel Edel flu.
Astracan
Mare de Bachu, olim Caspium
a Scotia
b Anglia
c Irlandia
d Hispania
e Gallia
f Italia
g Germania
h Dania
i Moscouia
k Finlandia
l Noruegia
m Vennmarchia

GERMANIA.

GErmania totius Europæ regio maxima & florentiſſima. Populos vero qui veterē incoluere Germaniā, recenſet Corn. Tacitus, Indigenas quidē Teutones, Cimbros, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos, Batauos, Caninefates, Mathiacos, Cattos, Vſipios, Teucteros, Bructeros, Chamanos, Angriuarios, Dulgibinos, Chaſuarios, Friſios, Chancos, Cheruſcos, Foſos. Semnones, Longobardos, Rendignos, Auiones, Angilos, Varmos, Endoſes, Suardones, Nuithones, Nariſcos, Hermunduros, Marcomannos, Quados, Marſignos. Gothinos, Oſos, Burios, Lygios, Arios, Heluecones, Manimos, Elyſios, Naharnales, Gothones, Rugios, Lemonios, Suiones, Peucinos ſiue Baſternas, Fennos ac Venedos. Terra inſuper ipſa, teſte Solino, hominum diues, & populis immenſis frequens, qui ſi cum reliquis conferantur regionibus, minimum fuci, plurimū antiquæ ſinceritatis ac fidei: & ruſticanæ, vt dici ſolet, veritatis obtinēt. Tacitus inquit: Fœnus agitare, & in vſuras extendere, ignotum, eò quod minimè auari, fraudulenti ac ſubdoli eſſent, rerū nuda ac ſimplici permutatione vtebantur, merces dabāt, merces recipiebant, contenti ſua ſorte, vtpote apud quos plus valebant boni mores, q̃ alibi bonæ leges. Sermo gentis longè lateq; fuſus, ſua tamen idiomata habet, gaudet vocibus primigenijs monoſyllabis. Porrò Germanorum littoraliū, quos vetuſtas VVigevvonas appellauit, & Inſularium lingua mollior, vt Francorū, veterum qui Chancorum pars fuêre Saxonū Friſiorumq; ac Danorum, Mediterraneorū ſeu Herdvvonum, durior, vt Sueuorū, Quadorum, Marcomannorum, & Hermundurorū, vti hodie in tranſdanubianis regionibus. Pannonia prima, & Rhætia Norico loquūtur. Ipſam tandem Germaniam Corn. Tacitus informem terris, inquit eſſe, aſperam cœlo, triſtem cultu aſpectuq;, ac in vniuerſum aut ſyluis horridam, aut paludibus infœcundam. Humidiorem qua Gallias, ventoſiorem qua Noricum ac Pannoniam aſpicit: Frugiferarum arborum & omnis culturæ impatientem, ſterilem, pecorum tamen fœcundam, ſed plerunque improcerorum; auro atque argento immunem, & propterea vilem deſpectamque ab omnibus. Hodie regio eſt adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidiſq; vrbibus, caſtris ac pagis paſsim exornata & culta vt non Italiæ, non Galliæ, non Hiſpaniæ ipſa cedat. Cœlum ſatis clemens habet, agrorum camporumque fertilitatem optandam: ſunt colles aprici, ſunt nemora opaca, frumentorum abundantia, viniferi montes. Mille hîc iam hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria pomariáve, nullæ conſitiones, nulla tempe, nulla vineta deſiderantur. Solum ipſum hordeo, tritico, ſiligine, farre, milio, auena ac omni frumentorum, leguminum atq; obſoniorum genere ferax, campi vberes, prata læta. Sunt clariſſimi amnes, mineræ ſalis plurimæ: Thermæ ſalubres, aquas calentes paſſim producente natura. Non argenti, iam non auri, non margaritarum tandem hic incognitus vſus eſt. Vniuerſa & Gallia & Hiſpania & Italia argentum ex Germano negotiatore omne habuit, priuſquam ad Indias nauigatio aperta foret Metallorum ita omne genus habet, vt nec auro ſit priuata, horum iam inueſtigatis mineris, hoc infeliciores ſunt, quod miſeros in terræ viſcera iam auri ſitis intruſerit. Hic nulla non litterarum cognitio, legumve diſciplina, nulla non bonarum artium ſtudia florent. Videat igitur hic Tacitus noſter, quàm ſæpe bona materia ceſſet ſine artifice. Quid, quòd præclariſſimorum ingeniorum ſit feraciſſima. quid enim ſolertius vnquam aut vtilius inueniri potuit typographia; quod inuentum ſolertius & aduerſus Chriſtiani nominis hoſtem vtilius inſtrumento iſto bellico quam bombardam vulgò vocamus (quamuis non inficio omnium rerum, etiam optimarum, magnum eſſe poſſe abuſum. Nónne & amœnum illud (quamuis leue) tympanum militare, quem trummulum vocamus: vt innumera alia omittamus.

GERMANIA cuius incolæ antea Teutones appellabantur à Teutono Deo eorum quem Terra eorũ ortũ existimabant, siue à Teutono oppido cuius adhuc te= nues supersint reliquiæ etiam hodie nomen seruantes. Germaniæ ἔτυμον ex sua petitũ est lingua: gar u. siue ger totũ sigt, et man virũ, quasi planè virũ. Idẽ docet Allmãni vocabulũ quod inferiorib' idem significat quod Germanus superioribus. Illi n. pro eo quod est totũ, dicunt all, quod in superiori Germania gar vel gãr dici ostendimus.

Porrò vix eſt in Europa terra alia quæ maioribus fluminibus irrigetur quàm hæc: è quibus vndecim numerantur præcipua nauigabilia; horum primum eſt Danubius, alterum Rhenus, de quibus ſuo loco, reliqua Nicer aut Nicrus qui & Neccharus dicitur, Mœnus, Amaſus, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus, Viſtula, Moſella, quæ pluribus concomitata minoribus fluuijs, quorum numerandi locus hic non eſt, partim in Euxinum pontum, partim in mare Germanicum exonerantur. Montes verò nominatiſſimi ſunt, Rolbergus, Mons Iſidis, Melibocus, Pinifer, Heſſus, Oſtbergus, Senus, Sueuus, Pauonis, Rheticus, Seuo, Sprulius, Vocetius, Voſagus. Syluæ inſunt plurimæ, duæ tamen præcipuæ, quarum Heroinia altera, quæ reliquarum ferè omnium mater; altera erit Martiana. Atque hæc quidem generaliter de Germania.

BOHEMIA.

Boiohemia, si interpreteris, Boiorum patriam seu domicilium significat (der Boierheim) nũc corruptius Bohemia: Boij autem Galliæ populi fuẽre, haud procul ab Insubribus dissiti; ij à Cæsare victi Gallia excedentes, Italiam transcenderunt, quos Romani finibus eiecerunt: Inde trans Rhenum in Germaniam profecti, Herciniæ Syluæ incinctos incoluerunt campos. Hos Boios è Boiohemo potentissimus Sueuorum populus Marcomanni depulere. Eiectis tandem è Boiohemo etiam Marcomannis Quadisq;, Sclauini Scythica & Barbara gens intrauerunt. Hodierni igitur Bohemiæ incolæ Sclaui sunt, quorum etiam idiomate vtuntur. Habet hoc Regnum vltra 30. vrbes immediatè Regno subiectas: reliquas autem Principes Regni, Primates, Barones, Comites atque Nobiles sibi vendicant. Praga, Casurgis Ptolomæo, Regni caput est ad Muldauiam amnem sita, hîc regia aula, & Archiepiscopatus est. vniuersali olim studio floruit, id hodie Lipsia Misniæ ciuitas obtinet. Egra vrbs à fluuio præterlabente sic cognominata, in veterum Nariscorum sedibus, loco arte ac natura munitissimo sita, vtpote quæ maxima sui parte natiuæ rupi superstructa sit: intra mœnia ambitum continet 2. milliariorum, extra autem mœnia 3. nec procul ab vrbe fons est aquæ acidæ, saluberrimæ, quam eius incolæ bibunt auidissimè: præter hunc autem potum & cereuisiam. Medo autem, qui nusquam lautior meliorq; conficitur, affatim exhauritur. Litomeritium vineta habet. Kuttenbergium argenti fodinis diues est. Launum frumenti fructuumq; reliquorum prouentu felix est, Glatavvensium casei, Rakonicensium verò cereuisia commendatur. Bernum autem ferrifodinis ac sclopetis nobile est. Landtshutensium ager gemmifodinis celebratur. Gilouuium insuper auri, Rummavv argenti, Granpenum stanni, Schonbachium argenti viui, Linstadium plumbi, minæris fœcundæ sunt. Pardubitzenses autem gladij & enses magno vbique pretio sunt. Aëre, quòd perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, fruuntur duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri. Regio Hercinia sylua vndique cingitur, Albi ac Muldauia irrigatur. Ager ipse hordei ac tritici ferax, populo, pecore, ac piscibus abundat. Ferarum etiam ingentem habet copiam ob syluarum frequentiam, quæ vulpium, vrsorum, ceruorum, vrorumque seu bubalorum, quos lomi ipsi sua lingua vocitant, assiduam venationem præbent. De hac autem fera quam lomi ipsi vocant, perhibent, quòd venata vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima, dum canes insequentes fugit, impleat, eosq; hac cùm potestas datur, inspergat, qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si feruenti aquæ fuisset immersum, vt & pilos & cutem absumat. Metallicarum ac minæralium, item aromaticarum rerum pharmaceuticæ inseruientium, ditissima regio est. olei tamẽ, quemadmodum & reliqua Germania, sterilis est. Vino non caret omnino, austerum tamen & paulò acidius gignit. Ditiores autem nobiliori ac delicatiori vtuntur, ex Austria & Hungaria importato. Vicissim ipsi cereuisiam quam coquunt præstantissimam, in easdem regiones exportant. Thermis quoq; calidis & salubribus non destituitur hoc regnum. Mons Pinifer in eo, à pinuum quos profert, abundantia, sic dictus, & in Nariscorum ora situs, intra spacium duûm ferme millium passuum quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ maiestate effundit in quatuor Orbis cardines: idemq; mons auri, argenti, argenti viui, ferri, Sulphurisq; mineris fœtus, gemmarum etiam fodinas exhibet. inde dici solet, sæpenumero in monte Pinifero vaccam lapide peti, qui vacca sit pretiosior. Syluis regio hæc tanquam natiuo muro circumdatur: cuius pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur Gabreta sylua Straboni dicitur; portio verò quã à Meridie ad Danubium vsque

pertin-

BOHEMIA
Bohemie longitudo latitudoq; fere par, non totundam faciē ex circumiacētibus mōtibus corīpit, cuius diametrū triū dierū itinere expedito absoluitur; quorū montium que ad Septentrionalem plaga vergunt Sudete appellantur, ardui sane ac precipites, ubi Grabeta silua ingens extenditur qui mōtes cum alijs Danubio proximus unde Albis fl. se prorīpit in corpus profundissima nemora latissime occupant coeunt quas undiq; propant
Scala miliarium
1 2 3 4 5 6
Misniae pars
Voitlandiæ pars
Septentrio
Silesiae pars
Glotz
Landeck
Oriens
Moraviae Pars
Merhern
Austriae Pars
Meridies
Occidens
Palatinatus
Praga
Raudnitz
Kosteltz
Pirglitz
Strassitz
Podiebrod
Schwanbergk
Tribel
Egra
Elbogen
Carlsbadt
Danubius fl.
Passaw
Regenspurg
Passawer waldt
Budweiss
Tabor
Kuttenberg
Chrudin
Olmuntz
Johann bussemecher excud.
Henricus Nagel fecit

pertingit, Luna sylua Ptolomæo vocatur, hodie Passauica sylua, der Passawer waldt; versus Occidentem qua Morauiæ contigua est, der Schieb vocatur. Vndique hæc Regio Germanis populis septa est. Terminatur enim ad Septentrionem Silesijs ac Mitnensibus, ad occasum Voitlandia, Norico agro ac Palatinatum superiori, ad Austria seu Pannonia inferiori, ad Ortum Morauis ac Silesitarum parte, qui omnes Germani sunt, quamuis ipsa regio, non Germanica, sed ptopria sibi loquatur lingua. hoc tamen cum Germanis, & præcipuè cum Saxonibus incolis terræ commnne est, quòd non magni sed ingentes sint potatores, vtpote qui, vbi potum è recenti dolio promptum gustare inceperint; non desistunt, neque diuersorium egrediantur donec penitus sit euacuatum. Aliàs magnanimi multum sunt, & per omnia ferè leonibus comparandi, sub cuius etiam sidere nascuntur. Colligitur autem regio hæc ab Occasu in Ortum, hoc est, in longum habere milliaria Germanica 41. aut Italica 164. ab Austro autem in Boream milliaria Germanica 26. aut Italica 104.

AVSTRIA.

Vstriæ nomen recenti seculo natum esse, refert Lazius, ante annos nimirum circiter quadringentos, ab Austri venti flatu qui ista in regione frequẽs est: vel (quod verisimilius est) à similitudine Germanicæ appellationis Osterreiche, quod nomen Orientali Regnorum suorum limiti Francorum Reges indiderant, sicut & Occidentali Westenreiche. Francorum vero Osterreich ad Rhenum sita, postmodum Austrasia dicta, id nominis tandem penè amisit: quod tamen mox nouam sibi sedem reperit in Pannonijs, eodem Lazio teste, hic enim lib. 1. cap. 2. Comment. Gen. Aust. refert: Qui terræ tractus (loquens de Austrâsia ad Rhenũ sita in agro Gallico) cùm posterius Ludouico Pio, Caroli Magni filio extincto in diuisione, cum Italia & Imperio Lothario maiori natu cessisset, noua iam Austria Caroli Magni auspicio in finibus Pannoniæ & Norici excitata, veteri paulatim nomine abolito, Lothari regni appellationem sortitus erat, Lothreich aut Lothringen. Nostra autem hæc Austria prius Pannonia superior dicta fuit, quæ cùm amplissimi ducatus nomine comprehendatur, olim à multis varijsq; cultoribus fuit habitata, quorum primi numerantur Hebræi, hinc Iason cum socijs Argonâtis, hos secuti sunt Cimmerij, post hos Agriani, mox Gallogræci, deinceps Romani has sibi sedes vendicarunt, quibus expulsis, eas sibi Hunni occupauerunt: ab his Chumanos & Bosnios descendisse, nostræ ætatis adhuc gentes iuxta Hungaros, coniectura est. Hinc Sarmatæ & Slaui depopulati sunt magis Pannonias, quàm quod obtinerent agros. Quados etiam Austriam seu Pannoniam, sed præcipuè Valeriam incursasse, testantur historiæ. Et quia post multas variasq; gentes quæ terram hanc diuersis temporibus incoluere, quas omnes recensere prolixum nimis foret, colluuies Barbarorum, deuictis Romanis amœnas montium conualles & loca metallis vinoq; fœcunda insederunt; hinc fit vt adhuc hodie qui Carpathum montẽ Daciamq; incolunt, & qui Pannoniam superiorem, Valeriamq; attingunt, Teutonicum omnes sonent, Austriaci autem nostri Francorum & Saxonum soboles Pannoniæ superioris partem, vbi hodie sunt Austriæ, Styriæq; confinia, sibi concessam armis ab Hungaris vindicarũt, ac summa fide tutantur. Diuiditur autem Austria in superiorem & inferiorem: quarum hæc citra illa cis Danubium cita est. Continet præterea Styriæ ducatum inter Danubium, Muer & Mierz fluuios protensum, cuius incolæ partim Germanico, partim Sclauonico vtuntur Idiomate: strumisq; maximè deformes sunt. Item ducatum Carinthiæ inter Muer & Dranum fl. sitũ. Item Carniam, in Meridiem magis protensam. Comitatum præterea Tyrolensem inter Occiden-em & Meridiem. ac Siliensem ad Dranum fluuium: vsqueadeo amplus hic est Archiducatus. Regionis caput est Vienna Vindebona olim, postmodum Fauiana, tandem Fabiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur. quamuis à Viena amne seu torrente denominatam vrbem credant. Hanc nonnulli Iuliobonam à Ptolomæo vocatam contendunt. Est aũt munitissimum hoc Christianorum contra Turcas propugnaculũ, vallis aggeribus fossisq; munitum, ædificijs ita instructum, vt quot domos videas, tot aulas principumq; palatia cernere videaris: ac præter nobilissimum Gymnasium, quò à Friderico II. Imp. ornata est anno 1237. mercatu etiam frequens ac celebris est, agroq; gaudet fœcundissimo, & vt multa simul dicam: hæc vel opulentissimis Germaniæ Italiæq; ciuitatibus par est. ac quamplurimas etiam vincit. Habet & Pataulum, Lintzium, Presburgum nobilissimas vrbes, ac complurimas his vix inferiores. Est & pagus Austriæ, cui S. Stephano nomen est, duobus circiter miliaribus distans à Vienna qui proditur habere sepulchrum Theutanis, vnde nomen seruasse gens dicitur.

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
BOHEMIAE PARS
Morauiae extrema
HVNGARIAE PARS
Bauariae pars
AVSTRIA archiducatus
Johan bussemecher excudit Coloniæ 1593
Miliaria Germanica communia
1 2 3 4 5 6 7
Austria prius Pannonia superior dicta, amplissimi Ducatus nomine comprehenditur; olimque à multis varijsque cultoribus fuit habitata. huius caput est Vienna, Vindebona olim, postmodum Fauiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur: quamuis à Viena amne seu torrente denominatam vrbem credant; quæ vel opulentissimis Germaniæ Italiæque ciuitatib' par est: fruiturque aëre læto ac salubri. Quà Austrum spectat, regio est montosior, quà Ortum, palustris; medio tractu vtcunque plana. vini frumentique feracissima: lignorũ et copia habens.
Danubius flu.
Vienna
Stiriæ pars
Castri ferrei com.
Sopron comitat.
Neusidler See

Styriorum oppidum Greetz at Muer flu. situm est, Carinthiæ, Dragburgum & Lauamunda ad Tranum flu. Aëre fruuntur læto & amœno, salubriq; ob Euri viciniam quo perflatur. Non desunt tamen qui Styriorum strumas aëris quo viuunt, imputent vitio. quamuis aquæ fontibusq; ipsorũ hoc potius imputãdum erit. Regio est quà Austrũ spectat montosior: quâ ortum, palustris: medio tractu vtcunque plana ac leuiter deuexa. Fluminibus pluribus irrigua, ob idque fœcundior. vini frumentique feracissima, lignorum etiam copiam habens, amnesque pisculenti sunt. Vini abundè satis præbet Bohemis, Morauis, Silesijs vicinisq; Bauaris. Zinziber producit iuxta Hamburgum ad radicem Cæcij montis. Crocum etiam gignit perfectissimum. Styriæ montana vberrima frugum omnis generis sunt, nec magnopere cultura egent. Ac Marchianus quoque campus patens, vulgò Marckvelt/croco, vino, frumento, & frugibus mirificè fertilis. Carinthia montibus attumulatur, vallibusque vicissim deprimitur, quæ pabuli frumentique copiam exhibent. Tyrolensis autem Comitatus vel cum amplissimo regno certat de redituum annuorum, quos ex montibus ære, auro argentoque scatentibus haurit abundantia. Sal coquunt Styrij quod in alias prouincias exportatur: ijdemq; argenti ac ferri minæras habent ditissimas. Austriæ verò ciuitas Archiepiscopalis Gran thermas habet saluberrimas. Syluis hinc inde conspersa est regio, montibusque multis asperatur. Fluminibus permultis etiam perfunditur, & lacus complures habet.

MORAVIA.

MOrauiæ seu Marauaniæ nomen à Marauaha flu qui eam perfluit regionem, deducitur. Multis tamen Marcher potiùs quam Merhern dicendi putatur: idque à Marcomannis Sueuorum populis. quorum quidem sententiam haud immeritò amplectimur, ij enim indubiè Morauiam tenuerunt, & postmodum etiam Bohemiam eiectis in Boijs, olim etiam Marcomanniam appellatam fuisse regionem hãc, in Bohemica sua historia testatur Ioannes Dubrauius. Non exiguam etiam Marauaniæ Silesiæq; partem Quados tenuisse constat, iuxta Lunam syluam. Marauaniam præterea quæ ad Istrum declinat, putantur coluisse Osi, quorum Tacitus meminit. Arrianus in Germanorum historia sua ad hunc modum scribit: Harum gentium extremi sunt Quadi & Marcomanni, post hos Iazyges Sarmatarum gens, hos sequuntur Getæ, eos autem magna Sarmatarum; hoc est, Tartarorum ac Polonorum pars. Sufficiat tamen vel hæc sola ratio quòd antiqua Marcomannorum sedes fuerit, nimirum quòd iuxta Hanam fluuium sæpius ab agricolis inter arandum inuenta fuerint numismata veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros autem M. Antonini, quem plurimæ testantur historiæ gentem hanc debellasse. moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conijciant, deinceps Marcomannos eam Germaniæ prouinciam occupasse, quæ vulgò die Marck appellatur, seu Marchia Brandenburgensis vltra Albim, versus Oceanum, cultores enim eius die Mercker, hoc est, Marcomanni quasi Marckmenner dicuntur. Creduntur etiam Marcomanni à limite nomen sortiri, quem nos Marck vocamus. Non desunt qui ab equis nomen adeptos Marcomannos tradant, sicut Marschalcum equitũ præfectum, Marstallerũ equorũ stabuli magistrum appellamus: siquidem Marca & Merrhen nostrate lingua equum & equã significat, vnde Merrhenlandt interpretantur equarum regionem. probabilior tamen prior est ratio. Regni titulo olim hæc regio decorabatur, cuius Rex vicinis Bohemorum, Polonorumq; ducibus imperabat: nunc verò multò inferiori fortuna contenta, suis deinceps aliquamdiu ducibus, postmodum Marchionibus paruit, nunc distracta: eius tamen potior pars, ac penè tota Bohemiæ Regibus paret. Reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus subest. Gentis caput ac Marchionis sedes est Brin, Eburum, Olomontium Episcopalis sedes est, Volagradensis prius dicta. Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificijs clarissimis abundat: cuiusmodi sunt Zvoijma, Radisch, Iglauia, Nouaciuitas, Mõs Nicolai, Weiszkirchen/ Cremser, Boserlitz olim Marchionum sedes, & complures aliæ quarum nomina charta chorographica declarabit. Incolarum lingua est Sclauonica seu Bohemica, & Teutonica mirum in modum commixta atq; confusa. Aër loci mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Prouincia est vt populosa, ita frumenti ferax, pisculenta & nemorosa. Vinetis quoq; abundat maximè vbi in Oriẽtem vergit, quod inde abundè in Silesiam Bohemiamq; exportatur. Eius etiam campi præter necessariarum rerum mirificam fertilitatem vbertatemq; croci etiam optimi plurimum proferunt. Sudetæ montes iuxta Iglam vrbem minæris etiam fœti habentur. Regio quàm Bohemia minus montosa, non tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolomæus Orcynum nemus, Sudettam ac Gabrettam syluas. Flumina habet non pauca, quorum quatuor sunt præcipua Moraua seu Marauaha, amnis piscosissimus, vlugò die Mahr qui regioni nomen dicitur indidisse, seu quod potius crediderim à regione sumpsisse sibi nomen: lambit mœnia Olomuntij, & regiunculam Austriæ Marckfeldensem, Suartzaha, Brinnam præterlabitur, & Theyæ mi-

MORA VIA
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Morauia Marchionat, germanis Merhern, à veterib. Jo. Dubrauio teste, Marcomānia dicta, eò qđ fines istos Germaniæ p q̃s secund. Danub. iter in Pannoniā suscipitur, circumdaret. incolę Morauí sicut et regio Morauia à Moraua flu. nominantur. Ao. Christi 895 à D. Methodio iussu Imp. Arnulphi, ad fidem Christianā cōuersa est. anno aut 1086 Bohemię regno attributa est. Præter cætera hoc mirandū, qđ thus et myrrham terra hæc gignat, idque in Gradiscus locis tantum
BOHE MIA
FINITIMA
Silesiæ Pars
HVNGARIÆ PARS
Austriæ Septentrionalia
Milliaria communia
Joan Bussemecher exc.
1 2 3 4 5 6 7 8 9
Littomissell
Troppa
Mora fluui.
Odera fluui.
Igla
Bruck
Znaim
Retz
Ostrawa

ſcetur. Theya vel Deins, qui nonnullis etiam Thiſia vocatur, Zoijman præterfluit, & limitem Marauaniæ ac Auſtriæ ſtatuit. Igla, à quo Iglauia vrbs nomen ſortita eſt, dirimit Marauanos à Bohemis, & Morauiam quoque ingreditur: hiſce & Hauam fluuium iungemus, vt plurimum temporis paruum quidem, vbi verò exundauerit, longè lateque omnes circum agros adeo humectatione ſua fœcundantem, vt ab eius loci incolis haud immeritò adipis ſuæ fouea nuncupetur. Porrò regio hæc à diuo Methodio primum iuſſu Arnulphi Imperatoris ad fidem Chriſtianam conuerſa eſt, ſub Henrico IIII. Imperat circa annũ Chriſti 895. poſtmodum tamen anno 1086. vnà cum Luſatia ac Sileſia regno Bohemiæ attributa eſt. Denique regionis huius termini hi ſunt: ad Orientem habet partim Hungariam, partim Auſtriam; ad Meridiem Auſtrum tantùm; ad Occidentem Bohemiam; ad Septentrionem Sileſiam: ac initium ſumit ex parte Occidentis ſub gradibus longitudinis.

PRVSSIA.

PRussiæ nomen à Bructeris deriuatum credunt, voce nonnihil corrupta ac fracta: Bructeri enim ex VVestphalia à Charmauis & Angriuarijs eiecti, secedentes in Sarmatiam concesserê, & ad Baltheum mare, domitis aut expulsis Vlmigeris, consederunt: quod Claudianus hoc versu innuere videtur;

Venit accola syluæ
Bructerus Hercyniæ, latisq; paludibus exit
Cymbrus.

In Sarmatiam enim Hercinia propagatur. Verũ de Prussiæ nomine aliter sentit Erasmus Stella, ait enim Borussios populos, quos Ptolomæus ad Ryphæos montes collocat, non longè qua Tanais ex eis erumpit, infelicitate sua concitos (quòd perpetuis niuibus algoribusq; illic terra riget & ad omne naturæ mysterium damnata est) ad nouas sedes capessendas, patria egressos in hæc loca delapsos esse, terramq; vocabulo gentilitio Brussiam appellasse, qua vsq; hodie vnius literæ suppressione vulgò dicitur. Rei fidem facit quòd etiamnum populi ad Ryphæas habitantes, eodem pariq; sermone quo hi vtantur. Prussij itaq; VVigevvonum populi sunt, ad Clylipenum sinum in Sarmatia Europæ, ac inter Vandalos numerantur: quorum sedes olim Burgundiones, Varinos, Gothones, Fennos, Aestios, Stagnanos, Sargatios, Sudinos, Gelidanos, Gillones, Charinos, Sulones, Subarios, Humligerosq; tenuisse ferunt, à quib. etiam hodie pars Prussiæ ad Vistulam, Culmigera vocitatur. Partitur eam more antiquo Erasmus Stella in Pomesaniam, Galingiliam, Natangiam, ac postmodum in Barthiam, Naoderitiam & Varnitiam, pro ducatu habetur hodie pars Orientalis, quæ Chrono seu Pregelio flu. adiacet, Schalaunia & Graudia vocatur, His in Meridiẽ vicina est Bartenlandia, ac Meridionalior his Mazouia, ad Occidentem iuxta Elbingum fluuium Natangia remanet, & sub hac Huntavvia. His verò Occidentalior pars ad Vistulæ vtramque ripam iuxta Gedanense emporium Pomesania & Pomerellen vocatur. Culmigera autem quam Culmischlant vocant, ad Triebnitzam atq; Vistulã fluuium versus Meridiem sita est. In Septentrione autem Insula illa quam sinus efficit Venedicus, Samaiden vocatur. Vrbium omnium opulentissima est Dantiscum, proprio nomine Gedanum dictum. præter hanc maritimam quoque vrbem habet Koningspergum, Latinè Regium montem appellare licet, ad Chronum seu Bregelam amnem, in quo magni magistri ordinis Teutonicorum erat aliquando. Intus in Mediterranea, in ripa Vistulæ fluminis, insignis vrbs, Turream & Turroniam, vulgò Dorn vocant, similiter Marieburgum, Chulmen, Notangen, Samkand, Risenburgũ, Brunspergum, ac complures aliæ. Aëre fruuntur frigidiore. Terra ipsa vasta, ampla, ac paludibus inuia. Frumenti ferax est, aquis irrigua, & plena colonis, multa ambitiosa oppida, multi maris sinuosi reflexus amœnam efficiunt; pecorum ingens vis, incæduæ syluæ, multa venatio, piscatio diues. Saltus Hercynius qui per Brussiam vagatur, multa ferarum genera gignit: alces, vulgò Ellendts vocant, onagros, vros seu bubalos germ. Auroxsen, & Bisontes, Buffalos dicunt: Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hæ syluæ, quæ vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioq; ingenti vendunt. Habent etiam syluæ præter id suas diuitias, apum scilicet ingentem multitudinem, quarum alueos ceu natiuos, intra arbores ad hoc cauas cernere est, ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, vt Germaniæ, Britanniæq;, ac cæteris adiacentibus insulis commodè harum rerum vsum suppeditet. Ora illa quæ quasi peninsula est, ob sinuosos flexus maris, terramq; spatiosè in freta excurrentem, Samaiden vocant, succino abun-

Prussiæ Descriptio
ante aliquot annos
ab Henrico Zellio edita,
ab eóq; D. Joanni Clur,
Ciui Gedanensi dedit.
Johann bussemecher
excudit Coloniæ
Maris Germanici Pars
Septentrio
Oriens
Occidens
Meridies
Pomeraniæ
Pars
Poloniæ Pars
Mazouiæ
Ermeland
Hockerland
Dantzig
Thorn
Culm
Schonbille
Tykoczin
Podla
Pars
Grodziecz
Dobrzin
Lowicz
Lubranecz
Cutno
Cruswick
Bromberg
Crone
Landeck
Stolpen
Carthaus
Balde
Chodzez
Margonyn
Reinfeldt
Suckaw
Marienburg
Graudentz
Neuburg
Stargart
Lubischaw

dat,in quam vi tempeſtatum idipſum aduehitur: id olim à Germanis Gleſſum vocatum eſt, inde Gleſſaria regio ipſa. quo loco autem ſuccinum naſcatur, ſcriptores non conueniunt,quidq́; ſuccinum ſit, controuerſum quoque eſt: crediderunt nonnulli purgamentum eſſe maris concreti, quidam Solis radiorum ſuccum eſſe putarunt,quos circa Occaſum vehementiores in terram actos ſudorem pinguem in eam partem Oceani relinquere; deinde æſtuante mari in littora Germaniæ eijci dixerunt. Quidam verò è limo quorũdam montium Sole excaleſcente fluitare exiſtimant,in herbido ſolo atq; algido,quod his montibus ſubeſt,indurari: Oceano illic efferueſcente,inde rapi,& in proxima littora expelli. Plinius tradit Succinum gigni in inſulis Septentrionalis Oceani,ipſumq́; naſci defluente medulla, ex pinei generis arboribus (ſicut enim reſina in Ceraſis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) denſamq́; rigore maris,eo intumeſcente ex inſulis rapi,certoq́; littore expelli,ita inuolutum herbis,vt ex his pendére videatur,ſalo expui. Fluminibus regio rigatur ad Ortum Chrono,ad Occaſum & Meridiem Viſtula. Mediterranea Elbingus flu. humectat.Sunt præter hos alij ignobiliores,Bro,Oſa,Triebnitz,Brieg,ac innumeri ferè lacus. Eruditiſſimam huius regionis deſcriptionem reliquit nobis Andreas Aurifaber Vratislauienſis.

BRANDENBVRG.

COmplectitur hac tabula Marchionatū Brandeburgēſem, & maximam, Pomeraniæ partē, cuius tabulæ deſcriptionē primus ſolusq; præſtitit Gerardo Mercatori doctiſſimus Mathematicus & profeſſor in Academia Francfordiana ad Oderam Elias Camerarius, vir à quo multa in Aſtronomicis deſideratiſsima expectabantur ſi longiorem illi vitam conceſſiſſet Dominus, iam enim in obſeruatione motuum Solis, Lunæ ac ſtellarum diligentiſſimus erat, ad caſtigandos quos in ijs certò deprehendebat errores. Conſcripſit autem hanc tabulam non geometricis inſtrumentis vſus, vt cui propter academica negotia id integrum non fuit, ſed ex ſuis aliorumque profectionibus, ſolerter admodum & circumſpectè, id quod experientia docuit, ſiquidem cùm reliquis circumſitis regionum tabulis hanc deſcriptionem conciliare Mercator vellet, vix vlla contractione aut extenſione opus fuit, ſed in eam quàm proximè longitudinem ac latitudinem exterioris loci iuxta ipſius dimenſiones poſiti incidebant, quam circumuicinæ tabulæ diligentiſſimè ab ipſo caſtigatæ & conciliatæ requirebant. Porrò ſic dicta eſt regio à metropoli in ea Brandeburgo, patria clariſſimi iſtius poëtæ Georgij Sabini : vnde autem nomen hoc ſortita ſit vrbs, ex eiuſdem poëtæ diſticho quodam intelligi poteſt; ſic enim ait in Hodœporico ſuo:

Italia quando digreſſus ab vrbe petebam.
A duce quæ Brenno condita nomen habet.

Brenneburgum enim à veteribus appellata eſt, ſed vulgus Brandeburgum pronunciat. burgum verò ſignificat propugnaculum, ἀπὸ τοῦ πύργου, & Brennus idem nomen eſt apud Germanos quod Galeatius, vt veteres illæ cantiones teſtantur quæ in Theodoricum Regem Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum, equitum ſeu Galeatorum vrbem. Tota autem hæc principis Electoris ditio in 7. aut 8. prouincias eſt diſtributa, quæ ſunt Aldemarck / Mittelmarck / Newmarck / Vkermarck / Pregniß / Croſſen / ducatus Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Luſatiæ: inter quas proculdubio, tum ad conſeruationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus eſt ordinum ſtatus & politia. POMERANIA nomen accipit à Pomeſano Vidunti, primi Boruſsiorum regis filio. Diuiditur autē in ſuperiorem & inferiorem Pomeraniam, quarum hec in Orientem vergens, Vandaliam, Caſſubiamq; illa Stetinenſem, Barthienſemq; ſeu VVolgaſtenſem ducatus ac Rugienſem inſulam complectitur. Oppidis egregiis exculta eſt, inſigniora tamen quæ habet, maritima ſunt, pręter pauca quædam mediterranea, quorū primum eſt Stetinum emporio celebre quod ex VVineta vrbe eò tranſlatum eſt, totiusq; Pomeraniæ hodie eſt metropolis, amœniſſimū habens ſitum. Habet præterea VViſmariam, Straelſundam oppidum, ſplendidū olim ſuum habens principem, quē dixêre Bardenſem ducem; Gripeſvvaldū à Ptolomæo Viritium iuxta coniecturam appellata; Roſtochium in quo liberalium artium florens Academia, quam impetrarunt ciues ac Magnopolenſes ſeu Mechelburgenſes principes, anno Chriſti 1415. accerſitis magiſtris ac doctoribus potiſſimū ex Erphordienſi Gymnaſio, quod & ipſa recens tum ſchola erat, annos necdum habēs 30. Eſt verò is locus Roſtochienſis in eā rem non incongruens, quòd aëris ſalubritas, & victualium omnis generis leui pretio ibi magna ſit copia. Caminum Epiſcopalis ciuitas; Iulinū nūc VVolinum oppidū olim nulli clariſſimarum vrbium ſecundum, multas etiam præclaris opibus & structuris exuperans, nobile Vandalorum emporium, tantis opibus mercatorum negotijs frequens vt excepta Conſtantinopoli, vix aliud ei par Europa tum videret: ibi

MARCA BRANDENBVRGENSIS & POMERANIA
SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
OCCIDENS
Milliaria Germanica communia
Mare Balticum
Frisch haue
Rugiæ insulæ pars
Vineta emporium destructum anno 1050 a Conrado rege Daniæ
Mekeln burg
BRANDEN BVRGER Marck
Alte Marck
Mittel Marck
New Marck
Vker Marck
Prig nitz
Lusatiæ pars
Silesiæ pars
Crossen Duc.
Poloniae pars
Magdeburgensis Archiep. pars
Anhaltisch
Berlin
I.B. excudit
IOAN. GEORG. D. G. MARC. BRANDENB. DVX BORVS. POM. BVRG. NORIM. PRIN. RVGIÆ etc. S.R.I. PR. ELECT.

enim Russi, Dani, Sorabi, Saxones & VVandali suos vicos & plateas incolebāt. Apud Caminum insula est Christoa. Insulæ VVinetæ olim vrbis in ea nomen erat. hîc & Oderæ ostia, quæ tribus alluitur fretis, quorum vnum viridissimæ aiunt esse speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibundo perpetuis sæuiens tempestatibus. Est hæc regio vbique fertilis, aquis irrigua, stagnis abundans, nauibus peruia, diues agris, pascuis, pomis, lignis, riuis, montibus, venatione, pecore, piscibus, frumento, butyro, melle, cæra & alijs his similibus rebus. Montium in hac plura iuga, sed quorum apud Authores nulla fama est, sicuti nec syluarum, quibus tamen Pomerani non carent. Mineræ tamen nec thermæ vllæ in ea celebres; colligunt autem incolæ Succinum in mari, sed non tantum quantum Pruteni. Nullus denique in hac regione locus est vacuus, nisi quem aut lacus aut montes occupant.

SAXONIA.

SAxonici nominis etymon obſcurum reliquit vetuſtas. Eorum Tacitus nō meminit, quòd tum fortaſſe ignobiles adhuc erant. Meminit autem Ptolomæus, antiquiorem licet Geographiam ſecutus, is Germanici maris accolas, ac potiſſimum inſulares fuiſſe docet. Speculum autem Saxonicum in hanc ſententiam de eorum nomine diſſerit. Quòd poſt obitùm Alexandri magni Aſiatici Petroculis bellum intulerint (eò quòd opem ſuppetiasq; ipſi Alexandro tuliſſent) eosq; è Cilicia expulerint. Ipſi itaq; vela dantes ventis, expulſi ſuis ſedibus, appulêre decem & octo ratibus in Pruſſiam, quæ eremus tum erat: Petra autem ſeu πέτρη Græca dictio, Latinis Saxum dicitur: vnde Saxonum nomen deriuatum eſſe creditur. Ab Aſiaticis etiam Becanus & Melanthon deducit, verum alio modo. dicunt enim Sacas Aſiæ populos colonias quaſdam à ſe emiſiſſe ad montes Moſchicos, è regione Cappadociæ: alteram, quos Saccaſſones, quaſi Sacarum filios appellatos contendit, vltra montes Tapuros alteram, ad latitudinem 56. paulò plus minus graduū, quā Ptolomæus Saſonum nomine ſignarit. hoc priore ſui parte perinde atq; illud poſteriore corrupto, Saoſſones enim ſyncoptos, vel integrè Saccaſſones fuiſſent dicendi, id eſt Sacarū filij Ex his igitur Saſſonibus Saxones noſtri Europæi deſcenderunt. Memini tamen me legiſſe in Friſiorum (ni fallar) hiſtoria, gentes iſtas, Friſios, Brunſuicenſes & Saxones, à Friſone, Brunone & Saxone ducibus denominatos eſſe: verùm huic ſententiæ quiſquis quantam volet, fidem tribuat. Saxoniæ autem veteris fines latius multò quàm modernæ extendebantur, Initium namque eius eſt trans Albim ab Holſatia, inde tranſiliens Albim per diœceſim Bremenſem in VVeſtphaliam vſq; ad Rhenum ferè pertingit abinde verò in Heſſiam peruenit, ad Herciniam ſyluam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ, in qua olim non contemnendam partem Saxones, militiæ ſtipendium à Francis, quibus militauere, ſuſceperant. Inde iterum ſub montibus longo tractu peruenit in Regionem Albi non longinquam, complectens Vitebergam & confinia eius, quæ nunc Saxonia ſuperior dicitur: duobus principalibus Saxoniæ ſibi titulum vindicantibus. Legititima quadam ſucceſſione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: ſed ſuperiorē apprehenderunt Marchiones Miſnenſes cum dignitate Electuræ, quæ illi inſeritur principatui. Meditullium autem huius quam deſcripſimus prouinciæ, totum ex Xandalico, id eſt, Slauico ſolo redactum eſt in linguam & mores Saxonum, iu terra videlicet Brunſuicenſi, Luneburgenſi, Magdeburgenſi, & Halberſtadenſi. Ad eādem verò pertinet nationem omnis Marchia Brandeburgenſis, ex eodem ſolo Vandalico capta, ac verſa in linguam & mores Saxonum. Præter vrbes autem magnificas, omnis hæc regio, & Gymnaſia celeberrima, populum habet robuſtum ac validum, quorum potus cereuiſia; cibus autem plerunq; lardum, crudum butyrum, caſeus, ac reliqua lacticinorum genera. Aër regionis durus, attamen purus ac ſalubris, niſi quâ paludibus humectatur nimium, quod Marſis nonnunquam accidit. Gleba fertilis eſt, rerumq; omnium, præterquā vini, prouentu felix. Mechelburgij ducatus fœcundiſſima fertiliſſimaq; regio frumenti, ligni, lacuū, fluminumq; piſcoſiſſimorum, pecudum tum domeſticarum tum ferarum. vrbibus amplis, arcibus vicisq; mirè exculta. Iſatim herbam, quam Quadan ipſi vocant, lanarum tinctoribus aptiſſimam abundè profert in Thuringia, ita vt incolarum pleraq; pars, annonam ſibi ex ea comparent. Syluas complures complectitur, Lünenburgerheid/ Spondawerheid/ Rattenawerheid/ Galbelheid/ Pomerischheid/ Herciniæ portiones, &c. Fluminibus interluitur nobiliſſimis. Saxoniæ mōtana minæris fœta ſunt. Habet & Goſlaria vltra æris, auri argentiq; minæras, ditiſſimos ſalis fontes, quibus & Hala & Luneburgum abundat. Illud quoque memoratu dignum viſum, montem haud ita procul à Kupferbergo reperiri, qui lapidem gignat emittentem odorem violarum. quin & marmoris copiam hæc montana exhibent.

Saxonum regionis quatenus eius gentis imperium nomenque olim patebat, recens germanaque delineatio, Christiano Schrotenio authore,
Quia loci angustia non pateretur sic de industria Sep ten tri o necessario tamen in hac mappa aliqua Opida amisimus
Joan bussmechr exc.
Die Oester Zee
Mare Saxonicum
Mare Cymbricum
Sinus Codanus
Frisiae Occidentalis
Holstia
Marca Noua
Marca Antiqua
Saxonia Inferior
Saxonia Superior
Pomerania
Polonia Maior
Slesiae Pars
Westphalia
Hessia
Turinghen
Mysnia
Brandenburgia
Occidens
Oriens
Meridies
Scala miliariu Germanicoru minorum
Henricus Nagel fecit
Hamborg
Lubeck
Bremen
Lunenburg
Rostock
Wismar
Berlin
Magdeburg
Wittenberg
Munster
Paderborn
Hannouer
Brunswick
Oldenborg
Emden
Stetin
Colberg
Dresden
Meissen

MISNIA.

MIsnia Saxonum quoque regio, à cognomine sibi vrbe hodie denominata, ea ad Albis fluuij sinistram ripam posita, Episcopalis est. Verùm recenter hoc nomen regioni inditum est, cùm Hermundurorum hîc olim sedes fuisse non obscura coniectura colligere liceat ex Cornelij Taciti historia: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Hermunduri autem Sueuorum gentes fuêre ad Albim fluuium, sub Hercynio iugo, Danubium versus è regione Semnorum habitantes. Velleius etiam Paterculus libro 2. Semnonum Hermundurorumque fines Albim prçterfluere tradit. Tacitus autem lib. 10. Annalium docet Hermũduros cum Cattis magno prælio propter flumen gignendo sale fœcundum, & conterminum concertasse. Is autem Sala fluuius est Cattos Hermundurosq; interluens ac separans, ad cuius ripam etiamnũ Salinę in Hala vrbe conspiciuntur. Ioannes Gerson persuasum habet, Eudoses, Varinos, Suardonesq; Libonotriam (quo nomine Misnensium ditionem vocat) habitasse, eosq; postmodum vnico vocabulo Sorabos nuncupatos esse: ij Sclauini fuêre, quos inter Albim ac Salam habitantes Carolus Magnus oppressit. Inde postquam Germani pristinos agros receperunt, Misnij seu Misnenses, ac Episcopali, vt dictum est, vrbe, vbi principis sedes erat, cognominati sunt. Birckheimerus, Misnenses Cheruscos esse credit, qui cum Cattis de salis fontibus, qui sunt Halæ Misnensium, decertarunt. Quamuis demonstrari planè potest Thuringos Cheruscorum sedes tenere inter Albim & Visurgum fluuios. Camanos etiam Misnensium olim loca possedisse credunt nonnulli. Ilingi etiam & Glancones dicti sunt Albi fluuij accolæ, Misnensium pars iuxta Zerbst. Hodierni regionis incolæ robusti fortesq;, ac commendanda corporis forma ac proportione, iucundi hilaresq;, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem, ac minacitatem referentes. Marchionatus hodie est, olim Saxoniæ Marchionatus dictus. Valles multas complectitur, ac Voitlandiæ etiam ducatum & Lusatiam superiorem, cuius habitatores Theurochemi dicti sunt. Ciuitates vrbesq; principes habet Misniã seu Missenam, quæ regioni nomen suum communicat. Lipsia ad Pleissenam amnem, quæ cæteras omnes opulentia splendoreq; antecellit, nobilissimoq; floret Gymnasio, quod cùm olim Pragæ in Bohemia extaret, huc anno Christi 1408. translatum est. Est & Suiccama triniali schola clarissima, ad Moldam amnem sita; & Laisnicza Petri Appiani nobilissimi Cosmographi patria. Dresdena quoque ac Torga, in quibus Principis Electoris sedes frequens est. Aer dum vix ferendus fuisse dicitur, ob montium syluarumq; humidissimarum exhalationes viscosas; præsertim vbi Ioachimica Vallis dicitur in Sudetis montibus, qua Bohemiæ, Voitlandiæq; vicina est, eam enim Vallim vsque adeo densæ tetræq; nebulæ nonnullis anni temporibus integebant vt Solis radios nequaquam admitterent: nunc verò syluis excisis, terræq; meatib. quantum interclusi erant, apertis, fluminibus quoq; exitum suum sortitis, cessant nebulæ: mõtes enim exsiccati, vento liberius perflãtur, vnde aëre hodie salubriori fruuntur. Terra montibus collibusq; minæris refertis vndiquaq; attumulatur in Bohemiæ finibus, ipsisq; Sudetis montibus. Ager etiam frumenti feracissimus est, præterquam in prædicta valle Ioachimica, vbi gleba durior, minusq; fertilis est. dumorum autem & ruborum referta; plus tamen in recessu quàm in fronte prima habet. quod enim superficiei eius denegatur, id eius viscera abundè compensant: argenti enim tam sunt diuites fodinæ, vt & laudatissimas mensas comparare valeant. Est & ad tertium ferme lapidem ab Zuiccauia vrbe ad Moldam sita, Colbergum mons, id est, Carbo-

MISNIAE ET LVSATIAE TABVLA
Descripta à M. Bartholomæo Sculteto Gorlitz.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
SAXONIAE PARS
MARCHIAE PARS
LVSATIA INFERIOR
LVSATIA SVPERIOR
SILESIAE
THVRINGIAE PARS
VOITLANDIA
BOHEMIAE
OSTERLAND
Scala miliarium Germanicorum
Johann Bussemecher exc.
Elbe fluuius
Sala fluuius
Odera fluuius
Albis flu.
Elbe flu.
Egra fluuius
Sprea fluuius
Kalue
Aken
Bernburg
Alsleben
Dessa
Kothen
Wittenberg
Brezin
Beseke
Furstenberg
Guben
Krossen
Luben
Luca
Schlieben
Cotbus
Fridburg
Betin
Halle
Rotnburg
Bitterfeldt
Lodsberg
Delitch
Dieben
Domnitz
Torgaw
Eilenburg
Belgern
Wurtzen
Trebissen
Mansfelt
Querfurt
Eisleben
Morsburg
Rosleben
Lutzen
Weissenfels
Leipzig
Grimme
Friburg
Naumburg
Weimar
Dornburg
Erdfurdt
Jena
Gothen
Arnstadt
Orlemundt
Kale
Salueldt
Pesnitz
Eisenburg
Czeitz
Gera
Newstat
Werda
Ronburg
Kemnitz
Aldenburg
Rochlitz
Zwickaw
Glauche
Waldenburg
Mitweide
Frawenberg
Schellenberg
Freiberg
Dobeln
Waldheim
Meissen
Lommitz
Oschnitz
Strele
Hain
Liebenwerd
Mulberg
Hertzberg
Sonnewald
Finsterwald
Senstenberg
Muckenberg
Rulandt
Ortrana
Konigsberg
Kamitz
Spremberg
Tribel
Prybus
Rottenburg
Bautzen
Bisschofswerd
Reichenbach
Liebe
Stolpen
Lomen
Hornstein
Belen
Schlocken
Dresden
Pirne
Dippolswalde
Gotloben
Aldenberg
Kongstein
Tetzen
Kreibitz
Gorlitz
Naumburg
Lauben
Ostritz
Hirtsveldt
Zittaw
Lissa
Fridlandt
Grafstein
Leutmeritz
Gabel
Turnaw
Jung Buntzel
Brandelstein
Limburg
Praga
Rokizan
Veron
Laron
Kaden
Annaberg
Bresnitz
Saide
Auerbach
Greslitz
Schonbach
Herttenberg
Widenstein
Egra
Elnbogen
Carolsbadt
Joachimsthal
Schlakenwerd
Plawen
Olsnitz
Adorff
Hoff
Hirsberg
Schwartzenbach
Zigerruck
Mila
Brennend

narius, è quo effoditur lapis terræ calore exſiccatus, ater ac leuis perinde vt carbo, vnde & carbonarium lapidem appellant, quo per totam ferè Miſniam carbonum loco fabri ferrarij vtuntur, cuiuſmodi Lithanthrakes inferiorem Germaniam in Leodienſi agro, ac Scotiam quoque dare notum eſt. Horum carbonum fodinis olim accenſis, montem ipſum non aliter ac Aetnam & Veſuuium, & Heclæ montem in Iſlandia, arſiſſe flammasque euomuiſſe, ita vt vicinæ Zvviccauiæ ingentem terrorem incuſſerit, memoriæ proditum eſt, hodieque fumare conſpicitur. Hala etiam præter Salis fontes, vnde nomen ſortita eſt, æris minæras habet. Hæc metallorum tam diues atque abundans eſt regio, vt ſingulos penè etiam maximos montes perforatos videas.

MANSFELDIA.

MAnsfeldiæ Comitatus nomen haud obſcurum eſt, à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic appellata, quæ ipſa à Manno Tuiſconis filio nomen accepiſſe traditur, ſonat autem Manni campum. huic opinioni ſuffragari videtur huius vicinus locus Aſcaniæ, qui Aſcenes Germanorum patris nomen referre videtur. Saxonum enim hi populi ſunt, & inter Hermunduros numerandi cenſentur. Hertici hodie, & Hertziſchen, aut Hartzländer, ab Hartone ſylua Heſſos, Thuringos & Saxones diſcernente nominantur. Regio eſt ſuperiori Saxoniæ inter Salam amnem ac VViperum inſerta, Complectitur autem huius Mansfeldenſis Comitatus territorium in ſe complura dominia, vtpote principatum Anhaltenſem, Palatinatum, Saxonicum, Comitatus Arnſtettenſem, VViprenſem quem Cheruſci olim tenuiſſe creduntur, VVethinenſem, Quernfurtenſem, Ballenſtedẽſem, Aſcanienſem, Stolbergenſem, Arnſteinenſem, Reinſteinenſem: ac præter hos diuaſtiás, collegia Canonica, Baronatusq; aliquot; quæ pleraq; olim peculiarib. ſuis ſubfuêre Comitibus ac Dominis: nunc verò vix alium præter Comitem Mansfeldenſem agnoſcunt. Loca autem montana, Meliboci montes antiquioribus Geographis dicti ſunt, ſyluis hinc inde conſperſi. Aër bonus ac ſalubris. Terra frumenti ſatis ferax. Eius tamen viſcera diuitiarum plus quàm ſuperficies habent. Eruitur enim ex eius montibus propè Mansfeldiam, Iſlebiam ac Hochſteten, lapis niger ac fiſſilis, cuiuſmodi is eſt, quo in laminas tenues ſecto, tegularum loco vtimur, nonnullis ardoſæ vocantur, is picis æriſque plurimum obtinet, ac metalli minimè occulta habet indicia, conſpicitur enim inſperſus auri cuprive color. Hunc itaq; ingenti copia erutum ex montibus, lignisq; circumpoſitis, vnà exurunt: incenſus autem odorem emittit eundem quem Lithantrakes, ſeu Carbonarij lapides: at ſi contingat placidas pluuias ignem cõſpergere, tantum abeſt vt extinguatur, vt maiores etiam flammas excitet; lapisq; eò citius liqueſcit, quod bituminis piciſve non obſcurum eſt indicium. Neq; hoc tacendum videtur, cùm ludentis naturæ miraculum non immeritò videri queat, quòd is lapis manifeſtas oſtentet inſpicientibus animalium ferè omnis generis effigies, ramentis ac lineamentis aurei coloris: ita vt quoduis primo intuitu dignoſcere queas. Affirmant nonnulli, eorum ſaltem animalium quæ propinquus gignat lacus, eum præ ſe ferre imagines, cuiuſmodi ſunt piſcium, anguillarum, carpionum, ranarum. Verùm alij perhibent etiam aliorum animantium figuras eum exhibere ad vnguem, vtpote gallorum gallinaceorum & Salamandrarum: quin & in quodã eorum lapidum Pontificis cuiuſdam barbati effigiem, triplici diademate ornatam multis conſpectam aiunt. Hæc loca Tubantes populi olim habitaſſe creduntur. Regionis caput eſt Mansfeldia, ad VViperum amnem ſita. Vrbes poſt hanc habet præcipuas Iſlebiam, Quernefordiam, Rotenburgum, Alſtadium ac complures alias. Fluminibus rigatur Sala, Vnſtrut, duobus tribuſve VVipperis, ac infinitis alijs riuulis, torrentibusq; ignobilioribus. Latus Orientale Miſnia claudit. Meridionale partim Miſnia, partim Thuringia cingunt. Occidentale Heſſia, Hartoq; ad Melibocum montem excipiunt. vbi Svvartzenburgenſis & Stolburgenſis Comitatus, item Sangerhuſi, Anhaldiæ, & Aſſeburgij principatus confines habet. Septentrionale autem latus Saxoniæ ſuperioris Ducatus terminat.

Mansfeldiae Comitatus descriptio Auctore Tilemanno Stella Sig.
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
SAXONIA
MANSFELDIA
DO E RINGEN
Mansfelt Grafschaft
Manßfeldt
Eisleben
Querfurt Grafschaft
Hall Ercz stift
Merseburg Stift
Wetin Grafschaft
Fridberg frei heerschaft
Schrapelauu frei herschaft
Bornstet Herschaft
Morungen Herschaft
Stolberg Grafschaft
Gernrode Stieft
Ballenstede Grafschaft
Wippra Graefschaft
Die Suße Zee
Der Glassen zee
Sangerhausen
Kötener landt
Saxen
Scala miliarum Germanicorum
henricus Nagel fecit

FRANCONIA.

FRanci Orientales, quos Rhenanus etiam Ansibarios & Ansuarios fuisse ostēdit, cùm ad annos ferè 400. suis ducibus paruissent, dominium seu Imperium id tandem peruenit ad quendam Frācum nomine, eum tanto persequebantur amore, tantiq; ab ijs fiebat, vt auito veteriq; nomine relicto, ab eodem suo duce denominari voluerint: quod factum traditur circiter 24. annis ante natum Christum. Saligni etiam dicti sunt Franci à Romanis. Salios fuisse appellatos, Ammianus ostendit libro 17. quod à Sala fluuio descendisse creditur. rei fidem facit Salingostadium Mœni vrbs, quam Selgenstadt vocant incolæ. Gens ipsa viribus armisq; potens, ac multa nobilitate pollens, fallax & astuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur. Ducatus nomine ac dignitate ahuc hodie gaudet, huncque titulum VVurtzburgensis præsul sibi vendicat. Verum huic non integra paret Francia: sed cum quatuor in partes diuisa sit, quatuor ex magistratibus sunt audientes. Marchioni Brandeburgensi obediunt Kitzinga, Bristadium, Graglingiacum, Babenbergensi antistiti subest. Chronachum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, & præter has multæ aliæ vrbes VVurtzburgensi seu Herbipolitano præsuli, qui Francorum dux salutari solet, parent. Konigspergum, Oxenfordia, Carolostadium, Hasfordia, ac nonnullæ aliæ ciuitates Moguntinensi Metropolitano Archiepiscopo & Electori Septēuiro, S. Imperij Cancellario subsunt; item Bischofsheimium, Alderburgium, Mildeburgum & multa alia oppida. Quędam insuper Frāciæ portio ad Saxonum principem spectat, velut Coburgum oppidum excelsa arce munitum, ac nonnulla alia. In huius prouinciæ finibus sita est Norimberga vrbs ampla, opulenta ac imperialis, solo licet infœcundo atq; arenoso; ingenia tamen parit solertissima ac promptissima ad quæuis etiam ingeniosissima inuenta; vnde ex ea, tanquam ex equo Troiano, subtilissimi totius Germaniæ artifices prodeunt: verum Franciæ minimè hæc vrbs annumeranda; nisi, quod ad statum Ecclesiasticum, Bambergensi vrbi quæ Franconiæ annumeratur, subsit. quamuis nec Bauariæ annumerari se Noribergenses velint, sed ab vtrisq; discreti singularem gentem efficere. cum autem Noricorum sedes occuparint hodierni Bauari, ad eos se pertinere ipsum nomē arguit. Francofurtum autem Francici iuris est, vrbs tamen imperialis, ac binis nundinis quotannis celeberrimum nobilissimumq; totius Germaniæ emporium: quo loco Romanos reges eligi à ducibus Electoribus mos est, ibidemq; si Imperij binos esse competitores cōtingat, vtriq; collecto exercitu pro Imperio dimicant. Aër purus ac salubris satis. Terra densissimis syluis asperisq; montibus clausa, intus plana ac fertilis Cerere & Baccho, in Germaniæ propemodum meditullio sita. Ad Rotenburgū vrbem in Tuberæ ripa, haud procul ab eiusdem fluminis fontibus, initium sumunt vineta, flumenq; sequuntur donec Mœno coniūgatur. Vinum ipsum bonum ac salubre, si nullum adhibeatur vitium, & ob sui præstantiam in remotissimas exportatur terras. Glycerizæ radicis Babebergensis ager tantam præbet copiam, vt currus eadē onusti per vniuersam Germaniam diuehantur. Ripa cœpæque nullibi ferè locorum laudatiora: hortorum, viridariorum ac pratorum cultura regio est amœnissima, pecudum domesticarum, ferinarumq; diues. Fluminibus piscosissimis vndique perluitur, quorum præcipua sunt: Mœnus, Sala, octo ignobilioribus amnibus comitata, Sinna, Radiantia, Aestus, Tubera, ac nonnulla alia. Syluas habet Speßhart, Othonis syluam (vulgò der Odenwaldt) ac alias etiā Herciniæ portiones, quæ eam æditissimis iugis per circuitum obfirmans, veluti natiuo muro ambit. Hæc Sueuiam & Boiariam à Meridiè habet, Rhenus illi Occiduus est, ab ortu Boëmi accolunt, Hassi & Thuringi Saxoniæ populi à Septentrione.

FRANCIA ORIENTALIS, VVLGO FRANCONIA, A FRANCO QVODAM EORVM DVCE ORTA CREDITVR. GENS

ipsa viribus armisque potens est, ac multa nobilitate pollens, fallax et astuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur. Ducatus nomine ac dignitate adhuc hodie gaudet, huncque titulum Wurceburgensis Præsul sibi vendicat. Aer purus est ac salubris. Terra densissimis syluis asperisque montibus clausa, intus plana ac fertilis Cerere et Baccho, in Germaniæ propemodum meditullio sita. Vinum ipsum bonum ac salubre ob sui præstantiam in remotissimas exportatur terras. Glyzerizæ radicis Bambergensis ager tantam præbet copiam, vt currus eadem onusti p totā Germaniā diuehātur.

SVEVIA.

SVeuus Gambriuij filius,& Manni nepos, Germanorum Rex, apud Tuiſcones regnauit tempore Balei, vndecimi regis Babyloniorum. Hic ampliſſimam Sueuorum gentem ac regnum condidit,& de ſuo nomine cognominauit. Sueuos autem Hermionũ populum fuiſſe tradit Plinius, ſicut & Hermunduros, Cattos & Cheruſcos. Sedes verò non eaſdem quas hodie tenuiſſe eos, omnes teſtãtur Chronographi ac Hiſtoriographi. Intra hos ferè terminos olim fuêre concluſi: Ab Oriente Carpathus mons; à Meridiè Hercynium nemus, quod Bohemicum nunc appellatur; ab Occidente Rhenus; ab Aquilone Sueuicum mare, ſeu Balthicum, ipſorum limites fuêre. Hæc gens nunc in anguſtiores terminos, vtrum ab alijs compulſa, an ſponte ſua delata, incertum eſt. In Rhetiam enim populariter commigrãrunt, quo loco iam aliquot ſeculis hæſerunt, abolitoq; veteri Rhetorum nomine, Rhetiam à ſe nouis cultoribus Sueuiam dixêre. Atq; hi ſunt qui latè per Germaniam imperitabant, maximam eius poſſidentes partem: nam & in Sarmatiam ac Pannoniã colonias deduxerunt; illic enim antiquæ fuerunt Sueuorum ſedes, deinde Rhetias occupauere, quas etiamnum tenent, ij inquam in quinquaginta quatuor populos ab Oroſio diſtinguuntur, à Tacito autem iſtæ nominantur gentes, Semnones, Longobardi, Reudigni, Auiones, Angili, Varini, Endoſes, Suardones, Nuithones, Hermunduri, Nariſci, Marcomanni, Quadi, Marſigni, Gothini, Oſi, Burij, Lygij, Arij, Heluecones, Manimi, Elyſij, Naharuali, Gothones, Rugij, Lemouij, Suiones, Aeſti & Sitones, qui in commune vno nomine Sueui nominabantur. Hodierna autem Sueuia cuius hîc typus exhibetur, in plurimas quoq; ſeparata eſt regiones & tractus ſuis nominibus diſtinctos; ita vt nullus hodie in tota Germania princeps reperiatur qui ſe Sueuiæ Dominum dicere poſſit, cùm inter plures ſit principes diuiſa; vna enim pars hæreditario iure ad domum Auſtriacam ſpectat: maximam ſibi eius partem vendicat VVirtebergenſis Dux: multæ ei inſunt vrbes liberæ & Imperiales: & haud paucæ in ea ciuitates Bauariæ ducibus ſubiectæ ſunt: reliqua pars vel Palatinis vel Badenſi principibus, aut Conſtantienſi & Auguſtenſi Epiſcopis, & Comitibus, Baronibus atque nobilibus paret. Gens eſt populoſa, fortis, audax & bellicoſa, procero corpore, venuſta facie & decora, ingenio ſingulari prædita, præſtantiſſima Germanorum à Plutarcho dicta, cuius gloria eo vſque creuiſſe memoratur, vt virtute & armis Imperium orbis meruerit: illudq; vltra vnius ſeculi ſpacium magnificentiſſimè tenuerit. Suis olim Regibus paruit ac ducibus, quibus in Chunradino vltimo Sueuorum principe extinctis, collapſum eſt regnum, & in plures diuaſtias diuulſum. Ex hac gente prodijt ingenioſiſſimus ille Albertus cognomine Magnus, Epiſcopus Ratisbonenſis, equeſtri ordine natus Laubingæ, de quo plura vide apud Paulum Iouium, itemq; Nicolaum Reuſnerum in libello doctorum virorum Argentinæ nuper edito. Priuati Sueuorum nulla alia re, nulloque artificio magis occupantur, quàm lini lanæq; operatione: cui adeo incumbunt, vt in quibuſdam locis nedum mulieres & puellæ, ſed adoleſcentes & viri hyemis tempore colo admoueantur. Panni genus faciunt cuius tela linea eſt, intertextum bombycinium, Barchet illũd vocãtes, faciunt & totum lineum quod Golſch appellant. Compertum eſt apud Vlmenſes ſolum quotannis vtriuſq; generis pannos parari centum millia, ex quo conijcere quiſque poteſt quàm incomprehenſibilis incredibiliſq; ſumma in tota regione elaboretur. ad remotiſſimas nationes iſti panni tranſuehuntur. Tota autem hæc prouincia ſalubri aëre gaudens, celebratiſſimis vrbibus, vicis & caſtellis

Des H. Römischen Reichs Schwäbischen Kraiss, mit sambt seinen ob und inligende Lande vnd Herschaften warhaftige beschreibung.
SVEVIAE vtriusque cum Germanicæ tum Rheticæ celebratissimis vrbibus, vicis, arcibus et castellis referta, Martiano rumque nemorum typus chorographicus, veram omnium locorum distantiã exhibes.
SVEVVS Gambriuij filius, Manni nepos, Germanorum Rex amplissimam Sueuorum gentem et regnum condidit et de suo nomine cognominauit.
AD ILL. PRINC. LVDOVICVM DVCEM WIRTENB. & TEGK. COM. MVMP. PRIN. SVEVIAE.
INSIGNIA DOMVS WIRTENBERGENSIS.
Als vber tausendt die zal war Vierhundert funfvndneuntzig jar Keyser Maximilian vermahrt, Von Wirtenberg Graef Eberhart Zu einem Hertzog hat gemacht, Vnd mit Furstlichem schildt bedacht
Gemeine teutsche meil
Authore Dauide Seltzelio Mathemat. et cive Vlmase
Meridies
Septent rio
Occi dens
BODE N SE
Ulm
Stutgart
Strazburg
Offenburg
Tubingen
Schaffhausen
Lindow

referta; arces excelsæ, natura & arte munitæ, templa, collegia monasteriaque plurima ac pulcherrima. Terra ipsa partim plana, partim montosa, ager fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter quam aut lacus, aut montes vel syluæ occupant: fructuum, leguminum frumentorumq; abundantia, pecorum magna vis, prata pascuaque lætissima, vitiferi montes: conualles in ea plurimæ, per quas perennes riui, amnes, fontesque lympidissimi è montium iugis defluentes: & iucundo murmure strepentes, vberem largiuntur piscationem, qui se vniuersi in Rhenum & Danubium nominatissimos fluuios exonerant. Danubij autem & Nicri fluuiorum hæc terra parens est. Illud autem maximè in Sueuis mirandum, quòd cùm reliquis, quæ esui sunt, obsonijs vescantur, à nucibus tamen abstineant. Sueuiæ montana sunt Alpes, quæ longo tractu Danubium sequuntur, nomina sua crebrò mutantes. Nemora syluæq; in ea multæ, & ob id genti venatio frequens, & aucupium peculiare. Lacus celeberrimi sunt, Bodanicus siue Brigātinus, Tigurinus & superior lacus, item Federsee lacus. Minærarum est ditissima, thermisq; saluberrimis pluribus locis à natura donata est hæc tellus.

SALISBVRGVM.

SAltzburgensis Episcopatus nomen habet à Saltzburgo metropolitana Bauariæ vrbe, quæ eadem à Sultzach flu. nomen mutuata est. Olim Iuuauia, à iuuãdo dicta, Germanicè Helffenburg, quod castrum ibi extruxerat Iulius Cæsar, iuuamen seu subsidium ac refugium legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Nonnulli tamen etiam hoc nomen à Iuuanio fluuio vrbi propinquo obtinuisse credunt. Eam præterea Volaterranus Badacum dictam ait. Norici pars hæc est tabula, complectiturq; præter Saltzburgenses Anasinam regionem, Pintzgouios & Alpes Iulias. Cæterum adiacens territorium montuosum, collibus ac iugis vndiq; eleuatur, quæ Tauri montis cacumina esse vel ipsum nomen testatur. Taurn enim incolæ vocant, in qua etiam opinione est Vadianus, cuius hæc de ijs verba sunt. Durant hæc (inquit) in Norico (cuius hæc pars est terra) & Carinthia nomina. Multi verò Tauri sunt, hoc est, Taurn/ vt ipsi vocant, variè ab accolis cognominati, vt: Radstatterthaurn/ Felbergthaurn/ Knunlerthaurn/ Kornthaurn/ Casteinerthaurn, & innumeri penè alij, adeo alti, vt qui media eos æstate superant, cùm ad verticem peruentum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angustissimi tramites, adeoq; præcipiti subinde asperitate, vt iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tutò quidem, nisi assuetis, illac iter esse queat. Grandia vero pericula, cùm aut subito exorti venti in præcipitia deturbant euntes: aut verno tempore immensi conuolutarum niuium globi syluas, saxa, iumenta, & iuxta sitas persæpe domos funditus auferunt. Mirum verò in plerisque horum montium locis, cùm paulò accesserit Sol, in ipsis niuibus natos vermiculos ceu tineas quasdam cerni. Verum his montibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venatus existit. Plana verò loca consitionibus, agris, frumentoque apta. Paludes quæ frequentes sunt, pascua præbent fluminibus ac riuulis infinitis propemodum rigatur, qui ex eiusdem montibus scaturiunt: Anassus fluuius in Septentrionem fluit, & Altzio, Saltzachio, Matichioq; fluuijs oneratur. Traunus ibidem ex lacubus oritur. Item Mur flu. hîc suos fontes sumit; nec non & Drauus nobilis amnis, quem etiã Plin. lib. 3. cap. 25. è Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores riuuli in hos quos modò nominaui exonerantur. Syluis quoq; Episcopatus hic non destituitur. Hardionem enim, Hænhardum, & VVeylhardum syluas ad Septentrionem positas habet. Montes præter supradictos Tauros, habet in Meridiem versus Alpes, quos Albin ipsi vocant; varijs quoque cognomentis ascitis, vt Villacher Albin, Svvanberger Albin &c. item Creutzbergum montem, Lettachbergum, & in Oeuina valle metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum 2. oda 6.

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus vbi, atq; Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hîc halant liquido, puro & de fonte salinæ,
Ditantes Bauaros, Austriacosq; duces.
Hîc turba est terræ, nigræq; simillima morti,
Qui soluunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta metalla per ignem
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.

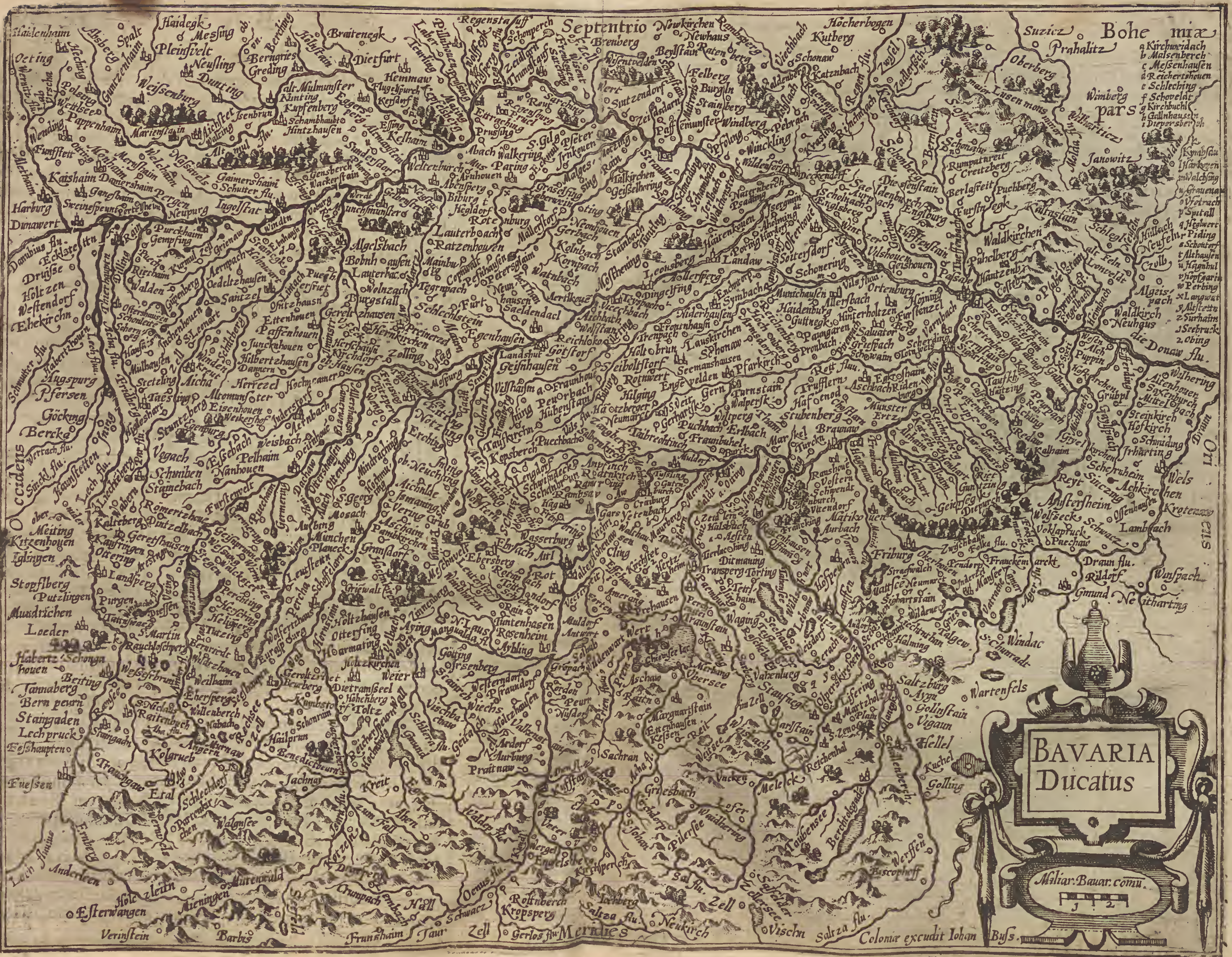
Cùm olim Episcopatus tantùm fuerit hæc ditio, anno Christi 821. Arno, decimus Episcoporum, primus ibi Archiepiscopus factus, pallium à Leone tertio adeptus, populum Saltzburgensem annis 36. salubriter pauit. Habet aũt Archiepiscopatus hic sub se suffraganeatus, Tridentinum, Pataulensem, Viennensem, Gurcensem, Brixiensem, Frisingẽsem, Seccouiẽsem, Lauentinẽsem & Chyemensem. vt refert. Munsterus.

Qui patriæ adfert ingenio sue
Illustre nomen, laudibus excolens
Dignus fauore est, premioque
Quem sequens veneretur ætas
Cum Marcus ergo fecerit hoc opus
Grato tuum, te queso, foue sinu
Salczburga ciuem, gestiensque
Posteritatis honore cinge ~
Henricus Nagel fecit
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Scala Miliarium.
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
SALIS BU R G ENSIS
DE SC R I PT IO
Salisburgensis Jurisdictionis
locorumque vicinorum vera
descriptio Auctore Marco.
Seeznagel Salisburgense
Johann Bussemecher excudit
Coloniæ Agrip.
1590

BAVARIA.

Bauaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis expulsis in ea terra consedêre, adiecta litera B. appellatur Boiaria etiam à Boijs Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur. Noricum olim fuit, & Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente, irrigatur. Austriam, Stiriam, & Carinthiam in se comprehendit, quòd ijdem homines ijsdem ferè moribus & lingua vtantur. Citradanubiana regio, quam scilicet Romani Principes post Augusti tempora occupauerunt, cito agnouit Christum, diuisaq; fuit in quatuor Episcopatus, Saltzburgensem, Ratisbonensem, Patauiensem & Frisingensem. Nulla Germaniæ prouincia plurib. cultioribusq; illustratur vrbibus. hæc terra priusquàm in prouinciam redigeretur, à proprio Rege ad Arnolphi vsque Imperatoris tempora administrata est; deinde duces habere cœpit, hodieque tenet. Suscepta autem fide orthodoxa, simul leges & viuendi instituta genti sunt præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiarijs ecclesiarum, de confugientibus ad ad Ecclesiam, de clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses de libertis, de nuptijs, de causis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & venditionibus, &c. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere, nonnullisq; adhuc. Regio ipsa præterquam vbi Australior est, non seritur nemorosa multum est & montuosa, vt vna propemodum sylua videri queat. Hercyniæ enim portiones sunt omnes in ea syluæ, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse vix dubiū est: reiq; fidem facit vel illud ipsum quod Aichstadio fertur; excidisse nimirum eò loco nemus seu quercetū D. Bonifacium, ac monasteriū eo loco cōdidisse Benenedictinorū: confluente aūt vndiq; ad illud magna hominum, tam seculariū quàm spiritualiū frequentia, tanta sumpsisse incrementa, vt in vrbē excreuerit, cui ex re nomē relictū sit Aichstadiū. Aich enim Germanis quercū significat Sues glandibus syluestribusq; pomis tanta copia nutrit, vt veluti Vngaria boues ita hæc sues cæteris Europæ nationibus largè suppeditet. Gens ipsa vestitu vt plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentiùs quàm caligis calceatur. Extendebatur hæc regio olim, sicut & hodie versus Meridiem vsq; ad Alpes & Athesim flu. Vnde Strabo: Incoluerunt Rheti & Norici summa Alpium cacumina quæ in Italiam declinātur, appellatiq; sunt Rheti, Vennones & Lepontij, qui paupertate adacti, spoliabant viatores qui per Alpes in Italiam transibant. Non erat tunc certa & trita via ex Germania in Italiam, sed erant cōscendendi mōtes, & rursum descendendū in valles, insidiabanturq; transeuntibus Romanis raptores & latrones, dispoliantes & iniurijs afficientes eos; præsertim quando Impp. exercitibus suis mittebant pecuniā. Vicinis tamen suis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & vitæ necessaria. Durabat autem aliquamdiu huiusmodi latrunculorū sæuitia, quousq; per Cæsarem Augustum extincti sunt, atque iter magno labore ingentibusq; expensis per montium & Saxorum asperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum. Hodie etiam suillis moribus satis famosa gens hæc est, &, quod dolendum, duobus etiam vitijs plus reliquis notantur inhospitalitatis videlicet & furti. Monacum principis sedes est amœnitate loci profectò Ducis aulæ dignissima ad Isaram flu. agrum vix alterius rei quàm frumenti feracem habet. vrbes præterea plurimas, vt vix alia sit Germaniæ prouincia plurib. ac splendidioribus ornata vrbibus ipsa, Bauaria, hodieque deserta non est, vt Strabo tradit, & sicut suo fortasis tempore fuit. Aer vt plurimus salubris, & regio amœna

 est.

BAVARIA
Ducatus
Septentrio
Meridies
Occidens
Ori
ens
Bohe miæ
pars
Miliar. Bauar. comu.
Colonia excudit Iohan Buss.
Regenspurg
Landshut
München
Ingolstatt
Augspurg
Passaw
Saltzburg
Dunawert
Freising
Straubing
Deckendorf
Rosenheim
Wasserburg
Burckhausen
Reichenhal
Kufstain
Danubius flu.
Lech flu.
Isar flu.
Inn flu.
Sal flu.
Donaw flu.

est. Magna copia frumenti reperitur circa Ratisbonam & Landshutam; at vinum in paucis crescit locis, idq; agreste, sed nobilia importantur vina ex Alsatia, Franconia, Austria, Athesi & à Nicro: vicissimq; sal cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia propè Ambergam & Sultzbachum terra turget minæra ferri, suppeditatq; omnibus fluuijs materię sufficientiam, vbi in diuersis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuò agunt sunt Fils, Nab & Pegnitz. Præterea in comitatu Tyrolensi iuxta oppidum Schvvatz, annuatim immensus thesaurus argenti & æris eruitur ex penetralibus terræ, atque sine cessatione aliquot millia virorum in profundo terræ atque Plutonis regno destinentur. Multis denique fluminibus & lacubus piscosis regio hæc conspicua est.

ALSATIA SVPERIOR.

ALsatiæ nomen quod Germani Elsaß vocant, non est vetustum vocabulum; cùm olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint vocati. Sunt enim qui putant metropolim Alsatiæ olim fuisse Argentinam, eamque exstructam à Treuirensibus, qui à principe Trebeta originẽ duxisse putantur. Et cùm postea Treuirenses Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat, dicti sunt Coloni illi à Treuirensibus Tribotes. Nomenclaturam vero Alsatiæ putant longè postea ab Illa fluuio, à in i mutato, exortam, vnde & quidam eam regionem Illesass & non Alsass apellatam asserunt. Sicut rursus alij fluuium contendunt vocatũ Alsass. In libro militarium ludorum vocatur Edelsaß, quasi nobilis sessio. Diuiditur autem Alsatia in superiorem & inferiorem. Superior quæ Sunggoiam contingit, habet multa dominia, nam haud procul ab oppido Than est ditio Abbatis Murbacensis, in qua sunt VVatvviler, Gebvviler & alia quædam oppida: hinc sequitur Mundat, id est, Munus datum, quod includit, Sultz Rubeaquum & multa alia oppida Episcopo Argentinensi subiecta. Huic dominio adiacet Landtgrauiatus in superiori Alsatia, nempe oppidum Enshem cum multis villis. Is Lantgrauiatus peruenit ad ditionem Alberti Comitis Habspurgẽsis, patris Regis Rudolphi, circa annũ Christi 1200. Terminatur Alsatia ab Oriente ad Rhenum, & ab Occidente ad Vosagum montem qui Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurq; à Sunggoia vsq; ad ciuitatem VVeissenburg. Euomit aũt mons Vosagus plurimos amnes, qui per mediterranea deuoluti Rhenum petunt. præcipuus tamẽ Alsatiæ fluuius est Illa, qui totam ferè percurrit Alsatiã. Quàm fertilis verò sit hæc prouincia hinc colligere poteris, quòd in hoc terræ tractu tam angusto, singulis annis tanta prouenit vini & frumenti copia, vt nedum cultores, quorum ingens est numerus, hinc necessarium habeant victum, sed superest tantùm vt etiam vicini quiq; eorum abundantia fruantur Nam nobilissimum vinum quod apud eos crescit, continua vectura currũum, aliquando etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sueuiam, Bauariam, Lotharingiam & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sunggoia magna crescit vis frumenti immò per totam Alsatiæ planitiem vsque ad Argentinam hæc frumenti vbertas inuenitur, vnde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgundia & bona pars Heluetiæ cibantur In montibus & collibus decoquitur optimum vinum, & in plano prouenit frumentum & arborum fructus. Habet quoq; Alsatia in montibus syluas castanearum, habet montes turgentes mineris argenti cupri & plumbi, præsertim in valle Lebertthal. Habet prætereà in montibus & vallib. nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi casei, qui in Munsterthal conficiuntur. Et vt vnò verbo dicam, nõ est in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alsatiæ possit adæquari. nullus est enim iuxta montes in Alsatia locus ociosus qui nõ habitetur aut sit cultus. Hæc tam parua regio adeo humanis vsibus est dedicata, vt in ea inueniantur 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, quinquaginta arces in montibus & plano sitæ: villarum verò & vicorum non est numerus. Vulgares regionem incolentes & terram colentes miseri sunt: nam per singulos annos abliguriunt bona sua, nec quicquam in futurum seruant, vnde fit vt tempore belli, aut quando frigore vel pruina terræ nascentia deuastantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet hæc terra indigenas multos, sed maior pars sunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui cum semel regionem in-

ELſaſs iſt der vier Prouintzen eine im Teutſchlandt, iſt erſtlichẽ võ den Babiloniern bewohnt, von S. Materno S. Petri junger zũ Chriſten glaubẽ komẽ. iſt das ſchonſte thall in Germania ſeiner fruchtbarkeit vnd womũ gẽ halbẽ. der Rein lauft durch Rauracer vf Baſel gelegenheit, da wẽdt er ſich gegẽ Septẽtriõe, vnd thut ſich das gebirg zu beiten ſeitẽ võ einander, vnd gibt zwej namhafte gebirg, das ein ſo Gallia ſcheidt, heiſt das Woſagiſch gebirg darin hat es die meng wilde pferdt, luxs, beren, marder, katzẽ, danhirſch, des andrẽ gewildts ſehr vil. deſgleichẽ etlich weld võ caſtaneẽ, mãdeln vnd nuſſen. der Rein hat golt, ſalmen, lachs, ſambt der jll, vnd alle kleine waſſer vnd bech voller fiſch. Es wirt getheilt in drej theil, Sundtgaw, Ober vnd nider Elſas. Im Suntgaw bej dem tempel S. Apollinaris hat Iulius Cæſar mit Ariouiſto der Teutſchẽ Konig ein trefliche ſchlacht gethan. Was die Romer fur ſchlachtẽ (vnd andere) gethã haben in dieſen landẽ, zeigẽ die treflichẽ antiquateten gnugſam an. Seiner fruchtbarkeit wegẽ, an frucht, wein, Stett vnd ſchloſſern geht es vilẽ landẽ vor, darunder Straſburg fur die furnembſt gerechnet wirdt. Auf der Germanier ſeitẽ ſtreckt es ſich võ Baſel bis an die Pfaltz. die breite võ Rein bis an de Schwartzwaldt. die furnẽbſt Lantſchaft heiſt das Breiſgaw. vnd ſind manchey Herrn, Grauẽ vnd potentaten zuyehorig

gressi fuerint, non facilè hinc emigrant. Sueui potissimum ibi indulantur. passimo mnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari satagunt. Circum Keisersperqum, quod sonat Cæsariarum montem, terra summam habet fertilitatem, vnde & cor Alsatiæ ibi esse perhibetur, inueniunturq; ibi tria oppida murata, tanta vicinitate sibi ipsis iuncta, vt bombardæ iactus illa istam apprehendere possit, vocanturque Keisersperqum, Ammersvveier & Königsheim. Ibi vinum in vasis magnis per adiectas prunas decoquitur; aut sepeliuntur vasa ipsa musto impleta in ipsis acinis & racemis expressis, quousq; vis digestiua emoriatur in vino, manetq; sic vinum dulce per totam hyemem, & defertur passim in alia loca, habeturque in delicijs.

ALSATIA INFERIOR.

TOta olim Tribocorum regio quam hodie vocant Alſatiam tractus Argentoratenſis fuit appellata. Argentoratum autem, vulgò Straßburg, olim mediocre fuit oppidum, hodie verò eminentiſſima vrbs eſt, habuitq; comitem rei militaris, qui etiam Argentoratenſis dictus erat. Quòd verò ſcribunt quidam, ante Iulij Cæſaris tempora in Argentorato cameram fuiſſe Rom. tributorum, atq; ob id vrbem eam Argentinam dictam, multi fabulam eſſe putant, cùm Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs habuerint, & præpoſitum theſaurorũ apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ: quapropter cùm comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſuppeditabatur. vrbem tamen hanc ab antiqno ſemper celebrem fuiſſe conſtat; quin & feliciſsima illa Iuliani cum Alemannis pugna eam adhuc nobiliorem apud veteres fecit. Octo.n. Regis Alemannorum coniunctis viribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratum, vbi caſtra fixêre ſua, à Iuliano cædebantur. Fuit autem hæc vrbs primò tributaria Treuirenſibus, deinde Romanis ſubiecta, tertiò paruit regibus Francorum, hodie incorporata eſt Imperio, numeraturq; prima inter liberas ciuitates, abundat autem omnibus bonis, excellitq; in opibus cunctas Rheni ciuitates, miram habens copiam vini & frumenti, vtpote quæſitum habet in optimo fundo, etiamſi oleribus & radicibus ferendis accommodatior ſit quàm vino producendo. Turrim habet elegantiſſimam, 574. pedes geometricos altam. Occidentem verſus Taberna vrbs ſita eſt, vulgò Zabern: ſicut ex Turego Zuregum, vulgò Zürch, & ex Tugio Zugium, fuit autem Taberna munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, hodie ibi præſulis Argentinenſis eſt domicilium & curia. Sunt qui Alſaticam hanc Tabernam à Iulio Cæſare conditã tradant, qui taxauit in Calendario annum ad 52. Septimanas, & 365. dies. conformiter enim mœnijs Tabernæ adiecit 52. turres, atq; murum diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem ſcilicet inter duas turres ponens pinnas. hoc in oppido & extra mœnia anno Chriſti 1525. occiſa fuerunt aliquot millia ſeditioſorum ruſticorum à Duce Lotharingiæ, ſpacio trium horarum. ac deinde poſt quatriduum idem princeps iuxta vicum Scherweiler, qui medio miliario diſtat à Seleſtadio, occidit iterum aliquot millia ruſticorum. Haud procul à Taberna oppidulum quoddam eſt, & iuxta illud monaſterium Maursmünſter, inſtitutum à Mauro abbate. Eſt & aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à ſancto Spiritu titulus eſt, quod dicitur fundaſſe Landtgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam nomen accepit. Nam vocatur Steffansfeldt, & corrupte Stechfeldt. eſt in eo loco Brephotrophium, hoc eſt, domus in qua pueri expoſititij aluntur. Hinc Septentrionem verſus Haganoa conſpicitur, ciuitas anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, in hac principes terræ morabantur quando in Foreſto venationibus vacabant. Fundum habet circum mœnia arenoſum, ſed ſterilitatem iſtam compenſat ager fertilis, paulò longius à ciuitate ſemotus. Vlterius deſcendendo VViſſenburgum apparet, inſigne & clarum oppidum, ad Vogaſi montis radices, cuius pet medium Lutra amnis interluitur. Huius loci tanta eſt vetuſtas, vt etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Hic Dagobertus Gallorum Rex anno Chriſti 664. inſigne ac regale monaſterium infinitis extruxit ſumptibus, illudque monachis Benedictini ordinis tradidit. Diſtat ab Argentina ſecundum Rheni curſum ſex miliarijs Saletium, vulgò Seltz, ibi Abbatia eſt ordinis Benedictini, inſtituta ab Adelheide Imperat. Ottonis I. vxore, Filia Rudol-

ALsatia quatuor in Germaniæ Prouinciarū vna est. primū quidem à Babylonijs habitata fuit, à S. Materno diui Petri discipulo ad fidem Christianā cōuersa. toti⁹ Germaniæ ager pulcherrim⁹, cū pp fertilitatem, tū habitādi cōmoditatē. Rhen⁹ p Rauracos vers⁹ Basileēsem fundū tēdit, inde vers⁹ Septētrionē reflectitur, vbi vtrinq; mōs scindit⁹, fiunt q; duo celebria montana, alterū quod Galliā separat, Vogasū vocāt, alitq; equos syluestres permultos, lynces item, vrsos, martes, feles, oīs gnis ceruos, reliquarū et ferarū innumerabiles. totas pterea syluas, castaneis, amygdalis, nucibusq; refertas. Rhen⁹ aurū, salmones, ezoces largitur; quēadmodū et Illas cæteriq; riuuli piscib⁹ abūdātes. In tres diuidit⁹ partes, Sundgoā, superiorē atq; inferiorē Alsatiā. In Sundgoa proximè diui Apollinaris fanū Caius Cæsar cū Ariouisto Germanorū Rege insigniter cōflixit. Quanta insup Romani atque aliæ gētes in hisce terris plia cōmiserint, insignia ātiqtatū monumēta loquūtur. Quod ad vbertatē frumēti nimirū, vini, vrbiū et castellorū nulli planè regioni cedit, ex quib. inter pcipuas meneratur Argētina. In Germaniæ latere à Palatinatu Basileā vsque se extēdit latitudo ei⁹ a Rheno ad nigrā vsq; syluā. pcipua terræ pars Brisgoa dr. Regiōes hę vt plurimū ad celeberrimā Austriæ domū ptinēt, Episcopū Argētinēsem, Marchionē Badēsem, aliosq; Comites ac Dnos, vrbes itē aliquot Impiales. - Autore clariss: viro Daniele Specchelio Argētinense.

phi Regis Burgundiæ, quæ etiam ſepulta ibi eſt. Eſt autem Rhenus eo in loco auri valde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & confluatur. Clauditur autem Alſatia Boream verſus iuxta Rhenanam ac montanam Tabernas condiderunt namque olim Romani Tabernas tres iuxta Rhenum, aut non procul ab eo, in quibus milites hyemauerunt], nempe Tabernam Alſaticam (de qua ſuperius) quam hodie poſſidet Epiſcopus Argentinenſis: Tabernam Rhenanam, cuius dominus eſt Epiſcopus Spirenſis: & Tabernam montanam, quæ vno miliario diſtat à VViſſenburgo, paretque duci Bipontino. Sed cum Ludouicus Dux niger arma mouiſſet contra Principem Electorem Palatinum, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps Elector, ſpoliauit eum hoc oppido, anno Chriſti 1455. Sed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minimè ſeruauit.

PALATINATVS RHENI.

NOmen Palatini Rheni, nomen eſſe dignitatis & officij credit Munſterus, quod Imperatores inſtituerunt. Sunt enim qui aiunt primos Palatinos ſimplices fuiſſe nobiles, vſq; ad tempora Ottonis tertij, quando principes Electores fuerunt conſtituti: tunc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec ſine cauſa Electuara non fuit commiſſa ducibus potentibus qui tunc erant in Imperio, puta duci Bauariæ, duci Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunſuicēſis: etiamſi Bauari temporum ſucceſſu in familiam ſuam ſtuduerint hanc dignitatem introducere, hodieque & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus Elector appellatus fuit Henricus, qui anno Chriſti 1003. D. Henricum cum reliquis Electoribus in Imperatorem elegit. Terra autem hæc Palatini Electoris, præter pagos, monaſteria & arces, continet vrbes pariter & oppida 48. quarum primaria eſt Heidelberga, in qua & principis ſedes eſt. Nomen huic vrbi datum putatur à gentium colonia; vocant autem Germani hominem gentilem Heiden. Huius loci ſitus admodùm eſt amœnus, cum ſit in fauce montium, vbi Neccharus (qui & Nicer vel Nicrus) ex montibus in planitiem egreditur; neq; dubium quin locus ille ſemper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt dicendum & ſcribendum eſſe Edelberg, quod ſonat nobilem montem. Sunt qui Ptolomaicam Budorim putant olim fuiſſe Heidelbergam; alij oppidum Manheim per Budorim accipiendum contendunt: nam ſitum eſt illud in confluentia Rheni & Nicri, vbi in Concilio Conſtantienſi Ioannes papa triennio incarceratus fuit. Eſt terra circa Heidelbergam omniū rerum ferax, vini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum, & caſtanearum. Anno Chriſti 1346. Rupertus ſenior princeps Palatinus fundauit Gymnaſium Heidelbergenſe, vbi temporum ſucceſſu in omni ſcientiarum genere multi docti floruerunt viri. Præter cæteros requieſcunt ibi corpora doctiſſ. virorum Rudolphi Agricolæ, Sebaſtiani Munſteri, &(qui meo æuo locum iſtum celebrem reddiderunt) Guilhelmi Xilandri, Zachariæ Vrſini, quoque vſus ſum Rectore Oliuerij Bocchi, illuſtriſſ. Princ. Friderici III. tempore. Hodierno autem tempore celeberrimi Gymnaſij Rector magnificus fuit in adoleſcentia ſua, Fridericus IIII. Pala. Ludouici F. Friderici III. nepos: quem nunc auito ſolio ſedentem ac Palatinum leonem moderantem Deus Opt. Max. nobis diu ſaluum & incolumem conſeruet. Diſtributus autem eſt Palatinanus in quatuor officia, vt vocant, horum Metropoles ſunt Heidelberga, Alzæa, Neoſtadium & Mosbachium. Porro quod ad Comitatus huius fertilitatem attinet, nihil quod ad humanum victū neceſſarium eſt, deſideratur in Palatinatu. In montibus enim decoquitur generoſum vinum, & ſimul in eiſdem creſcunt caſtaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copioſa prouenit ſeges tritici, ſiliginis, hordei, &c. Syluæ & montes referti ſunt feris, potiſſimum ceruis. quin & incolæ plurimos in ſyluis nutriunt hircos, hædos & capras, eò quòd hæc animalia ſylueſtribus potius delectantur ſaltibus quàm pratis. Præterea in Nicro flu. qui medium alluit Palatinatum, innumeri per ſingulos annos capiuntur piſces, magni & parui maximè autem abundat barbonibus. Deſcendunt quoque per hunc fluuium continuæ lignorum rates, ex Ottonica ſylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni, à Spira vſque Bingium ad portas vſque deducuntur. Eſt Ottonica ſylua regio ſylueſtris & montoſa, cultura quoque difficilis, licet in quibuſdam locis amœnas & fertiles habeat valles, in quibus ſatis frumenti colligi poteſt. Incolæ pro magna parte victitant ex pecoribus & quæſtu ligno

FLORENTIS
SIMVS RHENI
PALATINA
TVS
Coloniæ Agrip. excudit Joan Bussmecher
ORIENS
OCCIDENS
Miliaria Germanica communia
Der Odenwalde

rum. Inter VVormatiam autem Heidelbergam, Neoſtadium, Crucenacum & Oppenheim magna patet terræ planities, habens agrum feraciſſimum vini & frumenti, nec eſt in linea Rheni, poſt Sunggoiam, terra aliqua feracior frumenti quàm ſit illa, imprimis circum ciuitatem Alzæam, ſiue Alſzheim, in qua factus eſt conflictus ille horrendus inter duos Reges, Albertum & Adolphum. Vno à VVormacia miliario diſtat oppidum Pfedderſzheim, vbi incredibilis vini copia quotannis prouenit, tantæ præſtantiæ, vt Baccharacenſi (cui primas peritiſſimi potatores tribuunt) nequaquam cedere perhibeatur. Anno Chriſti 1455. memorabilis ibi accidit clades, cùm multi principes conglobati, quorum præcipuus erat Epiſcopus Moguntinenſis, contra vnum principem Pal. Fridericum, omnes ab ipſo circumuenti cæderentur. Anno 1525. magna ibidem ſeditioſorum ruſticorum fuſa eſt copia.

HASSIA.

HAsſia quæ hoc noſtro æuo Landtgrauiatus titulo claret, ab occaſu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, verſus Aquilonem verò confinis eſt terræ Brunſuicenſium, & pro parte VVeſtphaliæ. Vnde verò Haſsia ſic denominetur, certa ratio non habetur. ſunt qui fingunt montem Haſſonem, à quo nomen acceperit. Alijs verò placet Heſſos ſeu Haſſos ex Chattis, qui hanc regionem habitaſſe commemorantur, t in ſ mutato, prognatos, id quod ſuperioris Germaniæ dialecto admodum familiare eſt (tenues nimirum aſpirare, & literam t ſybilare) cuiuſcunque etiam ſeu linguæ ſeu dialecti primitiua fuerint vocabula, vt ex Taberna Zabern/ex Belgico Water Waſſer/grutẽ grüſſen/meten meſſen/ꝛc. ex vp auff/maken machen/Aken Achen (propriè enim Aken quaſi aquen ab aqua dicitur, ſicut etiam Rubeac Rubeach Ruffach). Vnde adhuc eſt loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius cõteſtans vetuſtatem. Subortus eſt autem Landtgrauiatus Haſsiæ ex Landtgrauiatu Thuringiæ, creuitque membrum ſuper caput. Fuit enim Haſsia olim tantùm comitatus, ſubiectus dominio Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo ſcribitur quòd anno Chriſti 1042. Ludouicus comes Haſſiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, ſed factus deinde Lantgrauius, aſcendit filia ſupra matrem. Habent & in hunc vſque diem ſimilia inſignia, niſi quòd rubei tramites ſunt tranſpoſiti. Notabis etiam, intra Mœnum & VVeſtphaliam non tantùm Haſſiam contineri, ſed & Rhingauiam, VVeſtervvaldiam, VVederauiam, comitatũ Naſſauienſem, comitatũ Kunigſteinenſem, Hanouienſem, Eiſenburgenſem, multaq́; alia dominia. Vrbes Haſſiæ primariæ ſunt Marpurgũ ſeu Martiſpurgum & Caſſilia ſeu Caſſella. Marpurgũ quidam ſic dictũ volũt à Marte, alij aũt à Marcomiro Françorũ rege denominatũ putant. Inſignem in monte locatam arcem habet, quæ comitum prouinçiæ iſtius ſedes eſſe ſolet. Nec minus illuſtrẽ facit vrbem Academia celebris, plurimorumq́; doctiſſimorũ virorum in ea cœtus, & ſtudioſorũ adoleſcentũ turba haud exigua. In hac etiam clariſſimi poẽtæ Eobani Heſſi conduntur oſſa. Præter cætera eaque multa Landtgrauiatus huius oppida, munitiſſimum cenſeri poteſt Gieſſen, inter Fridburgum & Marpurgum ſita. Producit regio ipſa colonis ſuis victum neceſſarium, nihil ſuperfluum, nutrit pecora, feraxq́; eſt frumenti, non autem vini, niſi vbi contingit Rhenum, & iuxta ripam Lani fluuij. Syluestris vtplurimum eſt & montoſa, ferarumq́; imprimis ceruorum, magnã alit copiam, vnde & venationibus crebris terrę domini inuigilare ſolent. De regionis huius natura & conditione, atque incolarum moribus extat carmen perbreue Helij Eobani natione Heſſi, ex verſibus gratulatorijs ob victoriam quandam Philippi Haſſiæ Landtgrauij deſumptum, quod hic ſubijcere non inconcinnum duximus. Poẽtæ autem verba hæc ſunt:

Qualis Hyperboreum proſpectans Thraca Booten
Gradiui domus ad Rhodopen, Hemumq́; niualem
Circumfuſa iacet, gelidis aſſueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quiq́;
Aut Hebrum, Neſſumq́; bibunt, aut Strymonis vndas:
Talis & ipſa ſitu, talis regione locorum
Et fluuijs, ſyluisq́; frequens, & montibus altis
Haſſia: naturæ ſimiles creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis

HESSENLANDT
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
YSENBERG COMIT:
Wederaw
Graeff schaft
Herschaft
Fürstenthum an der Lohn
COMITATVS NASSAW
MOGVNTINENSIS DIOECESIS.
Hessenlandt vorzeiten ein Graefschafft, nun aber zu einer Landtgraefschafft erhohet ist. deren inwoner vorzeiten die Catti genennet worden. ist zum theil eben meist aber bergisch. Sie ist allerding so zu auffenthaltungh des lebens von nöten fruchtbar. tregt aber keinen wein dan da sie an den Rhein stosset. Marpurg vnd Cassel findt die furnembste stett darinnen: deren dise von wegen der Furstlichen hoffhaltung daselbst, reich wirdt; jene aber jhrer hohe Schul halben einen herlichen namen vnd ruff bekombt. Giessen aber ist ein starcke festung. Diese landschaft gibt nach altem loblichen teutsen brauch gute fleissige bawren vnd verwegene kriegsleut.
Ioanne Drpandro auctore, Math: Quado cælatore, excud. Joan. Bussm:
Scala miliarium
1 2 3 4 5 6 7 8

Vita placet: non vlla iuuat ſine Marte, nec vllam
Eſſe putant vitam, quæ non aſſueuerit armis.
Quòd ſi tranquillæ vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt ſine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Æquatosq́; ſolo campos rimantur aratris
(Namq; & planities ſegetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena meſſe colonos
Ditat, & ipſa ſibi ſatis eſt) aut ardua ſyluæ
Luſtra petunt, canibusq́; feras ſectantur odoris,
Venatu genus aſſuetum, genus acre virorum;
Aut leges aut iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non ſolùm bello munimina, verùm
Quæ deceant in pace etiam, oblectentq́; quietos.
Quid ſacros memorem fontes? quid amœna vireta?
Quid valles ipſis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid vbiq; receſſus
Muſarum loca, conſeſſu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes, ô flumina nota,
O valles, ô antra meis gratiſſima Muſis, &c.

BRVNSVICVM.

BRuno Ludolphi Ducis Saxoniæ filius, & patruus Henrici Aucupis Regis Rom. inſigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus eſt Brunonis vicus, aut potius ſinus, qui lingua Saxonum vocatur Wijck, hodie tamen communiter appellatur Brunſwich. (tenui in aſperam mutata, cuius etiam paulò ante mentionem fecimus in Haſſia.) Eſt autem vrbs ea Ducatus Brunſuicenſis metropolis, qui ab ea nomen quoque ſuum adeptus eſt, & magna admodum, populoſa, mœnibus ac foſsis munitiſſima, turribus ac propugnaculis firmata, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis & ornatiſſimis templis, per quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, complectiturq; in ſuo ambitu duo millia paſſuum. Eſt aliquanto maior Noriberga, & minor Erphordia. Ad Orientem habet diœceſim Magdeburgenſem, ad Meridiẽ Hartonicum ſeu Herciniũ nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimenſis epiſcopatus, & Septentrionem inhabitant Lunæburgenſes. Hanc vrbem perlabitur Ornaca amnis, cui origo ſylua eſt Hartonica; duasq; in partes ciuitatem ſcindit, omnem ſecum trahens immundiciem, varijs vndiq; pontibus coopertus. Tota vrbs in plano ſedet, mœnibus ac foſſato duplici profundiſſ. & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis ſtagnãte munita. Vallum etiam inter foſſata craſſiſſimum ductum per circuitum, varijs arborum conſitum generibus. non habet ciuitas aquam potabilem, ſed communiter bibunt cereuiſiam. Vini autem vſus charior eſt & rarior. Inter cæteras Ducatus huius ciuitates haud poſtrema quoque erit Goslaria, quam Henricus I. pater magni Ottonis, vrbium amator in formam ciuitatis erexit. Anno 1051. Imperator Henricus III. ingentibus regni floreſcens opibus, vrbem iſtam mirificè ornauit, quam de paruo molendino, vt aiunt, vel tugurio venatorio duo priores Henrici, & iſte nunc tertius in tam magnam ſicut hodie cerni poteſt vrbem bono prouexerũt auſpicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, & duas omnipotenti Deo congregationes inſtituit. Dicitur Otto I. Imp. apud Goſlariam argenti inueniſſe mineras, quarum magni fuerunt reditus, ex quibus Imp. duo conſtruxit ſacerdotum collegia, & regium palatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus ſuppeditatis diuitijs, offenſus Deus permiſit puteum vnum corruere, quo caſu mille homines & ſupra oppreſſi fuerunt. Et poſt illud tempus neque argentum, neque aurum fuit amplius inuentum in eo loco ſed plumbum nigrum. Perhibent autem metallum Goſlariæ ſic natum: Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus, in monte ad ramum arboris alligauit. Is vngulis quibus ferreæ ſoleæ inductæ, terram quatit verrit, atque ita reconditam plumbi nigri venam integumentis nudauit, non aliter ac Pegaſus alatus aperuit fontem dum vngula ferit ſaxum. vt autem fons iſte ex eo vocatur Hippocrene, ita montem incolæ Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam ſuppeditat, Goslariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, vt mons quidam ferè nihil niſi garena & pyritæ eſſe videatur. Ducatui huic vicinus & Halberſtadienſis Epiſcopatus, itidem à metropoli eiuſdem in eo nominis ſic dictus Perlabitur autem vrbem Halberſtadium Oltemia fluuius. in medio verò tumultus aſſurgit, in cuius cacumine planicies eſt, duorum ferme ſtadiorum continens longitudinem, in cuius extremis angulis duo templa ſita ſunt, quorum alterum pontificale eſt. In medio latè patet forum, magnificis canonicorum ædibus vndique cinctum:

BRAVNSWICK DVCATVS HILDESHEIM EPISCOP: & HALBERSTAT EPISCOP: cum cæteris adiacentib.
1593
SEPTENTRIO
MERIDIES
HOYAE COMITATV
Die alte marck
Hildesheim
Episcop.
Halberstadt Episc
Meydburg
Archi episcop. pars
Comit. Regenstein
Schauwenberg Com.
Paludes
Auff dem Hartz
Der Ramelberg
GRVBENHAGEN DVCAT. PARS
Miliaria Germaniæ commu.
fecit Joan b. excud.
Drakenborg
Nienburg
Cell
Wester Ceel
Ooster Cell
Klein Osen
Knesecum
Gishorn
Wolfsborch
Wulfsborch
Calbe
Gardeleben
Borstel
Burgdorff
Langenhagen
Reckling
Hannouer
Lauwenrode
Pattensen
Wennigsen
Peyne
Braunswijck
Wolfenbuttel
Schoeningen
Oosterwijck
Hornburch
Goslar
Wernigeroda
Quedlinburg
Blanckenburg
Ballenstedt
Ermsleben
Aschersleben
Stassfurt
Egelen
Wanzleben
Osterode
Gandersheim
Einbeck
Nordheim
Hameln
Rynteln
Lemgo
Stadthagen
Minden
Holtensen
Elze
Alfeld
Seesen
Hertzberg
Catelenborch
Walckenriedt
Stolberg
Strasburgk
Sengerisch forst
Wippra
Mansfelt
Hackenborn
Beine
Barleben
Halberstadt
Dornborgh
Brelum
Lutter
Bockenem
Woldenberg
Sarstede
Burgdorff

& hæc pars vrbs vocatur. Quod ſub tumulo iacet,ſuburbium appellant. In monte nulla laicorum,vt vocant,habitatio. Carolus Magnus huius Eccleſiæ fundator habetur. Eſt circa hanc ciuitatem ager optimus,ferax tritici. Matureſcentibus frugibus,culmorum altitudinem equo inſidentem hominem ferunt excedere.Magdeburgum fuit olim huius epiſcopatus Parochia; ſed per Ottonem primum ibi Archiepiſcopatus eſt erectus,& Halberſtadienſis diœceſis minorata.Fuit epiſcopatus hic primum à Carolo in loco Salingſtede fundatus, qui hodie Oſtervvijck appellatur,& deinde in Halberſtadium tranſlatus.

VVALDECK.

Comitatus hic VValdeccensis partem capit Hassiæ, eamq; frugiferam, & varijs ac permultis fluuijs irriguam, quorum præcipuus est ac famosissimus qui Edrus appellatur, ipsusq; piscosus admodum est. quin & aurifer esse prædicatur. post hunc autem Dimilus, Tuistius atq; Aris, quos Vrbis sequitur atq; Ithrus. Vini ac frumenti ferax est hæc regio Habet & argenti, metalli, argenti viui, plumbi & alùminis fodinas. Loca eius celebriora sunt vrbs Waldeck, cũ arce in ea sita, quæ metropolis est regionis, vnde nomen suum comitatus adeptus est. post hanc Astinchusium, Dudinchusium, vrbs Landauia cum adiuncta arce, ac ciuitas Mergerhusia, quæ similiter arce firmata est & decorata, in qua etiam Comitum sedes esse solet, duobus à VValdecchia miliaribus distans. hinc & Rhodena vrbs cum arce sua, cuius venationibus crebris celebre est territorium. VVetreburgum arx est, loco admodum amœno sita, inter Tuistium videlicet & Arim fluuios. VVildungia vrbs est, Meridiem versus vnico miliari distans à VValdecchia; neq; veteri tantùm nouoq; discreta nomine, sed situ etiam atq; loco. Apud eandem vrbem multi sunt metallici, fodinæq; permultæ, ex quib. magna vis auri, metalli ac ferri quotidie eruitur. fontes etiam acidos aliquot vicinia ista habet. præstantissima quoque cereuisia VVildungiæ coquitur; in tota namq; regione haud ei similis reperitur. Eisenburgũ arx est, cuius fundus, quemadmodum etiam VValdungiensis, auri ac ferri prouentu felix est. In eodem loco & lapides isti carbonarij effodiuntur, quos lithanthraces, Germanicè Steinkolen vocant non fabris ferrarijs tantùm in officinis suis vtiles, sed qui etiam in domesticis focis lignorum ac carbonum vice esse possint. Eilhusium Septentrionem versus tribus à VValdeca miliaribus distans, arx est, quod ad situm eius, spectabilis satis quam Vrbis flu. mediam interluit. Corbachium vrbs est satis munita. Neoburgum arx est adiuncta ciuitate. Ithra arx est: VVerba autem cœnobium. Qui hanc tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers à Corbach duos nobilium ordines sub Comite VValdeccio enumerat, vnum liberum intra Comitatum commorantem; alterum tam extra quàm intra Comitatum feudo Comiti astrictum. Hos ergo ordines, cùm nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus tabulæ insunt, indicabo: Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Virmunt / Meissenburg / Gogreben / Zertzen / Volmerichhausen / Dalwig / Eppe / Rodehausen / Reen / Schonstadt / Hertzinghausen / Twist / Hanxtleden / Greismar / Koman / Dorfelt. Stemmata feudatariorum tam extra quàm intra Comitatum sunt Witstein / Reiesel / Spiegel / Calenberg / Westfal / Canstein / Malspurg / Lebenstein / Mengerson / Meschede / Beinenburg / Papenheim / Wulft / Volckenberg / Juden. Quod ad dignitatem officij Imperialis attinet, inter quatuor seruos seu milites Imperij Comitatus hic primus numeratur, sunt enim: Waldeck / Hirten à Fulchen / Arnsperg / Rabnaw. Ab Oriente Comitatus hic Hassia terminatur, à Septentrione Episcopatu Paderbornensi, Occidentalior autem pars diœcesim respicit Coloniensem.

WALD ECK COMITATVS
Septentrio
Paderbornensis Episcopatus pars
Coloniensis Dioecesis pars
Occidens
Oriens
Meri dies
HASSIAE
Miliare unum Waldeccium
Waldeck
Korbach
Lichtenfels
Eisenberg
Wildungen
Altenwaldt
Prediger
Landaw
Elsingen
Schutberg
Freienhag
Altendorf
Fritzlar
Zuschen
Geismar
Welden
Eder flu.
Francnau
Hallenberch
Sassenbergk
Medelon
Hesporn
Medebach
Münden
Zuschen
Overkirchen
Smallenberch
Velbicke
Fredenberg
Norderna
Brilon
Alteubeurn
Bullinchausen
Meschede
Buren
Leidberg
Winneberch
Wartburch
Dalen
Desenberch
Dalheim
Korbeke
Greuenstein
Lichtenscheit
den Astenberg
Hallenberch
Schrof
Sachsenberg
Vörmont
Arensbach
Remmersberck
Bercken
Friedorf
Delwershausen
Huddingen
Armsvelt
Hundzdorf
Gellershausen
Kleinern
Netz
Selbach
Rekerkausen
Lauterbach
Essel
Scheiesche
Strot
Malberg
Mengerkausen
Arulsen
Helsen
Letmer
Roden
Eilhausen
Erp
Dehausen
Ostrup
Bucklo
Elteren
Borssel
Fürstenberch
Esse
Westen
Meerhoff
Dimel flu.
Welen
Germete
Hurl
Roede Breun
Stromberg
Westouflen
Listingen
Hogede
Lhar
Eringen
Elmershausen
Visbeck
Schirnberch
Geppenhagen
Eiste
Balern
Wedelberg
Elberberch
Nomberg
Ederflu.
Vgedanc
Mandern
Betzgerad

VVESTPHALIA.

HOdierna VVestphalia, vera ac vetus Saxonia fuisse perhibetur, cuius limites fuerunt Rhenus ab Occidente, Visurgis ab Oriente, Phrisia à Septentrione, & à Meridie Hassiæ montes, quos Obnobios Ptolomæus appellare videtur, ex quib. Amesis flu. oritur, qui Padebornam & Monasterium mediam ferè prouinciam interſecat, & per Friſiam defluens fertur in mare. Cùm igitur latius extendātur VVestphaliæ fines, in hac tabella Monasterienſis diœceſis præcipuè ob oculos ponetur, itemq; Osnabrugenſi habitatoribus ſatis frequenti Carolus magnus cùm vicinam VVidekindi arcem iam captam impoſito præſidio firmaſſet, primam exædificauit in prouincia Episcopalem ecclesiam, eiq; virum ſanctum præfecit VVihonem primum eius loci præſulem, hominē gente & origine Friſium. deditq; priuilegium nouæ Eccleſiæ, vt vtriuſq; ibi linguæ ſcholæ haberentur, præeſſentq; doctores viri inſignes: eiuſq; priuilegij tenor etiamnum extat. Monasterium autem tertia erat Episcopalis Eccleſia, quam erexit Carolus Mag. in meditullio regionis Mymingrode dicto, loco qui poſtea ab inſigni ibi fundato monaſterio, Monaſterium fuit denominatum, ordinauitq; ibi Episcopum Lugderum natione Friſium, fratrem Hildegrini epiſcopi Halberſtadienſis. Huius ſucceſſor Hermannus dedicauit & conſecrauit monaſterium & eccleſiam trans aquas in titulum & honorem virginis Mariæ, quod breui monaſterium ita excreuit, adeoq; factum eſt celebre vt nomen dederit ciuitati & Epiſcopo. Anno 1533. & 1534. in hoc epiſcopatu magna per catabaptiſtas orta eſt ſeditio. nam vbi fama percrebuiſſet ibi dominium habere catabaptiſtas, ingens cò malorum hominū affluxit colluuies, ac mox ipſorum proceſſit coniuratio, vt etiam nullius potuerit comprimi authoritate. Epiſcopus ergo vrbem valido circumſedit exercitu, opibus Archiepiſcopi Colonienſis & ducis Cliuenſis adiutus. Anabaptiſtæ mœnibus incluſi audacibus eruptionibus laceſſiunt hoſtem, vt nunc his nunc illis Mars proſper adeſſet, nihilq; penè aliud per mēſes ſex ageretur. vltima Auguſti vrbs ingentibus animis oppugnata, ſed vrbanis fortiſſimè reſiſtentibus magna cum clade oppugnatores in caſtra ſunt repulſi. Hinc ciues inflati, Ioannem Leydanum Batauum, infimo quidem loco natum, verùm forma, ingenio, facundia, audacia, fraude facinoribusque præſtantem, ſibi regem, cui rerum omnium poteſtatem facerent, cuiq; quicquid opum, fortunarum aut annonæ ſupererat permitterent, conſtituēre: hic fretus ſeditioſorum quorumq; expectatione pollicebatur ſibi obſidione ſoluta, exercitu ſuo per totum orbem graſſari. cuſtodes corporis gramineo & cœleſti coloribus veſtiebat, terrenam ſc. & cœleſtem ſibi promittens poteſtatem. inſigne ferebat, terræ globum duobus gladijs transfixū. prophetas qui dolos arte necterent, ad vicinas ciuitates emittebat. vxores duxit xv. quotq; voluiſſent permiſit viris habere vxores, cætera omnia eſſe communia. Menſe obſidionis decimo, impetrauit epiſcopus auxiliares copias, vt vrbem inſuperabilem fame ad deditionem cogeret. orta interea in vrbe ſeditione, obtruncauit rex 47 ciues, qui conatibus eius repugnabant. Menſe 14. omnibus propè conſumptis, ceſſatū communiter conuiuari, vulgus herbis & radicibus victitare, canes, feles, mures, glires in delicijs haberi, cùm nihil ſuperfuiſſet reliqui, quo miſeram traherent animam, corium & pelles cocta contuſaq; panis haberi loco cœpit atq; inter hæc rex mirabili impoſtura dementat pereuntes, vt enim ante ſe perire credant, quàm perierint. vrbe namq; tandem capta, nihil victore exercitu inſolentius crudeliuſq;. venabantur ab-

 ſcon-

Oosten
Westen
Noord
Suyden
WESTPHALIA
Dat Stieft van Osnabrug
Dat Stieft Munster
Die Graeffschap van Diefholt
Die Graeffschap van Oldenborg
Die Graeffschap van Benthem
Die Graffschap Tecklenborch
Lant van Lingen
Dat Landt van der Marck
Dat Veest van Recklinchuesen
Dat Ampt van Dulme
Der Bam
Gelder Landt
Die Drent
Pars Frisiae
Milliaria parua
Milliaria media
Milliaria magna
1 2 3
1590
Habes hic candide lector exactam Westphaliae descriptionem, in qua non solum Ciuitates, sed & flumina, montes, & siluas quasi in speculo contemplari poteris. Vtere igitur hac, boniqz consule donec reliquum quod premanibus habemus nactus fueris. Vale
Johann Bussemaker excudit Coloniae
Henricus Nagel fecit

ſconditos,totosq; decem dies in cædibus vacabant. ludus erat iugulaſſe hominem. mulieribus parſum niſi quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſculorum apud regem & regales tantum inueniebatur,quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffeciſſet.authores calamitatis ſcelerumq; rex,eiusq; primarij cathenis vincti circunducuntur per vicina loca.tandem 1536.in Februario reducti in vrbem Monaſterienſem,forcipib.candentibus lacerati,tribus ferreis corbibus incluſi è turri D.Lamberto ſacra in memoriam æternam penſiles propendent. ſicq; hoc regnum miſerum eſt finem ſortitum. Terram autem hanc Carolus Magnus primum ad fidem Chriſtianam compulit.cæterum cùm ſæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Chriſti religionem ſpernerent,nec iuſiurandum quouis modo aduerterent,vt metu pœnæ gentis temeritatem compeſceret,occultos iudices inſtituit quibus poteſtatem dedit,vt quamprimũ deieraſſe,aliquem comperiſſent', fregiſſeque fidem,aut aliud aliquod ſcelus perpetraſſe, moxillum vbi comprehendi poſſet,pro arbitrio necarent: elegitque ad hoc viros graues ac iuſtos,qui plectere innocentes haud ab re poſſent degenerauit autem hodie hoc iudicium,& ad Scabinos(vt vocant)translatum, perſonas viliores, numero vbique ſeptem,qui & ciuilia tractant negotia,ſolumq; de criminalibus permiſſam poteſtatem habent.Regio eſt admodum frigida,vini & frumenti inops pane veſcuntur nigro,cereuiſia potus eſt.vinum quod Rheno aduehitur, magno emitur pretio, eoq; opulenti tantum quamuis raro vtũtur.Bellicoſi indigenæ atque ingenioſi,Præſuli Colonienſi parentes.Commendantur autem iure pernæ VVeſtphalicæ. Imò à Rhenenſi oppido(quod 4 à Monaſterio magnis miliaribus diſtans Ameſi flu. adiacet)ad vrbem vſque tellus planè arenoſa,multumq; deſerta.vt iter aliquando per Orientalem Ameſis tractum faciens,re ipſa compertus ſim,non è digitis (vt aiunt) ſuxiſſe primum autorem diſtichon iſtud prouerbiale:

Hoſpitium vile/groff Brodt/dũn Bier/lange Myle/
Sunt in VVeſtphalia,ſi non vis credere, loop da.

TREVERIS.

TReuerensis Archiepiscopatus à metropoli eiusdem in eo nominis sic dictus. vrbs autem ipsa cum Italiæ Viterbo ac Genua de antiquitate sua certat: vtraque enim totius Europæ se primam iactat. Dicitur autem Trebetus quidam, Semiramidis Assyriorum Reginæ priuignus, cùm à nouerca ad concubitum solicitaretur, quò matris conspectum ac conatum euitaret, postquam sibi de comeatu viaticoq; prospexisset, cõscensa naui cum comitatu suo mari se commisisse, ac post longam nauigationem ei loco quo Rhenus fl. in Oceanum effunditur, appulisse. aduerso itaq; Rheni flumine ascẽdisse, donec ad Mosellam amnem peruenisset. cumq; istum locũ quo Treueris hodie sita est, ingressus fuisset, regioq; agris, pratis, amnibusq; irriguis amœnissima, montibusq; quasi naturali muro munita arrideret, illic inito cum socijs consilio, manere statuisse. qui condita ibi vrbe, eam per Principis sui nomine Trebatam appellauêre. Illi itaq; populi vrbem nomenq; suum vetustum etiamnum seruant, vno alteroq; tantum mutato elemento, vt pro Trebera Treuera nunc dicatur. Apud hos insignis olim cognoscendarum causarum curia populi Romani erat. Archiepiscopali hodie dignitate ac principatu, nec non & electoratus titulo clara est. Habetq; ecclesiam metropolitanam Mediomatricis, leucis, Virodunensibusq; præsidentem. Continet aũt Treuirensis episcopi ditio Comitatus VVirnebergensem, Spanheimensem, Manderscheidensem & Arburgensem. Baronatus item Rifferscheidensem, Rutlingensem, & Rheineccanum. Cùm multas habeat egregiasq; ciuitates, omnium tamen caput est ipsa Treueris, quæ ad delicias & amœnitatem situm habet aptum satis, siue montes & valles, siue flumina, & riuos prata perlabentes spectare velis. Montes Bacchico cultu virent. Ager satis hic est fœcundus: omnis generis pisces & ferina hic abundant. Mores hominum hîc natorum plerumq; tristes sunt, & ad melancholiam procliues, sed tamen mansuescunt paulatim commercio extraneorum, & Stoicum illud supercilium conuictu quasi recreatur. Ausonius bene de Treueris meritus, alicubi de illis aptissimè ait: Quin etiam mores & lætum fronte seuera Ingenium natura suis concessit alumnis. Aër frequenter hîc est nubilus & pluuiosus, vt quidam huc accommodent cloacam planetarum: id tamen propter conuallem vbi nebulæ suspenduntur, euenire satis liquet. In vniuersum Mosellanorum corpora laboribus mirè indururunt, ac per montes aërios veluti capræ reptare & euadere spectantur. Palatium Treuiri est spectandæ antiquitatis. aliæ insuper moles adhuc extant, aliæ sub cœcis terræ speluncis sepultæ iacent. Spectat ad hunc Episcopatum etiam Obrincani tractus pars, quæ paucis abhinc annis ad magnam fertilitatem est perducta; antea enim ægrè produxit frumentum, nisi ager prius duobus aut tribus annis fuisset fimo tinctus ac pinguefactus. nunc verò omnia ibi satis largè proueniunt præter vinum, quod tamen iuxta aureum fluuium, nonnullisque alijs locis crescit. Eyphalææ quoq; potior pars huic Episcopatui subest, terra multùm montosa & aspera, agerq; præsertim in medio syluestris & squalidus, vnde præter auenam vix quicquam elici potest. versus Rhenum tamen & Mosellã fœcundior est. Fluminib. aũt irrigatur is tractus Kilo qui & Gelbis, Pruimio, Vrro, Sara, Ahra, Sura, ac infinitis alijs ignobiliorib amnibus, torrentibus ac riuulis, qui omnes tandẽ Mosellæ, quæ Obrinca Ptolomæo dicitur, commixti ad Rhenum deferuntur. Montes quibus regio asperatur, Meliboci Abnobiq; portiones sunt, alicubi Ostlingus, alibi Hairicus dicitur. Syluæ autem partim Westerwaldt, partim verò Eyderwaldt & Eberswaldt vocatur. Lacus continet hic tractus binos, quorum alter iuxta castrum

TRIER
PALATINATUS PARS
ORIENS
MERIDIES
SEPTENTRIO
STIFT TRIER
IOANNES D.G. ARCH
RELIGIONE ET SAPIENTIA
Miliaria Treuirensia
Johann bussemec. excudit
1
2
3
4
Confluentz
Boppart
Capell
Montzingen
Simmeren
Castellaun
Trier
Cocheim
Bernkastel
Wittlich
Echternach
Saarburgh
Grumberg
Kuschel
Lebach
Dalheim
Bitburg
Meyen
Andernach
Zoerbroeth

Vlmen extat,tantæ profunditatis,vt fundus illius nulla menſura poſſit deprænhendi, plumbo etiam ad 300. orgyas demiſſo. Alter haud procul abeſt à mònaſterio quodam dicto zum Lach, profundus & hic eſt,nec vllum riuum recipiunt,cùm multos emittant. In hoc ad Abbatiam lacu lapides inueniuntur viridis, crocei & rubicundi coloris,vt Smaragdos & Hyacinthos mentiantur. Minerarum penè omnis hic tractus fœcundus eſt. In Comitatu Spanheimenſi haud procul à Trarbacho iuxta Hernſteinenſem arcem æs cuprumq; puriſſimum eruitur,à quo nullum ſegregatur argẽtum,ob idq; ductile eſt,cùm nullũ ei admiſceatur plumbũ. Alio in loco prope Trarbach effoditur plumbi magna copia,quod ſine impenſis magnis depuratur. In Birckenfeldenſi præfectura,pluribus in locis argenti venæ ſeſe offerunt foſſoribus. In dominijs Sleida, Cronenburg & Keila,in valle Heilenthal dicta, ſunt ferri mineræ, vbi maſſæ & fornaces fuſiles fiunt, qui vltra citraq; per Germaniam tranſportantur. Thermæ ægritudinibus varijs ſalutares,viſuntur in Bertric,diſtantes à Moſella ſeſquimiliario.

GELDRIA.

GEldria à Gelre arce seu castro, quod VVicardus à Ponthe vna cum fratre Lupoldo ædificasse feruntur, nomen retinuisse dicitur: quamuis complures à Gelduba oppido, cuius frequenter meminit Tacitus, qui illud in Rheni ripa situm affirmat, iam verò nulla sui reliquit vestigia, appellata credunt. alij quoque aliam nominis rationem referunt qui narrant tempore Caroli Calui Imp. circa locum eum, in quo Gelria vrbs est, horrendam quandam ac veneno sam belluam, ijsq; locis ante id tempus nunquam visam cognitamq;, sub arbore esculo delituisse, magnitudinis immensæ, sæuitiæq; incomparabilis. hæc agros camposq; deuastans, nec pecoribus nec iumentis parcens: ipsis etiam hominibus à quibus non abstinuit, vsq; adeo formidabilis ob inexplebilem voracitatem ac atrocitatem euasit, vt finibus suis cedere complures, seq; solitudinibus abdere coëgerit. Duo verò cuiusdam à Ponthe, eius credo de quo paulo antè mentio facta est, filij: partim vt sibijpsis, partim etiam vt publico vicinorum commodo prodessent, miris technis audaciaque incredibili belluam aggressi: post dubium variumq; certamen ac luctam, tandem superiores bellua euasere, eaq; interfecta, haud ita procul à Mosa fluuio, ad Narsis ripã in memoriam rei, arcem extruxêre, cui Gelræ nomen fecere, voce ex continuo ac miserabili ac idẽtidem repetito mugitu eius belluæ, quem, dum cæderetur, edebat, mutuata. Eius verò habitatores vetusti Sicambri fuêre, quos ijsdem quibus hi Geldrenses sedibus hæsisse, ex Sidonio poëta colligi potest, cùm inquit: Sic ripæ duplicis tumore fracto Detonsus Vahalim bibat Sicambar. Hi bellicosi, atq; armis mirum in modum addicti erant, paulò ante nostra tempora. Hodie humanitatis studia maiore industria sectantur. mercaturæ quoque negotiationiq; insistunt magna ex parte, reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturæ ob soli benignitatem inhiantes, vberrimos fructus consequuntur. Ducatus hic Culemburgensem & Burensem comitatus quoque complectitur: insulamq; Velauiam, vulgò die Velaw, & Trans Issulanum tractum, in eoq; comitatum Zutphaniensem & Dominimontensem. Vrbes atque oppida circiter viginti duo in eo numerantur. Nouiomagus vrbs Imperialis, sita ad Rheni ostij, cui Vahali nomen est, sinistram ripam, quod ibidem latissimũ habet ac profundissimum alueum, ac eousque velo vtuntur nauigia, quæ ex Hollandia sursum aduerso flumine contendunt, quòd si inde vlteriùs progredi nauigio libuerit, trahantur oportet. Ciuitas est præpotens, fortis, populosa, munita atque opibus abundans. dignitate fruitur vice comitatus, seu Burggrauiatus, eique liberũ est, sicut & reliquis Imperij liberis ciuitatibus, cudere monetam: cùm Imperio in nulla alia re subiecta sit, quàm vt in eius agnitionis testimonium quotannis modicum aliquid tributi, mittat Aquisgranum, quod est Chirotheca puluere bombardico impleta. Ruremunda ad Ruræ fluuij ostium sita, vbi Mosæ miscetur, vrbs habitatore frequẽs, situ natura & arte munita. Hinc Zutphanium, à paludibus sic dictum, quas Vehnen ibi vulgò appellant. situm ad ripam dextram Isulæ fluuij, qui Rheni etiam ostiũ est, ac Plinio & Melæ Fleuum dicitur. Arnhemium, Tacito Arenacum, vrbs est florens vtcunq;, ac primaria Velauiæ insulæ, cuius territorium paludosum atque vliginosum, syluisq; consitum, quæ ferinarum affatim præbent venatum. Medium istud Rheni ostium præter pristinum quod retinet nomen, Lecca etiam atque Lycus appellatur, præbetq; piscium magnam satis copiam. Geldriæ finitimũ est TransIssulanum, siue prouincia TransIssulana, Septentrionem versus, in tres diuisa regiunculas,

En tibi, amice Lector, nobilis ille clarusq; Ducatus Gel-
driæ cum omnibus eius limitibus, multis nauigeris flu-
minibus abunde insignis, agrorumq; fertilitate diues præser-
tim apud Batauos, quorum crebra fit mentio apud veteri-
cum ob miram glebæ vbertatem, tum ob gentis celebra-
tissimā in armis dexteritatem, Jam recens ad exēplar
eius descriptionis quæ pridē excusa est Romæ per Mich tramesi
GELDRIA
Ducat Brabantiae Pars
De Zuijder Zee
Maris Australis Pars
Op dije Veeluwe
TRANS ISALANAE PROVINCIAE PARS
Ducatus Juliæ Pars
ORIENS
MERIDIES
SEPTENTRIO
Leodiens provin
In dye Kessel
peel
Cuick
Cliuia
Inthamken pars
Zutphaniæ Comit
Hertogenbosch
Aernhem
Nimegen
Deuentur
Zutphen
Amersfort
Utrecht
Harderwick
Campen
Venloo
Wesell
Muiden
Marken
Milliaria Geldriæ minora
Mediocria milliaria quinq; milliū pass
Milliaria magna (passus quinq; pedes cōti)
Johann Bussemacher excudit, Coloniæ
Henricus Nagell fecit

quarum quæ Issulæ vicina est, Issulanum vocatur, quæ trans Vidrum, quem Vecht vocant, sita est, Drentum dicitur, quæ verò VVestphaliæ proxima est, Tvventa appellatur. Habet hæc prouincia vrbes mœnibus cinctas octo. harum omnium Dauentria caput est, ciuitas ampla nobilisq; sumptuosissimis ædificijs ornata, ac populosa, inter primas Hanseatici fœderis numerata: eius incolæ humani ac hospitales, vnde oriundus geographus Iacobus Dauentriensis, quem præsens quoque Chorographia primum autorem agnoscit, qui cùm conterraneus sit meus, indecorum fortasse erit, nimium huius vrbis virtutes à me prædicari, cùm etiam dudum copiosè satis hanc descripserit reuerendiss. ac doctissimus ille Georgius Bruin Agrippinas. patriæ suæ decus singulare, & quantû in ipso est, liberalium ingeniorum sedulus promotor. Cùm autem Imperialis sit vrbs Dauentria, neque id moneta ciuitatis solùm testetur, sed etiam quòd summam siue vltimam iuris sententiam ex camera Spirensi petere atque expectare cogantur, quo iure eam sibi vel Hispanus vel ordines Belgij vendicare velint, nusquam cognoscere potui. Huic annumerantur Campena & Zvvollis, Naualia Ptolomæo, Imperiales itidem, suntque hæ tres perpetuo inter se fœdere sibi deuinctæ. Ager harum regionum purus ac salutaris. Terra plana est ac humilis, montes rarissimi sunt, ijdemque syluis saltibusque consiti. Ager est fertilissimus, & ad quamuis culturam aptus, frumenti in primis ferax, hinc pascuis fœcundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. vinum autem nequaquam gignit.

GRONINGENSIS AGER.

TErritorium hoc Groningense, quod Orientali atq; Occidentali Frisiæ interiacet, septendecim prouinciarum Belgicarum vna est, & quatuor Occidentalis Frisiæ statuum prima. Est autem Groninga vrbs ampla, natura atque arte munita & perpolita, quæ legibus proprijs regitur, & ipsa iurisdictionem obtinet, multorum vndique vicinorum sibi fœderatorum pagorum domina, viris armisq; potens. Nomen autem Frisiæ huic vrbi Grunium quendam Troianum dedisse quidam opinantur. Sed haud immeritò doctis atque acris iudicij viris suspectæ sunt pleræque populorum & vrbium origines, illæ præsertim quæ deducuntur à Troianis. Munsterus autem Francum dicit, non Troianum, sed & Troianus fuit, si Franci verè suum genus à Troianis repetunt. Si autem pauperis scholastici coniectura etiã ponderis aliquid habitura sit (recipere tamen eã nulli suaserim) à viridita te potius Grunningen dictam crediderim: cùm non solùm in amœnis pascuis tanquam in campo viridi sita sit vrbs, sed insignia quoque eius videamus esse trabem viridé in clypeo flauo. Per hanc vrbem multæ, eô ingentibus canalibus, quorum maior pars artificiosa manu perfecta est, ductis, aquæ defluunt. Quod ad bonarum artium studia attinet, vnius inter eruditos summi viri Rodolphi Agricolæ, in qua is natus est, laude claret. Cui sub annum M. CCCC. LXXXV. Heidelbergæ mortuo, Hermolaus Barbarus Venetus, doctorum sui temporis hominum facilè princeps, hoc elegantissimum tetrastichon posuit:

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phrysij spemq; decusq; soli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Gracia quicquid habet.

Cùm autem hæc vrbs clientelis potens sit, separatam prouinciam constituit, & ob id titulum à suo nomine Principi proprium attribuit. Hanc vrbẽ & prouinciam Embdensis Comes Georgio Saxoniæ Duci, Caroli V. Imperatoris clienti, siue, vt nunc recentiores Iurisconsulti loquuntur, feudatario eripuit. Sed vbi eam tueri sibi atque retinere non valeret: eam ille Carolo Geldriæ duci, anno circiter M.D. XIIII. tradidit. Quam rem Georgius indignè ferens, ita ab hac mutatione, & Frisiæ moribus abhorruit, vt eam vrbem atq; vniuersam Frisiæ prouinciam Carolo V. tanquam supremo Domino, nimirum Imperatori, anno M. D. XV. & ipse traderet. Inde nata inter Burgundos, & Geldros atrocissima bella. quæ demum inito contractu, consopita fuêre. Inter cætera conuentũ, vt dux Carolus ea prouincia, dum viueret, frueretur. post eius obitum verò ad Carolum quintum, tanquam ad Frisiæ dominum, vel ad eius hæredes rediret. Sed hac de re plura in Frisiæ Chronico Lugduni Batauorum, siue Leydæ, anno salutis humanæ M.D LIII. edito, inueniuntur. In hac prouincia Ludouicus Nassouiæ Comes Guilhelmi Auriaci principis frater germanus, tempore Ducis Albani administratoris Belgici, feliciter satis grassabatur, dum Dammum oppidũ, & alios quosdam huius prouinciæ vicos in suam potestatem redigit. Idem etiam fratris sui partes contra Hispanos Albanumq; secutus, bellum acre contra eosdem mouit, & victoria (Hispanis, qui veterani omnes erant, vnà cum duce fortissimo, reique militaris peritissimo Arenbergico comite cæsis) ad monasterium illud Heiligerlee dictum est potitus. perijt tamen in eadem pugna Adolphus Nassouius, frater ipsius. Vt Albanus deinde ipse, sumpto primo Bruxellæ de Egmundano Hornensiq; comitibus, quos Gandaui captos habebat, supplicio collectisq; maximis copijs eò peruenerit, & Ludouici comitis exercitum, quòd is viribus, militum numero, cæterisq; rebus omnibus longè impar esset, fuderit & dissiparit, vrbemq; obsidione liberauerit.

GRONINGENSIS AGRI VERA DESCRIPTIO.
1589
OCEANI GERMANICI PARS
PHRISIÆ ORIENTALIS PARS
Rottum oge
Schiermonickoge
EMBDEN
Emsus flu.
Die Embs
Nesserlandt
Den Dollaert
ORIENS
Groninger diep
Dockumer diep
GRONINGEN
Opwyrde
Noortbrouck
Zuidbrouck
Blyenham
Hoorn diep
DRENTÆ PARS
MERIDIES
Miliaria Physica parua.
I. Bußm: ext. Quad fecit.
Warffumburen
Usquart
Oostenwelandt
Watum
Berum
Leesdorp
Oldenziel
Meden
Wehuysen
Brede
Warffum
Inandeel
Baffelt
Ceurum
Leens
Vlerum
Vierhuisen
Nyekerck
Flodorp
Weerhuisen
Warhusen
Heerhuisen
Oldeclauster
Marslac
Bellingweer
Middelstum
Westerwilwert
Onderwerum
Garnolsweer
S. Anna
Lopperzum
Westerende
Eppingehuse
Santweer
Gotlinge
Lermeris
Wytwert
Oldeclouster
Wtwirda
Marsum
den DAM
Delfszyl
Oterdum
Ferusum
Weywardt
Heuenshe
Oistwerum
Woldendorp
Reijde
Meedhuisen
Wagenberge
Tenpost
witteweram
Sydbueren
Woltersum
Helm
Schiltwolde
Tembuer
Tessinge
Noortwolde
Suidtwolde
Wetsing
Sawert
Harssert
Garnewert
Saxum
Ferwert
Esinge
Oldehouen
Nyehouen
Ham
Oestum
Fransum
Aedwert
Noorthorn
Snydthorn
Legekerck
Midwolde
Grijse frouwen
Uinsterwolde
Berte
Hilligerlee
Exe
Sceempte
Westerlee
Modum
Winschoten
Duuebroick
Bellingwolde
Vriesloo
Wedde
Vlachwedde
Onstwedde
Sellingen
Thorns
Berghe
Auelham
Scharmer
Helpen
Essen
Haren
Hoorn
Peijss
Roeterwolde
Roeden
Eelden
Noordtlaren
Werdenbras
Suidt laren
Anloe
Ghieten
Vriess
Duuelskutte
Norch
Leeck
Marum
Trimunte
Opende
Uretern
Noorderdracht
Suiderdracht
Sigerswolde
Duerswolde
Backeseen
Burum
Collum
Oldewolde
Feenclauster
Burenpost
Lukewold
Gertkes clauster
Augustinus gae
Engewerdt
Uijsfliet
Gripskerck
Lutkegast
Grotegast
Oldekerck
Nyekerck
Enwerum
Engwerum
Aengum

FRISIA.

DE Frisici nominis origine, cùm variæ & prolixæ variorum sint disputationes & opiniones, quas compendij causa hic recensere nequimus, relegabo lectorem ad perfectum Frisicæ gentis historicum Suffridum Petrum Leovvardiensem, Frisium, qui abundè satis hanc rem tractat in libello quodam hîc Coloniæ impresso. A Frisone tamen duce quodam ipsorum sic appellatos esse Frisones seu Frisios verisimilima est sentẽtia. Viglius Zvvichemus vir vndiquaq; doctissimus, natione Friso, affirmat Frisones nomen suum antiquissimũ à seculis inde sibivindicasse, nec vnquam, vti propemodũ omnes reliqui Germanorum populi, id mutasse, eoq; Aboriginum nomine sese insigniuisse, quòd in tanta caducarum omnium rerum confusione, ipsi originis suæ nomen intercidere non sunt passi. Veteres itaq; hi Frisij & sedem & nomen tuentur suum, quanquam nonnullis & Chauci olim dicti creduntur. Fit autem id vel ex ignorãtia, vel ex antiquorum geographorum scriptis haud probe intellectis. Chauci siquidem non Frisij, sed eorum fuère vicini. at cum Frisij à Rheni ostio, cui Fleuo nomen est, ad Amasium siue Amesin vsq; flu. continuo iuxta maris littora tractu habitent; Chauci ijsdem trans flumen vicini fuère, tandemq; abolito veteri vocabulo, toti in Frisiorum nomen concesśere, hodieq; Orientales Frisij vocantur, quos hæc nostra tabula non complectitur. Ad eorum autem differentiam hæc nostra, Occidentalis Frisia dicitur, quæ eadem vera & antiqua illa Frisia est, quæ sola ijsdem sedibus nomen suum tuetur. Hi itaq; VVigevvonum I. maritimorum & littoralium natio sunt, littora Germaniæ Aquilonaria tenentes. Gens ipsa ferox, robusti corporis, atq; animi intrepidi, ad necem prona, & libertatis studiosa, exterorum peregrinorumq; impatiens, castitatis amans, natos natasq; suas incorruptas educant ad maturam vsq; ætatem: nec matura sunt illis coniugia, vnde proles accipiunt robustiores, in grandiuscula corpora enascentes, potationibus plus æquo addicti. Rei pecuariæ magnopere dediti, cùm innumeros greges alant, ac boues omnium quos Europa habet optimos ac maximos ipsorum procreet regio, licet Anglia generosos gignat: ita vt hinc in omnem propemodum Europam abigantur. vaccis etiam fœcundissimis abundant. Equos bello aptissimos educat magis quàm gignit. Indies autem magis magisq; mercaturæ se applicant: nauticæ etiam rei studiosi, piscationibus insuper pleriq; inhiant. Regio hæc in quatuor diuiditur status, quorum eminentior est Gruningensis, de quo præcedenti folio diximus, reliqui sunt comitatus de Ostergoi, comitatus de VVestergoi, & comitatus septem Saltuum, vulgò Seuenwolden, horumq; trium caput est vrbs Leovvardia, opulenta & munita satis, hęc aulam forumq; habet quo litigantium causæ cognoscuntur, dijudicanturq;. Huic vicinus est Zvvichem pagus, Viglij Præsidis Bruxellensis natale solũ. Doccum, Oostergoiensis diœcesis oppidum Gemmam Frisium medicum ac mathematicum insignem nobis genuit. Staueren oppidum hodie, olim potentissima erat ciuitas in stricto maris Australis, inundationibus autem frequentissimis ad inferiorem iam multò fortunam redacta est. Franichera diues & opulentum oppidum, in quo vt plurimum nobiliores homines degunt, quòd perduellium sui principis (qui tum Saxonicus dux erat) obsidionẽ fortiter sustinuerit. vnde amplo ab eo prærogatiuo, & priuilegijs præ cæteris Frisiæ vrbibus ornatissimũ agrum habet, quemadmodum & vniuersa Frisia, planum ac pascuis fœcundissimum, stagnis tamẽ, lacubus ac paludibus intercisum. Sunt & alia huius regionis nobilia oppida, arcibus castrisq;, sicut

hæc

Frisiæ antiquissimæ trans rhenu prouinc. et adiacentium regionum noua et exacta descriptio.
Joan Bussemecher excudit Coloniæ Agr.
Milliaria Frisia minora mediocria millia
Phrisia milliaria magna
Henricus Nagel fecit
FRISIAE DESCRIP
Hollandiae Pars
Occidens
Septentrio
Meridies
De Zuijder Zee
Geldriae Pars
De Drent
Groeninghen
Leuwarden
Harlinghen
Deuentur
Campen
Steenwick
Coeuorden
Wester Ems
Ooster Ems
Orientalis frisiae
Eemden
Dollart

hæc prædicta, munita. Aër vtcunque salutaris est, nisi quantum paludum exhalatione infectatur, quanquam & id labis, si quid est, ventorum beneficio expurgatur. Maris sæuitijs ita obnoxia vt Choro flante sæpenumero periclitetur, atque dudum præterito 1570. anno, Cal. Nouemb. non pecudum modo, sed & hominum ad myriades vsque iacturam fecerit, vnde & in hodiernum diem diluuium istud Die Allerheilligen fluth vocatur. Ob que has causas frumenti parum ferax est, inundationes enim annuæ, sementem aut extingerent, aut per agros omnes dispargerent. Vineta quoq; ob nimium frigus, ventorumq; rigorem regio non patitur. Syluas etiamsi habeat, tamen hæ sufficientes non sunt vt foco ligna ministrent. His itaq; natura subuenit procreata gleba illa pingui ac bituminosa, quæ vento indurata lignorum penuriam subleuet, eamque in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus subuenire illis queant. Sunt etiam nonnullæ in Oceano vicinæ, insulæ ad hanc regionem spectantes, arenosæ tamen omnes, quarum incolæ ex piscatura præcipuè viuunt.

27

HOLL ANDIA
Occidens
Hollandia quæ olim Batauia antiqua Catthorum sedes, vndique fere cingitur Mari, præterguam qua Rheno et Mosa fluminibus ad Orientem et Meridiem à continenti seiungitur: cuius mediterranea fluminibus riuisque vbique fere irrigantur et fœcunda vltra quàm dici posit reddunt, adeo vt agroru fertilitate nulli regioni cedat
240 Ped
240 Ped
Thuis to Bretaigne
Armentarij siue Castri Britannici ruinarum forma qua Aº 1520, 1532 et 1562 in littore oceani non longe ab vrbe Leyda extare visæ sunt
Oceani
Germanici
Pars
Den hons bos
Inden Bryl
Briele
Grauesande
Delft
Rotterdam
Hage
Leyden
Harlem
Alcmar
Amsterdam
Dordrecht
Goude
Gorcum
Worcum
Heusden
Bommell
Hertogenbosch
Utrecht
Naerden
Culenburg
Amersfoort
Harderwick
Elburg
Campen
Nieumegen
Wageningen
Rhenen
Wieringe
Texel
Vlie landt
Vlielant te Oesten
T. Vlie
Scelling
Hoorn
Medenblick
Enckhuisen
Monickedam
Edam
Suyder Zee
Dye
Urck
Ens
Emeloort
Op dye Veluwe
Geldriae Pars
Oriens
Meridies
Septentrio
Phrisiæ Pars
Harlingen
Worrum
Bolswardt
Franicker
Aldwarden
Lemmerhorn
Kuinder
Ad exemplar descriptionis quam edidit Romæ Mich: Tramesini nunc castigatior Prostant.
Milliaria minor. hol.
1 2 3 4 5
Mediocria milliaria des cotines
Milliaria magna
passus quinqz
quingz pe milium passum
Henricus Nagel fecit
Joan bussemchr exc.

ZELANDIA

VNde nomen hęc prouincia traxerit, haud obſcurum fuerit vel illi qui præter eius picturam viderit nihil, quippe cùm ſalo cingatur vndequaque. Huius autem Zelandiæ cùm inſulæ ſint complures ſuis quæque nominibus inſignitæ, easq; vix poſſibile ſit ſeparatim deſcribere, eò quòd varijs inundationibus obnoxiæ vi tempeſtatum, cùm locum tum formam, atque ipſos ſæpe incolas mutant: eo quo commodiſſimè fieri poterit ordine deſcribemus. Præcipuę huius regionis inſulæ ſunt ſeptem, reliquis firmiores magisq; cultæ, quarum ſi prius incolas conſiderauerimus, eas deinde perſequemur. Erat hæc terra Cæſaris ætate nil aliud quàm Batauiæ appendix, inculta, nec vnquam ad ferendi vſum vomere proſciſſa, aut foſſione ſubacta, ſed æſtuarijs ac paludibus impedita Huius terræ primos incolas Olaus Gotthus & alij plures tradũt Cymbros fuiſſe: quare ſic de ipſorum origine diſſerit Leuinus Lemnius: Conſtans fama eſt, atque indigenis per manus tradita, à Gotthis & Danis hanc gentẽ profluxiſſe, præſertim ab illa inſula Cymbria, quæ in Dania Zelandiæ nomine inſcripta eſt. Hi antiquitus Mattiaci dicti ſunt, ex vulgata alloquendi conſuetudine ac compellatione qua populares atque indigenæ inter ſe vſi ſunt. Maet enim ipſorum (ſicut hodie & Bata uorum, Friſiorum ac plerumq; Germanorum maritimorum (lingua, conſilij, laboris itinerisque ſocium aut comitem ſonat. Atque hoc etiam eos nomine Tacitus appellat, cum inquit: Mattiacorum gens Battauis ſimiles, niſi quòd ipſi terræ ſuæ ſolo acrius animantur. Eius populi hodie inquilini ac indigenæ robuſti, ſtatura corporis liberali, feroces, viribus, ingenio, ſolertia, verſutijs, calliditate, fallacijs, captionibus, negotiandi peritia ac conquirendi induſtria ipſis etiã Batauis ſuperiores. Maior verò pars rei nauticæ ac piſcationibus dediti, qui ea ſunt morum ac vitę integritate, vt nũquam inter illos vllæ contentiones, iurgia, ſimultates, diſſidia exoriantur, nec magiſtratus vnquam: niſi in vrgentiſſimis cauſis, ſe horum controuerſijs interponit. In re domeſtica ac familiari omnia elegantia, nitida, expoſita menſa frugalis, nec vnquam prodigaliter ſumptuoſa. In mercatura exercenda nemo non ciuium ſolers atque induſtrius, lucri auidus, ad rem attentus. in tenuiores tamen atque inquilinos inopia preſſos, liberalis ac beneficus. in cæteros hoſpitalis, comis, candidus. Nauticæ rei his vix quiſquam magis peritus. Cùm autem tam numeroſa multitudo piſcatu ſe exerceat, ac paulò longius in Oceanum progreſſa, victum in mari venetur: ſi quando parcè ac malignè piſcari contingat, nullus vnquam horum ſe vexat aut excruciat, nec cuiquam malè precatur, ſed omnia placidè perfert, meliorum ſpe atque fiducia. Regionis huius inſulas Orientales ab Occidentalibus diſcriminat Scaldis flu. Orientales inſulæ præcipuæ quidem tres ſunt: Tola ſeu Toleta, à vectigali ſeu portorijs nomen ſortita, quem indigenæ Tol nominant: hæc Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto diſcreta eſt Huic coiunctus eſt agger Martianus, vulgò Martins dijck, locus amœnus atque arboribus vndique conſitus, in quibus maxima alitum, præſertim ardearum copia nidulatur Huic ad Circium obuerſa eſt altera cui Duuelandiæ nomen eſt, à columbarum frequentia. Hæc nullum habet oppidum mœnibus cinctum, pagos autem & nobilium domos aliquot complectitur. Huic rurſum ad Fauonios ad uertitur Scaldia ſeu Schowen inſula, nomine ſumpto à Scaldi flu. quo parte ſua Auſtrina alluitur, cuiusq; ibidem catharractæ ſunt quibus Oceano miſcetur. habet hæc in circuitu miliaria ſeptem, olim multò maior extitit, at hodie maris ſæuitia diminuta, ciuitates duas continet, Bravvershauiam in Septentrionali, & Ziriczæam in Au-

ZELANDIA
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Comitatus Hollandiae Pars
Ducatus Brabantiae Pars
Comitatus Flandriae Pars
Walcheren
Noort Beuelant
Zuyt Beuelandt
Scouwen
Duuelant
Voorn
Rompot
Verdruncken lant
Middelburch
Vlissingen
Rotterdam
Dordrecht
Breda
Antwerpen
Miliaria parua mediocria magna
Zelandicarum insularum exactissima et noua descriptio, auctore D. Jacobo à Dauentria
Iohan bussemecher excudit
Henricus Nagell fecit

ſtrat inſulæ parte poſitam. Occidentalium inſularum prima ad omnium maxima eſt Suitbeuelandia, ab hac auulſa eſt ciuitas enim ignobilis Romerſvvallia, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomerijs Oceanus vndique alluit, ita vt vnica Salis negotiatione ſubſiſtat alterum huius inſulæ oppidum Borſele eadem tempeſtate penitus oppreſſum, anno ſcilicet 1532. Huic in Boream Nortbeuelandia apponitur, cuius oppidum eſt Cortkeene. hæc pro delicijs totius Zelandiæ habebatur, ſed eodem anno inſula integra ita mari abſorbta eſt, vt eius præter turres nonnullas quæ ex vndis prominent, nulla ſint reliqua veſtigia. Inter vtranque iacet Wolfferſdijck/ duos ſaltem pagos habens. VValchria autem ab Occaſu æquinoctiali Britanniæ obuerſa eſt, in quã breuiſſimus eſt traiectus, & à qua parte primus in Oceanum ingreſſus quocunque terrarum dirigi poteſt. vrbes continet tres, Vliſſigam, Metelliburgũ & Campoferiam, quam ter Veer indigenæ vocant. De aëris autem Zelandici clementia haud multa polliceri auſim (inquit Lemnius) vt qui in nonnullis partibus ſit paulò aſperior, & quàm vicinarum gentium, minus ſalubris, præſertim æſtate, ob paludum & ſtagnorum graues halitus, & quòd regio arboribus minus conſita. Hoc tamẽ habet commodi, quòd contagioni ac peſtiferis morbis minus ſit obnoxius, ac ſerius inficiatur; at infectus immaniter in corpora hominum graſſatur. Sal candidiſſimum ciuium induſtria conficitur. Terra adeo fœcunda, vt bina iugera Zelandica plus emolumenti cultori afferant quàm quatuor Branbantica. Prata ac paſcua habet lætiſſima, pecora fœcundiſſima. Ferinas autem vix alias præter cuniculos habet.

Brabantiæ nomen vnde sit, variæ offeruntur opiniones. quidam à Brenno Britannorum cuiusdam regis filio qui Belgis imperasse dicitur, Alij à Brabantio quodam Bellouacorum oppido cuius Cæsar meminit. Alijs placet dicere Brachbandt quasi Brachlandt, quod terram incultam ac sterilem significat, quod verum videri posset, nisi animaduerteretur superiori Brabantiæ parti, quæ lætos vtcunque agros habet, prius id nominis datum quàm inferiori, quã Campestrem etiamnum Brabantiam, vulgò Kempenlandt vocant: qui tractus vsque adeo sterilis est, vt non exiguam coniecturæ fidem faciat. Alij à Saluio Brabone quodam, C. Cæsaris ex nepte cognato, qui gigantem istum Druonem Antigonum ad Scaldis ripam occiderit, quod tamen à sanioribus tanquam fabulosum, ridetur. Sunt qui à Godefrido Barbato Louaniensi comite appellatam regionem velint: coniectura frigida videtur, nisi fortè is vetus iam ac penè obsoletum id nomen reuocarit. Becanus ex vernaculæ linguæ dictione Braef siue Braue, & bant, quo vinculum seu fascia significatur, ac postea quoque signum seu vexillum, compositum esse credit. ita vt Brabandt quasi Brauabanda dicatur. Brabantia etiam Rhetia dicta est: Tongri longè ante Cæsarem è veteri Germania Rhenum transgressi, in Gallia Belgica agros Rheno propinquos occuparunt, eoque tractu consederunt. vbi hodie eius nominis oppidulum Tongrien veteris populi vestigiũ superest in Brabantia. Tongri hi fuère antiquissimi Belgarum, & ij qui ex Germanis oriundi, primi sibi Germanorum nomen vsurparunt, teste Cor. Tacito. Hæc igitur Germaniæ secundæ pars frequentior facta, ob portuum commoditatem vrbes istas, quas illic nostra ætas maximas videt, modicis vicis ad istam visendam amplitudinem opulentiamq., intra quingentorum annorum spaciũ, paulatim perduxit. Argumento sunt quod mediæ ætatis scriptores Gandauensis pagi & aliorum mentionẽ faciãt, quos iam videmus vrbes capacissimas atq; ornatissimas esse. quin & hodie viuũt qui terq; quaterq; ampliatã viderunt Antuerpiam. Circa Louanium Grudios & Leuacos populos habitasse ferũt. Ducatus priuilegio gaudet Brabantia, ac continet etiamnum in se dominia complura: vtpote S. Imp. Marchionatum Antuerpiensem, & Bergensem, agrum Hornensem & Kesselanum, comitatus Hochstratensem ac Megensem: Dominia Mechliniense, Bredaense ac Rauensteinense, & si quæ præterea. Brabantus hilaris, festiuus, ridiculus, in scenicis comicisq; moribus immodicus teste Lemnio Eius populi hodie humanissimi ac festiuissimi, vt plurimum tam mulieres quàm viri mercaturæ vacant, atque ita scientiarum, artium & linguarum studiosi sunt, vt vix videre sit familiam, quæ non duas, tres pluresúe diuersas linguas exactè loquatur. Vrbes nobiliores sunt Bruxella, ducis sedes. Louanium celebre literarum atque artium emporium, à Ioanne Brabantiæ duce fundatũ, circa annum Christi 1422. in circuitu habere dicitur intra mœnia miliaria Italica quatuor. Antuerpia, vt illud artium, ita hæc mercium variarum famatissimum per orbem omnem emporium, Scaldi fluuio, quem Tabudam Ptolo. vacat, ponè positum, qui tantæ est profunditatis, vt etiam altissimis ex Oceano ascendentibus nauibus ad vrbem vsque ingressus pateat tutissimus: non toti tantum Europæ, sed & Asiæ atq; Africæ seruit, rebus cùm ad vitæ vsum necessarium, tum etiam splendorem atq; ornatum pertinentibus, hinc enim ad omnes orbis partes nauigatio patet Buscumducis seu Syluaducis, cuius incolæ etsi ciuiles satis ac negociationi dediti, tamen plus antiquæ fortitudinis retinuisse dicuntur, quàm reliqui eorum conterranei hi sunt qui toties negocium facessebant Iulio Cæsari, priusquàm in officio reti

neri

Brabantiae
Belgarum prouinciæ
recens exactaque de-
scriptio. Anno
Iohan Bussemecher excudit Coloniæ
Henricus Nagel fecit
Millitaria Braba
2 4 6
Occidens
Oriens
Septentrio
Meridies
Comitatus Hol-
landiæ
Pars
BR AB ANTIÆ
Co. Hannonia
Co. Namurci pars
Leodium
Ducis Geldriæ Pars
Ducis Juliæ Pars
Cliuiæ Pars
Dat Lant van Horn
Dat Lant van Kessel
Taxandria
De Langhestrate
Indije Kempe
Peel
Antwerpen
Brussel
Mechelen
Loeuen
Namen
Luyck
Maestricht
Hertogebosch
Breda
Dordrecht
Rotterdam
Delfshauen
Leyden
Schiedam
Soetermeer
Gorcum
Bergen op Zom
Stenbergen
Tholen
Vilvoorde
Diest
Thienen
Hasselt
Tongeren
Eindhouen
Helmont
Weert
Venlo
Grave
Rauestein
Heusden
Thurnhout
Herentals
Lier
Mons
Aeth
Engien
Halle
Sittart
Aken
Limborch
Valkenberch
Schelde flu.
Mosa fluuius
Wael fluuius

neri possent. ex hac oriundus Georgius Macropedius linguarum professor insignis.
Mechlinia duplici iam clade nota, quarũ alteram anno 1546. die 7. Aug. accepit. Porta
enim (vulgò die Sandtpoorte) erat quædam, in qua circiter 800. vasa pulueris bom-
bardacij reseruabantur, de cœlo tacta, oppidum ferè totum, cum frequenti incolarũ
numero, maximo affecit incommodo. Alteram vix hac minorem ab Hispanis acce-
pit anno 1572. ex hac oriundus est chalcogz insignis Fr. Hogenbergius: sicut ex Ru-
pelmũda prodijt Gerardus Mercator Geometer huius seculi celeberrimus, & chalc.
haud aspernandus. Aëre fruuntur saluberrimo. Regionis territorium ex parte fœ-
cundum est, præsertim qua Meridiem prospectat, ac versus Namurcensem comita-
tum, ea enim parte ager fertilissimus est. qua verò ad Septentrionẽ spectat, loca sunt
vsqueadeo sterilia, vt per aliquot miliaria eà iter facientibus, præter mẽdicantes vix
aliud obuium sit, non sufficiente agro cultores suos, quamuis numero paucos, alere.
Ferunt tamen, oues Campestris Brabantię in cibatu reliquis delicatiores haberi, ac la
nam quoq; reliquis ouibus ferre molliorem ac subtiliorem. eiusdem etiam ligna du-
rissima ac robustissima perhibentur. Vineta habet regio circa Louanium, quod
tamen vinum acerbum & austerum gustu est. Syluas insigniores
quinq;, Soniensem, Sauenterlo/Grotenhout/Groten-
heist & Meerdal, Fluuijs rigatur plurimis,
qui mercibus vndequaq; conue-
hendis non parum com-
modi sunt.

TErræ huius nomen cùm minimè antiquum sit, vtpote cuius supra quingentos annos nemo scriptorum meminerit, de eius origine asseuerari nihil potest. Sunt qui referant ad Flanbertum Clodij ex Blessinda sorore, Sicambrorum regis nepote, ac Falandi filium, quem Clodius captæ Rotomago, & adiacentibus littoribus maris præfecisse dicitur. malunt alij à Flandrina deriuare, vxore Liederici comitis ab Haerlebeken, aiũtq; ob eius insignia merita in Imperatorem voluisse Carolum Magnum hãc prouinciam vxoris ipsius nomine vocari. alij ex fluctibus flatibusq; continuis quibus regio hæc obnoxia est, natam vocem credũt. Hæc prouincia ex multis diœcesibus ac regiunculis in vnum conflata est comitatum. Rutheni namq; erant qui circa Iccium portum, nunc colis, considebant: ab eorum duce Ruthenio, tenebantque littora maris, qui tractus hodie vulgò terra Guysonum, (Lant van Guysen) dicitur. Morini dicebantur qui Terrouanam ac adiacentem regionem tenebant. Blandinos etiam appellatos reperias à Blandinio eorum Principe Regionis incolę ita olim bello addicti fuêre, vt quieti pacatiue vix vnquam viuerent; ac Syriam etiam, terramq; sanctam ac Hierosolymam, eorum arma peruaderẽt. Hodie humani adeo, atque ciuiles sunt, vt nusquam ferè gentium exteriores peregrinique, humaniores ac hospitales magis experiantur. Mercaturæ sedulam nauant operam; mechanicis frequentissimi incumbunt, ita vt oppidum in ea pagumq; vix reperire sit, qui non in 70 aut 80. interdum diuidatur opificia, singulis frequentissimis hominum cœtibus addictis. ac quod vix alibi videre est, haud reperias pueros quatuor annos natos, qui non sufficientes sint labore suo victum sibi comparare. Cùm enim pannorum, tam laneorum quàm lineorum ingentem copiam concinnent: hi aut fila fuso ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanam tractant seliguntque, aut aliud quippiam operæ impendunt. Vnde cùm populosissima sit prouincia confertiq; habitent, ita vt pagi complures vix populosissimæ Germaniæ vrbi habitatorum frequentia cedant, fit vt in plerisque oppidis, quotannis telarum aliquot millia absoluantur. quin & præter hos pannos alia etiam diuersa telarum genera hinc in omnes ferè orbis partes venum exportantur, cuiusmodi sunt quos sua ipsi lingua Tapisserien, id est, Tapetia, Saie, Fistain, Boucrain, & Bourat vocant. Diuidebatur hæc regio olim in tres partes: in comitatum sub regibus Galliæ, in dominium sub Imperio, & in propriumsub ipso comite. Hodie diuiditur in Flandriam, Teutonicam, Gallicam, & Imperatoriam, quam & proprietatem. Imperatoria, quod dudum Romanorum Imperio subiecta fuerit, alio etiam nomine Alostensis comitatus dicitur, ab eiusdem in ea nominis oppido. regio haud ampla inter Denderam & Scaldim fluuios comprǽhensa. hæc insuper Flandrię portio subdiuiditur in comitatum Alostensem, Dendermondense, territorium, & quatuor (vt vocant) officia, quæ sunt Axel, Hulst, Assenede, Bouchouten. hæcq; Flandriæ portio propemodum habetur fertilissima. Teutonica autem est ea, quæ terminatur à Sept. mari Oceano, à Mer. Lyza flu. ab Or. Scaldi, ab Occ. Fossa noua & Arthesia, estque hæc pars minus fertilis, solumq; sabulosum & macrum habet. continet hæc pars quatuor Flandriæ membra primaria, Gandauum, Brugas, Ypram, & Liberos tres vrbium principalium, quarũ primas tenet Gandauum. hanc ante Iul. Cæs. aduentum Odueum, alij Clarineam appellatam tradunt, ac deinceps Gaidam ab ædificio seu castro ibidem à Cæsare extructo. vrbs est quoad situm, munitissima ac perampla, ita vt inter maximas Europæ vrbes connumerari debeat: habet enim intra muros circuitum 45640. pedes Romanos,

qui

58

Flandria parua loco, sed nomine maxima et est re: singula sunt alijs, hæc bona cuncta tenet
FLANDRIÆ DESCRIPTIO
Septentrio
Maris Germanici Pars
Brabantiæ Pars
Picardiæ Pars
Artesiæ Pars
Hannoniæ pars
Occidens
Oriens
Meridies
Flandria Galliæ Belgicæ prouincia celeberrima continet in longitudine miliaria flandrica 31, in latitudine vero 20, Cuius termini sūt à Septentrione Oceanus Germanicus à Meridie Hannonia et Artesia, ab Occidente Gallia, ab Oriete vero ab Brantia. Regio est oīm rerū quæ hominis victui conueniunt fœcuda, Vrbiū munitarū frequētia nulli cedens.
Coloniæ Agrip. exc. Joan buss.
Scala miliarium
Miliaria flandrica magna
Miliaria flandrica parua
Mathis Quad fecit
Antwerpen
Brugghen
Gendt
Dermonde
Brussel
Oudenarde
Cortrijcke
Yperen
Russele
Douay
Duynkerck
Ostende
Sluis
Hulst
Calles
S. Omar
Lens

qui conficiunt miliaria Italica ſeptem. reperias intra mœnia inſulas habitatas circiter 26. Brugæ ſeu phanum Mercurij olim ſplendore ſuo totam Flandriam obſuſcans, iam in minore fortuna verſatur. Ypra à præterfluo eiuſdem nominis torrente ſic appellata, quæ fundum ſolumq́; habere dicitur plumbeum, ob infinitos canales plumbeos, ibidem vndequaq; inſertos, vt commoditatem præſtent maximam ſingulis penè domibus ac vicis aquam largientes Liberi (tLandt van den Vrien) vocantur, quòd iugum Brugenſium excuſſerint. Flandria Gallica, eò quòd lingua vtatur Gallica, à Mer. attingit diœceſin Cameracenſem, ab Or. Scaldi flu. & Arteſia terminatur. Regio haud ampla, ac ſupra modum quàm dici queat, fertilis, cùm rerum omnium, tum imprimis frumenti & rubeæ tinctoriæ, prata ac pabula habet lætiſſima. continet oppida atque vrbes elegantes & opulentas, quarum prima eſt Inſula (vulgò Ryſſel) per pulchra & diues, emporium poſt Antuerpiam & Amſterodamum primas tenẽs. Duacum (catuaces videntur à Cæſare dici) fontium ſcaturigines limpidiſſimos habet. Tornacum (quos Cæſ. Neruios vocat) nonnullis Ptolomæi Baganum eſſe creditur. Ac vt multa ſimul complectar, habet vniuerſa Flandria ciuitates mœnibus cinctas numero 28. pagi numerantur 1154. vt enim immeritò Hiſpani eò venientes omnem Flandriam vnam ciuitatem eſſe dixerint. Terra plana eſt, ſyluas complures habens, cùm olim in vniuerſum ferè ſyluis horruerit.

NAMVRCVM.

PRouinciæ huic, comitatus titulo gaudenti, Namurci nomen eſt. Iſtud verò à Metropoline in ea, an verò metropolis ab ipſa ſibi aſſumpſerit, haud exploratum quiſquam noſtrorum habet, quemadmodum ne ipſius quidem nominis originem, ab indigenis etenim Namur, à Germanis autem Namen dicitur, quid tamen propriè ſignificet, ignorant. Fabuloſam enim atq; anilem eorum duxerim, ſententiam nullius probati ſcriptoris teſtimonio confirmatam, qui afferunt olim in mũte ipſo, cuius in iugo etiamnum arx propter vrbem Namurcum ſuſpicitur, idolum quoddam Nani cognomine coli ſolitum, quem fatidicum fuiſſe ac reſponſa petentibus dediſſe ferunt, deinceps autem patefacta & inualeſcente iam fide Chriſtiana, obmutuiſſe ipſum, atque ſic ex mobili cum fixo coniuncto Namurcum conflatum eſſe, quaſi dicas Natum mutum. Prouinciæ huic vicini ſunt Leodienſes, Brabanti, Hannones ac Lucenburgenſes. Duo eam fluuij illuſtres ac nauigabiles irrigant, Moſa nimirum & Sambrius. Montibus regio non aſperatur, quamuis neque plana omnino ſit, ſed collibus ac vallibus hinc inde extollatur. Syluas habet complures, quorum maxima eſt ea quam Marlaignen vocant, in ijsq; crebra nobilium venatio eſſe ſolet. Omnium quibus ad ſuſtentationem ſui vita humana indiget, fructuum ferax eſt. Ferrifodinas habet multas. Effodiuntur ibidem lapides nigri, ſeu vt verius loquar, lapidei carbones, quos Germanicè lapides carbonarios (Steinkolen) vocamus. à literatis λιθάνθρακες appellantur. in his mirabilis quædam naturæ operatio apparet: cùm enim in cæteris corporibus infuſum oleum ignis flammam alat atque augeat, contra autem ſuperinfuſa aqua ardorem aut extinguat aut minuat; hi ſuperinfuſa aqua accenduntur, oleo autem extinguuntur. Incolæ (quemadmodum etiam circumiacentes vicinæ regiones ad quas ijdem tranſuehuntur) calidiſsimos ac lucidiſſimos ſibi ex his ignes in domibus ſuis ſtruunt. Fabri etiam ferrarij frequentius his in officinis ſuis vtuntur, ſiquidem facilius quàm alij ex ligno vſti carbones ferrũ mollificare queunt. Lapidum etiam fodinas in eodem hoc comitatu videre eſt, ex quibus nigra rubea ac verſicoloria effodiuntur marmora, quæ ad exteras nationes abductæ, magno hominibus ſunt vſui in templorum ac magnificarum domum ædificatione atq; exornatione. vnde etiam haud exiguum lucrum ad terram hanc redit. Quatuor habet vrbes muro cinctas comitatus hic: Namurcum videlicet, Bouuignes, Charlemontium ac Vallencuriam. Namurcum, vt ſupra monuimus, prouinciæ metropolis eſt, atque haud ita pridem Epiſcopalis eò tranſlata ſedes eſt. loco ſita opportuno, in confluentia nimirum Moſæ ac Sambre fluuiorum, ducto ad vtriuſque littus ponte lapideo. in hac etiam totius regionis curia eſt. Bouuignes ad læuum Moſæ latus ſita, olim ob ædificiorum magnificentiam atque incolarum multitudinem vrbs ſpectata erat, nunc verò varijs bellorum cladibus afflicta & deſtructa, parui valoris eſt. Charlemontium arx eſt munitiſſima atque inexpugnabilis penè extructa ad Moſam fluuium à Carolo quinto Imperatore, à quo etiam nomen adepta ſuum eſt, cuius vix ſimilem reperire liceat, proſpicitur namque in monte excelſo, haud procul à Giueto pago. Vallencuria oppidum minimè aſpernandum. Præter Abbatias, quarum complures ſunt, circiter octoginta pagi in prouincia hac numerantur, quorum aliqui, ex quibus ſunt Floreff, Vaſcie, Sanſon, &c. adeo ſunt ampli atq; egregij, vt non alios tantùm pagos longè antecellere, ſed cùm vicis atq; oppidis quibuſdam certare quoq; videantur. Olim regio Marchionatus titulo claruit, circa annum aũt 1200. in comitatum redacta eſt. Incolæ viri ſunt bellicoſi, principi ſuo toti addicti ac fauẽtes, Gallicè loquentes. Prouinciam hanc, quemadmodum etiam plures Belgij regiones, accuratiſſimè ac diligentiſſimè deſcripſit Ludouicus Guicciardinus.

NAMVRCVM CVM ADIACENTIBVS REGIONIBVS DESCR.
Namen
1589. Coloniæ exc. Iohan bussin:
Miliaria magna et communia
OCCIDENS
SEPTENT.
LEODIENSIS EPISCOP.
Namur
Charlemont
Philippe Ville
Marieburch
Dinant
Chastelet
Ardenna Sylva

Lucenburgij Ducatus à metropoli in eo nomen ſibi aſſumpſit, ea ad Alſatium flu ſita eſt,atque ex Comitatu,quo olim honore dignitateq; valebat, in Ducatum tandem euecta eſt. De hoc tractu ſic refert Petrus Diuæus: Leucorum gentem iuxta Treuiros,Mediomatrices ac Lingonas habitaſſe indubitatum eſt;oppida eorum Tullus ac Naſium Ptolomæo celebrata,nomen ſeruant,Toul & Nanſij. Vernaculè appellantur Die Lutzen,lateque imperarunt,vt ab ijs Leucenburgij celebris oppidi nomen ortum ſit,quaſi Der Lutzen Burg. Ij hodie Auſtriæ Archiducibus ſubſunt. Lazius Moſellanum ducatum vocat. Incolæ nobilium penè mancipia ſunt. Linguis vtuntur Gallica & Teutonica corruptis. Diſtinguitur regio in ſeptē comitatus,ij ſunt:La Roche,Durbi,Salme,Chini, Van dalen ſeu Vianden,S.Ioan,Manderſcheidt. Baronatus in hoc Ducatu penè innumeri ſunt,ac Dominia infinita.Neq; enim vniuerſa Belgica prouinciam habet, quæ nobilibus frequentior ſit quàm hæc,quorum tanta eſt libertas, & in ſubditos ius,vt vel Regulis comparentur.Ciuitates habet muris cinctas in vniuerſum viginti,è quibus principalior quę toti regioni nomen ſuum cōmunicat,eſt Lucēburgum ;hāc Aliſuntius flu. interluit, partem vrbis ſuperiorem & montanam ab inferiori & plana dirimes,putatur hęc eſſe quam Ptolomæus Auguſtam Romanduorum dixit. vrbs eſt ampla & capax , ædificia domusq; vtcunq; ſplendidæ,verum belli iniurijs variè afflictæ. Reliquæ vrbes ſunt Arlon,Rodemarck,Theonuille, Grauemacre,Conigsmachre, Dickirch,Vircton,Elteruerck,Vandalen, Baſtonac,Mommedi,Neuffchaſteau ſeu Nouum caſtrū, quod Paulus Aemilius munitum oppidum vocat: Danuillers , Maruil , la Roche in Arduenna ſylua,Durbi,S.Vitus,Marche & Salme.Habet præter hæc etiam alia nonnulla oppida,quorum tamen mœnia crebris bellorum incurſionibus diruta iacent. vicos pagosq; ad 169. continet,eorumq; nonnullos ſatis amplos & opulentos Caſtra atq; arces permultæ ſunt. Septem verò in eo Ducatu memorantur eſſe loca, quibus planetarum ſeptem ſunt nomina indita,ijsq; dum Pagani atque Ethnici eſſent incolæ,ibidem ſacra fiebant.cuiuſmodi videntur eſſe Arlon,tanquam Aram Lunæ dicas, cui eo loco ſacrificabatur: Solocure,caſtrum montanum , à Sole nominatum creditur.Marche Martis nomen referre videtur. reliqua coniectura vix aſſequi licet. Lucenburgenſis regionis ager benignus ac fertilis eſt, cuius etiam loca nonnulla vineta ferunt,vina tamen ignobiliora ſunt.Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. eorū primum nobiliſſimumq; eſt Moſella,ſeu Obrinca flu.è radicibus Voſagi montis ortus,non procul à Rotandi flu.fontibus,verſus Auſtro Africum ſeu Magiſtralem ventum,ducit alueum per mediā Lotharingam,Metim vrbem alluens, hinc per Lucenburgenſem hunc ducatum lateraliter lapſus,Theonuille,Sirich,Treuirosq; lambit. hinc Bernecaſtellum,Tribachum & Coanum præterlapſus,iuxta Confluentiā Rheno miſcetur.hunc conatus eſt olim Lucius Veterus Romanus Sonio fluuio iungere, foſſa ducta decem milliariorum:vt Mediterraneo mari claſsis Romana , euitatis terræſtris itineris impedimentis,naues primum Rhodano flu. per Narbonenſem Galliam, inde per Sonium ad hanc foſſam , ex ea in Moſellam , deinceps in Rhenum, ac deniq; in Oceanum duceretur. Reliqui fluuij Lucenburgēſem agrum rigantes ſunt, Chier,Moſa,Bemoij,Houl,Lech,Alſatus,Atardus,Sourus, Prumeus, Mineus, Chomeus,Orto, Albis,ac innumeri penè riuuli. Montibus regio vndique attollitur,ſyluisq; intricatur.eæ omnes Arduenne totius Galliæ maximæ ſyluæ rami ſunt. Minæras reperias non procul à Manderſcheidt,in dominijs Keyla,Cronenberg & Sleida, in valle cui Hellenthal nomen eſt:quod ferri copiam prębet optimi.Conflantur etiam ibidem ex ferro fornaces & pyreteria, quæ per totam diſtrahunt Germaniam ingenti lucro.Thermæ Bertricenſes, duobus penè à Moſellæ amnis ripa milliaribus diſtant, quamuis hæ Eyphaliæ potius quàm Lutzenburgij Ducatui annumerandæ ſunt.Terminatur regio à Septentrione Leodienſi epiſcopatu ac Namurcenſi comitatu,à Meridie Lotharingia,ab Ortu Moſella fluuio ac Treuirenſi epiſcopatu , ab Occidente Eyphalia & Arduenna ſylua,& Moſa fluuio.

LVTZENBVRGĒSIS MONTVOSISSIMI ac saltuosissimi Ducatus vera et compendiosa descriptio nunquam antehac visa.
OCCIDENS
ORIENS
FRANCIÆ PARS
CONTE DE NAMVR
LA DVCHE DE LVXEMBOVRG
PAIS DE BARROIS
Scala Miliarium
1589
Lieuue Commun 20 pour vng Degre
Lieuue Dalmagne Commun 15 pour vng Degre
Quad fecit.
Ian Bussemecher excudit Coloniæ.
Sambre flu.
Mueze flu.
Mosella flu.
Trier
Metz
Lutzenburg
Arlon
Bastogne
La Roche
Thionuille
Pfaltz
Bitburg
Sedan
Buillon
Rochefort
Stauelo
Malmedy
Echternach
Montmedij

Haud obscuros fuisse Galliæ Belgicæ populos, quos Atrebates vocamus, vel ipse Iulius Cæsar testis erit. gens est etenim bellicosa, antiquum etiamnum nomen suum retinens. Atrebatum metropolis eius Latinè sic dicta, etiam Flandriæ olim vrbs primaria fuit, Gallicè Arras dicta, vnde & circumiacens ager, totaq; prouincia, Artois Germanicè, quasi Arratois dicas, contractè autem Artois appellatur, hinc recens ista Artesiæ appellatio orta, qua Latinè vulgariter vti solent. Tota prouincia, quæ sicut olim ita & hodie Comitatus titulo gaudet, longè lateque patet, siquidem à finibus Cameraci, Picardiæ, Hannoniæ & Flandriæ ad Oceanum vsque protenditur. Galliæ olim regibus paruit: nunc autem, cùm inter Carolum V. Imp. & Franciscum eius nominis primum, Galliæ regem pacis conditiones, anno 1529. acceptæ & confirmatæ essent, sui iuris sunt. Vrbes atque oppida præterea multa habet, quæ sub Catholici regis imperio sunt: Bethunia annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis Dominatus erat, antequam in Atrebatensium nomen Comitatumq; vnà cùm alijs concederet: peculiari nomine Bethuniensis Aduocatia, ipsiq; principes Aduocati, hoc est, Tutores fiduciarij & patroni Reip, siue ditiunculæ suæ, & veluti clientelæ capita, nominabantur. atque adeo castrum, quod miræ antiquitatis & munitissimum opus etiamnum in vrbe visitur, & à regio Gubernatore insidetur, tanquam stabilem sedem retinuisse videntur, vt hac occasione, adfluente nimirum incolarum multitudine, & ædificijs circa adiectis, vrbs ipsa (quæ anno iam tum 1137. deflagrasse tamē proditur) in eam amplitudinē excreuisse merito debeat cēseri. est in hac vrbe sodalitas quā Caritatē Eligianam nomināt, quasi fortasse nihil habet vniuersa Europa nec laudabiliꝰ nec Reip. salutarius. Græcè nō malè ἐκφοφόρια ab exportādis cadaueribus, siue funeribus efferēdis nuncupare possis: quò fit vt nemo ibi cuiuscunq; sit conditionis, supremo funeris ac sepulchri honore careat. autor seu potius suasor huius instituti fertur fuisse B. Eligius, vetus ille Flandrorum Apostolus. & annis iam ab hinc propè quadringentis vsu & quotidiana periclitatione est compertum nihil vnquam contagionis ex adfectis corporibus contraxisse eos qui tam pium Christianæ caritatis munus exercent. Hesdinum nobile Gallo obiectum vallum ac propugnaculum, prostrato à Cæsareanis eiusdem nominis oppido, occasione belli inter potentissimos Europæos principes excitatur. dum enim Franciæ Rex Franciscus, mortuo Sfortia Insubrum siue Mediolanensium duce, vt statum illum occuparet, Allobroges vicinos & Taurinos armorum strepitu inuaderet, & nulla in Italia oppida & caperet & sollicitè muniret, Imp. Carolus post varias expeditiones & grauissima bella contra Gallum gesta, & expugnata Terrouana, ad Hesdinum castra mouet, quod primo incursu est expugnatum. deleta etiam, & à fundamentis diruta munitissima in eo arce, ad Cancem amnem, amœniore & aptiore loco nouam, sed cognominem, priore longè firmiorem stationem, ad perpetuam rei memoriam condunt ac instaurant: quare nunc foueis, ea & latitudine & altitudine, muris etiam tam validis Hesdinum cingitur, & propugnaculis sibi mutuo correspondentibus firmatur, quæ falcones, pluteos, colubros, fulmen & grandinem plubeam minantes sustineat, vt oppidanis timendum non sit, quod quamdiu commeatus mutuo animorum consensu & concordia conditus ipsis erit, facile in hostium sint potestatem venturi. quam ipsis confidentiam, præter munitiones arte factas, naturalis etiam loci situs fouere potest. Præter vrbes & oppida quæ præterea habet Artesia, ingens etiam est pagorum ac villarum numerus. Cœnobijs quoque multis referta est; inter quas Abbatiæ numerantur viginti octo, earumq; præcipuæ sunt S. Ve

dasti,

ARTESIA
cuius incolæ Atrebates, olim dicti, gens bellicosa, huius metropolis Atrebatum, Gall: Arras, hinc Atratois, Artois, demique Artesia nouo nomine dicta Belgiæ prouincia.
Boloniensis comitatus pars
Britannici Maris pars
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Flandriæ pars
Comte S. Paul
Hesdin bailliage
ARTESIA
Ponthieu comte
Vimeux Chasteau comte
Miliaria Artesiæ communia
Artesiæ amplissimi Comitatus, olim Galliæ Regibus, iam vero Hispaniæ Regi subiecti insignia
M. Qu: fec:
Jo. Buss. excudit

dasti. S.Bertini, S.Saluatoris,Sanctique Eligij mons. Terra porro ipsa ferax admodum est, imprimis tamen frumenti; ita vt multi arbitrentur inde antiquum illud Gallicum nomen ei inditum esse, vt Atrech vocetur, quod panis terram significat. huic etiam Græcum illud ἄρτος arridere videtur, quod panis Latinè dicitur nequaquam igitur ab Arto rege seu duce nomen eam accepisse demonstrari potest. Fluuijs etiam quamplurimis irrigatur. quorum tamen præcipui sunt Lysa, Scarpa, Aa, Cachia atque Authia, alijque plures ac nauigabiles omnes. Syluis non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus.

ANGLIA.

Anglia insularum quæ ad Europam spectant, omnium maxima, diuersis temporibus diuersa nomina sortita est. Anglia autem vox Cimbrica seu Saxonica est, & hamum significat quo piscatores vtuntur, ait Becanus in Saxonicis lib.6. Olim etiam Albion ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primum apparent, dicta est. Britannia etiam vocabatur, cuius nominis origo iam dubia. Sunt qui à Bruto duce Troiano (quem ex Aquitania huc traiecisse ferunt) sic dictam velint: Beda tamen natione Anglus, à Galliæ populis Britannos appellatos tradit. Angliam vocatam aiunt ab Angela Saxonum regina, quæ expulsis gigantibus qui tum eam incolebant, inter suos insulam partiens ac distribuens, vt victoriæ, gentisq; memoria nunquam intercideret, Angliam à se denominari voluit. Paulò aliter refert Volaterranus, qui non à Regina Saxonum, sed ab Angilis eiusdem Saxoniæ illustri populo appellatam dicit: quos, cum à Pictis Scotisq; molestarentur Britanni, in auxilium vocarunt, atq; hac tandem terræ bonitate, simul & amœnitate inuitati, eos circumuenerunt, ac Insulanorum bona inter se partiti sunt. Hos tamen Angilos Sueuos non Saxones fuisse author est Ptolomæus, qui in media VVestphalia ad Amasij fluuij fontes habitarunt. Secus paulò Ioannes Maior narrat in Historia rerum Scoticarum, ait enim Vortigerum regem Britannorum, in subsidium contra Pictos aliosq; hostes accersiuisse Engistum quendam Saxonum ducem, qui fusis pulsisq; hostibus, ipse tandem in regni desiderium inciderit, à seque occupatum & captum Engistlandt vocari voluerit, atque hinc vnius vel alterius literæ Metamorphosi, vt sæpe fit, Engellandt dici arbitratur. Nec desunt qui credant sic dictam Angliam, quasi Anguli terram, vel nostri orbis angulum. Thomas Seckfordt libellorum supplicum magister apud Sereniss. Ang. Reg. in mappa ista vniuersali totius Angliæ, quam anno 1584. Londini edi curauit, refert ab Anglone quodā Saxonum duce, qui istum Germaniæ populum eò introduxerit, Anglos & Angliam appellatam esse. Chalcedonia etiam quibusdam ab ingenti in ea eiusdem nominis sylua vocatur. Tota itaque hæc insula, natura triquetra, Siciliæque similima, teste Cæsare, hodie in duo diuiditur regna, Angliæ & Scotiæ. Angliæ regnum vocatur pars Insulæ Meridionalis, Galliæ proxima. Terra est eximiè fertilis, ac metallis diues: habet etiam aurum & argentum, argentum viuum, cuprum, stannum, plumbum, ferri autem exiguam copiam: nec caret salis fodinis. quin & margaritas terra producit, & miræ naturæ Gagatem lapidem, in aqua ardentem, oleo autem extinguibilem, lapis nigro gemmeus, nullius ferè ponderis, attritu calefactus applicata detinet vt succinum. Pecoribus alendis non alia aptior terra, lanarū ibi diues mercatura, regioq; nobili panno celeberrima, qui inde in longinquas exportatur regiones. Lupos non fert vllo modo, nec vllum venenosum animal, aut rapax, præter vulpem, gignit. Terræmotus in ea rari, quemadmodum & fulmina. Diuisum est autem Angliæ regnum in triginta circiter Comitatus: villæ & vici in ea plurimi sunt, vrbesque permultæ: Archiepiscopales ex ijs sunt duæ, Eboracum & Cantuaria. Scholæ seu Vniuersitates duæ, Oxonium & Cantabrigia. Londinum totius regni metropolis, Trinouātum olim, & Troia noua dicta, ad Tamesin fluuium magnis nauibus peruiū, celeberrimum ditissimumq; emporium, simul & sedes regia. Eiusdem regni fluuij nauigabiles, æstu marino affluentes & refluentes, sunt Seuerinus, qui per VValliam labens, in Verginium Oceanum effunditur, & Humbria, qui Eboracum præterlapsus Oceano Germanico excipitur. Incolæ re-

rum

Angliae regni florentissimi noua descriptio, auctore Humeredo Lhuy'd Denbygiense
IRLANDT
Scala miliarium Anglicorum
10 20 30 40 50 60 70 80
Henricus Nagel fecit
Mare Hibernicum
Oceanus Germanicus
Oceanus Britannicus
Meridies
Septentrio
Occidens
Oriens
Hiberniæ Pars
Man
Anglesey
Wallis
Westmerland
Holand
London
Oxford
Cambridg
York
Lyndesey

rum nauticarum peritissimi, nullum ferè Orbis angulum inexploratum relinquentes, multa Regnum hoc nobilitate pollet, & quamuis longæua fruatur pace, bellicosissimos tamen ac planè intrepidos producit viros. Legibus vtuntur Angli municipalibus, cùm Scoti ciuilibus vtantur. eadem vtrique genti in bello ferocia. sagittis Angli, hasta longa Scoti in acie præualent. Rara inter eos pax, dum illi propagare, hi retinere imperium student. Anglica lingua mixta est ex multis, linguis præsertim Germanica & Gallica, quamuis olim merè Germanicam fuisse creditur.

SCOTIA.

SCotiæ regnum Albionis pars Septentrionalis vocatur: terra perpinguis & ſulphurea, atque ob id combuſtilis, ac lignorum penuriam ſubleuans: vnde mos inoleuit, vt mendicantes circa ædes ſacras, lapides accipiant in eleemoſynam, ſtruendo foco aptos. Loca nonnulla habet in quibus triticum non creſcit, maſſam tamen ex auenæ farina ſubigunt. Rei pecuariæ perinde vt Angli, maximè dediti, vnde lanificijs ditantur plurimum. Aſperior eſt, minusq; quàm Anglia culta. montes etiam hinc inde habet, verùm pabulum ferentes præſtantiſſimum. Fertur in regiuncula quadam Scotiæ, quæ Cloid fluuio alluitur, Argadia ei nomen eſt, lapidem naſci qui paulò diutius ſtuppæ ſubiectus incendium faciat. Regia eius eſt Edinburgum, A lata caſtra vocant: prope hanc portus celebris eſt, Lethe dictus. Archiepiſcopales, & gymnaſijs celebres ciuitates ſunt, S. Andreæ, Glasque, Arberdoræ, quæ mercatu etiam ob portus commoditatem, felix eſt. Habet & alia emporia, vt ſunt Dunæ, Monros & S. Ianis. Circa Aberdorum montes ſunt aſperrimi, & equitatu inacceſſi. ac iuxta montes ſylua, quæ æſtimatur Chalcedonia antiquorum eſſe Scotos à pictura corporis appellatos eſſe volunt. σκότος enim Græcè tenebras ſonat, vel σκοτία. id eſt furia, tenebræ. Vetus enim mos illis erat, pectus, brachia & manus encauſto figurare euntibus ad bellum (quod tamen hodie non ſeruatur) vtebantur autem Glaſto, herba plantagini ſimili, quæ (vt Cæſar ait) cæruleum efficit colorem, vt horridiores hoſti ſe ingererent in prælio, vnde Martialis cæruleos Britannos dixit,

Claudia crudelis cùm ſit Ruffina Britannis.
Edita

Mores Scotorum Anglorumq; parum differunt. idem ferè habitus, lingua penè eadem, ſubita ingenia, & in vltionem prona ferociaq;, in bello inſignes, mitiores tamen aliquantò Angli. quamuis enim ferum & inhoſpitale vulgus ignobile ſit, ciuilior tamen eſt nobilitas, hoſpites amicè ſalutant, magisq; obuij ad humanitatis officia ſunt. In bello nec agri nec vrbes violantur, ſed dimicatur ad internecionem alterius partis vſq;. Rigidiores Anglis aliquantò ſunt Scoti, inuidi natura, & reliquorum, maximè aduenarum, contemptores, iactabundi, nobilitatemq; ſuum inſolenter oſtentantes, ita vt in ſumma mendicitate audeant referre genus ſuum ad ſtirpem regiam. Scotiæ pars Auſtraliſſima eſt ſub Parallello 19. dies autem maxima horarum 18. Borealiſſima ſubeſt 21. Parallello, & eſt dies horarum 19. Terminatur autem ad Ortum quidem Oceano Germanico, ad Syrachum Tueda fluuio, ad Auſtrum Saluvva fluuio, ad Lebecium & Zephyros mari Hybernico, ad Traſciam & Septẽtriones Oceano Deucalidonio. Verùm & illud hîc obiter memorandum duximus, quod de mari Scotico ſcribunt Boëthus & Iouius, gignere nimirum anſeres quos Clakis nominant, è lignis in ipſo putreſcentibus. Primum naſcuntur (inquiunt) vermiculi tanquã teredones, qui interiora ligni excauantes, paulatim enatis capite, pedibus atq; alis, tandem plumas edunt, & cùm ad domeſticorum anſerum iuſtam ipſis magnitudinem excreuerint, cœlum petunt, reliquarum auium more. Naſcuntur & in teſtis veluti cõcharum, quæ complexu ramorum, & caulis in alga marina concepto, intus huiuſmodi auem fouent, ac tandem produnt. Atq; hæc de qualitate regni. Si quantitatem requiras, habere videtur Anglia in longum milliaria Germanica 82. Anglia 293. in latum Germanica 89. Anglica 320. Scotia autem in longitudinem extenditur milliariorum Germanicorum 67. Anglicorum 257. In latitudinem autem Germanorum 52. Anglicorum 190. ita vt tota inſula in longum extendatur milliaribus Germanicis 149. Anglicis 550. at vbi latitudinem habet Germanicorum 89. aut Anglicorum 320. latiſſimam namq; eſſe compertum eſt.

Scotiæ Tabula
Hiberniae Pars
Angliae Pars
Northumberland
Bernard castel
Dunstaburg
Eboracum Tynmouth
Comberlandt
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio Oceanus Deucalidonius
Germanici pars
Vararis aestus
Murray fyrth
Maris
Dunbreton Fyrth
Miliaria Scotica
10 20 30 40 50 60
Henricus Nagel fecit
Bread albayn
Assynshyre
Sudderland
Strat na hern
Cheuiota Mons

HISPANIA.

REgnum hoc magnificentissimum vndiq; alluitur mari, excepta ea parte qua Galliam contingit, ibi altissimis montibus quos Pyreneos vocant, separatur à Gallia. Appellantur autem montes illi Pyrenei à crebris fulminum ignibus, vel quòd syluæ in Pyreneo frequentes & habitationes iniecto à pastoribus igne prisci temporis flagrauerunt. durante aũt incendio aliquot diebus, ex montium concoctione cœperunt descendere stillicidia argẽti liquefacti. & cùm habitatores illorum locorũ vsum argenti non haberent, contemnerentq; metallũ illud, superuenientes mercatores è Phœnicia, emerunt vilibus merci bus magnam vim argenti. Diuisa fuit olim Hispania in tres prouincias, Beticam quæ hodie est Granata, Lusitaniã quam nunc Portugalliã vocant, & Tarraconẽ quæ hodie cõtinet Cataloniam, Castiliam, Nauarrã & Galliciam. Fuitq; (si Iosepho & Beroso credimus) Tubal Noë nepos primus Rex Beticæ, extruxitq; in ea regione ciuitatẽ quam à se denominauit Tubal. Hic operã dedit rei pecuariæ, sicut omnes primi patres pecoribus alendis studuerunt, quæ & victum & amictũ homini ministrant. Hinc quoq; putant maiorem Hispaniæ partẽ appellatam Tarraconem, quę cùm Hebraica vox sit, Latine boum possessionem significat. Successit Tubalo in imperio Iberus, à quo fluuius quidam Iber est appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Betus à quo Betica. Hispanus seu vt aliqui malunt, Hispalus à quo tota terra postea denominata est Hispania. Hesperus à quo eadẽ terra Hesperia dicta. Lusus à quo Lusitania. Posteaquã verò Romani sibi subiugassent Hispaniam, diuisa est in duas prouincias, Beticam & Tarraconensem, durauitq; partitio illa vsq; ad tempora Attilę, tunc rursum alia administratione Hispania est gubernata. Nouissimè sub Saracenis discriminata est in quinque regna, Galliciam, Nauarram, Castiliam siue Legionem, Cataloniam cui & Arragonia annexa est, Portugalliam & Granatam. porrò Gallicia non diu proprium & distinctum mansit regnum, sed amisso legitimo hærede, incorporata est Tarraconensi. Alij adhuc plura numerant regna, Valentiæ, Toleti, Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ. nostro tempore omnia hæc regna in vnum contracta sunt, præter Portugalliam quæ proprium habet regem. Habet Hispania septem Archiepiscopatus, quorum sedes sunt in Tarracone, Cæsaraugusta, Toleto, Compostella, Brachara, Vlixbona & Granata. alij nouem ponunt, sub illis sunt autem plurimæ episcopales ciuitates. Modico interuallo distant Granata & Mauritania. namque ibi ingreditur Oceanus per magnas angustias in mare Mediterraneum, vbi & duo mõtes eriguntur in cœlum, vnus in Mauritania qui Abila vocatur, & alius in Hispania cui nomen est Calpe, & hi à quibusdam vocantur columnę Herculis, putantq; olim vnum fuisse montem seu saxum perpetuo iugo cõiunctum, quod Hercules suo robore perfregerit, intromiseritque Oceanum in ipsam terram. alij insulam Gadès asserunt fuisse Herculis columnas. tertij in Gadibus fuisse templum Herculis, in quo positæ fuerint duæ æneæ columnæ altitudine octo cubitorum in quibus signatus fuit sumptus pro ædificio illius templi factus: & nautæ ibi Herculi sua soluerunt vota. fuitq; locus ille secundum veterũ opinionem finis Mundi, nec ausi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in Oceanum citra vitæ periculum. Est autem Gades insula parua, habetq; tam pinguia pascua, vt nullum serum à lacte segregent, sed cogantur affundere aquam, cùm lac in caseum coagulare volunt. Multis quidem in locis Hispania inculta iacet, idq; ob saxeum fundum, vel ob solitudines squalẽtes, aut ob alias causas, quamuis multò quàm Africa sit fertilior. Suppeditat tamen Hispania multis in locis abundè ea quibus homo opus habet vt sunt frumentum, vinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum

& me-

70

SOLIS AD OCCASVM REGI SVBIECTA PHILIPPO PARVA TIBI MONSTRAT PVLCHERRIMA REGNA TABELLA
DESCRIPTIO
GALLIAE PARS
Cantabricus Oceanus
Septentrio
Pirenei Montes
Galliticum mare
Asturias
Biscaia
Guipuscoa
Nauarra
Aragonia
Catalonia
Galitia
Portugal
Castilia
noua
Andaluzia
Granada
Murcia
Valencia
Campo de Montiel
Campo de Alcocer
Sierra Morena
Balearides siue Gimnesicæ Insulæ due
Mallorca
MARE MEDITERRANEUM
Virgitanus sinus
Oceanus Occidentalis
Meridies
Scala Leucarum
5 10 15 20 25 30
1590
Regni Hispaniae post omium editiones locupletissima descriptio
Johann bussemecher exc.
Henricus Nagel fecit

& metalla, mel, cæra, piſcoſæ aquæ, & ſimilia. Non coquunt ſalem ſed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia, nec inficitur aër peſtiferis paludibus ac nebulis. Aurum, argentum & ferrum bonum & probabile nullibi in tanta copia vt in Hiſpania eſt inuentum. reperta namq; olim in Hiſpania ſunt fragmenta auri depurati magnitudine dimidiæ libræ. Eſt & ſemper Hiſpania equorum pernicitate commendata, quos leuis armature ęquites tibijs contractis pulchrè obequitant. Nomen magnum ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti plurimis ab hoſte partis victorijs, vt qui laborum, ſitis & famis in acie ſunt tolerantiſſimi, & in ſtratagematibus cautiſſimi, leui corpore, vt facilè hoſtem fugiant & ſequantur. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Habentur etiam Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſuperſtitioſi, per regis ſolium & vitam eius gentilicio more iurant, & oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum Strabo & Poſidonius mira ſcribunt.

PORTVGALLIA.

REgnum hoc Luſitania olim appellata fuit, à Luſo quodam Sicelæi deciminoni Hiſpaniarum regis filio: isque nominatus ſic erat, quòd more Aramæo vbique ſacra ludis & ſaltu ageret. Eius loco nunc Portugalliæ viget vocabulum, à Porto vrbe, aliquando Lauaria, & à priſcis Portogallo nuncupata. præter cæteros autores Franciſcus Tarapha à Gallis populis appellationem ſortitam ait: nam Galli (inquit in Hiſpaniam nauigantes Portugallo ciuitati Oceanoq; mari, & toti regno nomen dedêre, quaſi portus Gallorum. Oſtio Durij flu. quem nũc Duero incolæ nominant, ea ciuitas propinqua eſt. Iam verò nec omne id quod olim Luſitania erat, Portugalliæ tribuendum: neque etiam omne id quod Portugallia nunc ſibi vendicat, olim Luſitania fuit. Cùm autem in vniuerſa Hiſpania regna numerentur circiter quatuordecim: duo tamen ex his principatum tenent, reliquis ſub ſe comprehenſis, quorum alterum generali Hiſpaniæ ſeu Caſtiliæ vocabulo denotatur, alterum verò ſub Luſitaniæ ſeu Portugalliæ vocabulo. Cœpiſſe autem regnum hoc dicitur circa annum Chriſti 1110. idq; ea occaſione: Henricus Lotharingiæ Comes è Gallia veniens, magnas aduerſus Saracenos res geſſit, pro quibus meritis Alphonſus VI. Caſtellæ Rex filiam notham Tireſiam nomine ei locauit, Gallecię partem, quæ in Luſitaniæ regno continetur, pro dote aſſignans. Ex eo poſtea matrimonio natus Alphonſus, qui primus Luſitanię Rex eſt appellatus, primus item qui Vlyſſiponam à Saracenis recepit, quorum quinque ſimul regibus vno prælio ſuperatis, quinque ſcutorum inſigne facinoris monumentum poſteris reliquit. Populi antiquitus eam coluêre Oretani, ad Anam flu. conſidẽtes. Orientaliora verò loca Carpetanorum, Vacceorum, Vetionumq; pars tenuêre: oram verò quæ Durij fluuij ripis contigua eſt Lubeni Narbasijq; habitarunt. Chalybis autem flu. tractum Celtiti Gallorum populi occupauêre, vbi & pleraque alia Hiſpaniæ loca tandem etiam Gothi ac Saraceni eo irrepſere. Terræ haud multum Regnum hoc complectitur, & cum reliqua Hiſpania haudquaquam comparandum, Galliaque multò anguſtius. Regni metropolis eſt Vlyſſipona, vrbs ampla & inſignis, loco amœniſſimo ſita, diuitijsque ſupra modum affluens, mercium quippe, quarum per vniuerſum id regnum negotiatio eſt luculentiſſima, exiſtens emporium, vndequaq; aduentantium nauium commodiſſimum ac fama celebre receptaculum. Regis inſuper aula ſedeq; fortunatum cæterarum prouinciarum caput, Romanis aliquando Iuliam felicem appellatam credunt nõnulli. vna eſt ex tribus eius regni Archiepiſcopalibus, earũ verò Braga prima tũ ſibi vdicat, cuius Præſul metropolitanus vniuerſæ Hiſpaniæ ſalutari cõtra Toletenſem cõtendit iure. Tertia verò eadẽ dignitate gaudens eſt Funchala. Vetuſtos populi ritus eiuſmodi tradũt ſcriptores Coſmographi: Sunt Luſitani Hiſpanorum fortiſſimi, ſcrutatores, inſidioſi, veloces, agiles atque verſatiles. iaculum longè iaciunt, & ſumma arte, in acie diutius perſeuerant, mobili corpore leuiq;, vt facilè & fugiant hoſtem & inſequantur. Omnes montium habitatores victu ſimplici vtuntur, aquarum potores, humi cubitores, montani homines duabus anni partibus querna veſcuntur glande, quam cùm ſiccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponũt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia laborant. Omnes ferè pullis amicti veſtibus & ſagis, in quibus inuoluti per ſtramenta cubant. Nummorum loco graui admodum ſarcinarum permutatione vtuntur, vel extenſi argenti laminæ fruſtum abſciſſum exhibent. Deſtinatos neci lapidibus obruunt, parricidas extra montium confinia vel vltra flumina reiectos, ſaxis opprimunt. Aegrotos vetuſto Aegyptiorum ritu in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati ſunt, commonefacere eos valeãt.

Portugalliæ que olim Lusitania,
nouissima et exactissima descrip-
tio Auctore Vernando Aluaro Secco,
Johann buchsmecher excudit Col.
1590
Oceanus Occidens Occidentalis
Berelenga
POR TUGALLIÆ
DES CRIP T IO
REGNI CASTELLAE
Oriens PARS
ANDALUZIAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS
Meridies
Septentrio
Algarue
Antreteio e guadiana
Comarqua da beira
Antre douro e minho
Lagos
Odemira
Villa noua de infante
Setubal
Sesimbra
C. Lysbona
Santarem
Tancos
Abrantes
C Coimbra
Porto
C Braga
C Bragança
C Guarda
Castel branco
C Portalegre
C Eluas
C. Euora
Serpa
Mertola
Alcoutim
C Tauila
Loule
Ayamonte
Huelua
Sal.
Merida
Caceres
Coria
Ponferrado
Astorga
Villa franca
C Miranda
Lamego
Villa real
Henricus Nagel fecit
Climatis quarti Principium
Climatis quinti Principiu sexti

Amnibus paruis & magnis irrigua est regio, qui omnes Tago ab ortu pariter disiuncti sunt, & maiori ex parte nauigabiles, atque auri grumulis abũdantes. vicina verò Tago cæterorum opulentissima sunt oppida. Ager plerisque in locis argillosus, ac ob id minus fructibus fœcundus. Coimbriæ autem territorium totius Portugalliæ censetur optimum. Cum autem vitium penuria id regnum laborare dicatur, cõmendantur tamen apud exteros Algarbiorum vina. Circumcirca tamen agrum Tagus habet bonitate conspicuum, aduersis etiam aquis nauigationes habens admodum faciles, etiam grandioribus magnum ad spacium nauibus: reliquum verò ad cursum fluuiaticis vtuntur lembis, amnis piscium feracissimus est, estreorumq; redundans. Hũc sequuntur Muliadas flu. quem deinceps Mundam, hodie Mondegam appellatum videmus. Durius longo fluens cursu penes Numantiam, magnisq; nauigijs permeabilis ad stadia ferè octoginta. Cauado hodie Moriloque dictus, quem Nibin antiquiorum esse suspicari licet, & cui ab obliuione Lethes nomen inditum est. Minius omnes Lusitaniæ flu. magnitudine superans, ad stadia 800. nauigabilis. Montes Lusitania paucos habet, eosq; haud magnos, lucubus plerosque nemoribusq; consitos. Mineræ in hoc regno ab authoribus nullæ traduntur. Salem tamen fossilem illis aut esse, aut fuisse olim, ex Strabone liquet. Cumq; fontium perennium in hoc regno numerentur vltra 25000. thermas tamen nullas ab vllis vsquam authoribus prædicatas reperimus.

FRANCIA.

LOngè ante Christi tempora, & priusquam Romani Galliam suo dominio subegissent, præfuerunt Galliæ multi priuati, reges & principes, & qui non magni fuerunt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, vnde priuatæ regiones suas mutuarunt denominationes. fuitq; tunc & aliquot annis post Christum natum ea regio Gallia, & non Francia nuncupata. Assecuti sunt autem Romani dominiũ in ea ferè centum annis ante Christi natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicambri, qui postea Franci dicti sunt, quiq; ostia Rheni & circumiacentem agrum possidebant indies crescerent & roborarentur viribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida, atq; exturbare Romanos, vt etiam anno Christi 420. Pharamundus XXIIII. Francorum Rex, primus fuerit in Gallia Fràcigenarum rex, atq; sub eius filio Clodio, atq; nepote Merouco Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam, relictisq; priorib. mansionibus, quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerũt in Galliã: potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallorum linguam, quam Romani introduxerant, & conformes se fecerunt moribus eorum, sicut & alij Franci qui à fratribus suis secedentes, & pagum Mœni, vbi Herbipolis est hodie, occupantes, didicerunt Germanorum linguam & mores. Pharamundus verò (Warmundt Germanicè) vnanimiter à suis electus in Regem, transtulit sedem suam à Francia Orientali in Fr. Occidentalem, posuitq; legem quam Salicam vocant, ne regni successio in colum transferatur, hoc est, ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. hunc secuti sunt reliqui reges in hodiernum vsq; diem. Porrò quod ad nobilitatem siue equestrem ordinem in Francia, is maximis hodie fruitur commoditatibus ac priuilegijs, eoq; fit vt magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoq; pro ipsius ac patriæ salute profundant. neq; enim vllum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunq; loco, multaq; habent vitæ præsidia, sic vt non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Quod ad fertilitatem regionis huius, ab antiquis temporib. semper culta, tam in vrbibus & oppidis quàm agris, hortis & pratis: nullusq; à tempore Christi in tota Gallia angulus incultus fuit, præter lacus & nemora quæ culturam non admittunt. præcipuè autem loca Mediterraneo mari propinqua miræ sunt fertilitatis, vt etiã ibi cupressi & rosmarina passim per campos crescant sua sponte, sine omni humana solicitudine, haud secus quàm in hisce partibus crescunt iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequentiora sunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus crescat vinum, imò per totam Galliam, quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non potest. quàm ferax sit ager Parisianus, poteris hinc colligere, cũm vice quadam rex Ludouicus XI. scire vellet quot armatos viros Lutetia producere posset in agrum, numerati sunt septuaginta millia virorum procedentium ad militiam; vbi igitur multus est populus, necesse est vt fœcundum habeant agrum vnde eis sufficiens suppetat victus. Cũm permultas easq; amplissimas habeat vrbes Francia, omnium tamen maxima est Lutetia Parisiorum, cuius encomium elegantissimo carmine descripsit Eustathius Knobelsdorpius Prutenus, quod hîc subijcere prolixum nimis foret. Architremius tamen poeta luculenter his panegyricis versibus de ea sic scribit:

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius, Cyrræa viris, Chrysæa metallis:
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis,

FRANCIAE
accurata descriptio.
FRANCKREICH
mit seinen grentzen.
1589
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
Ocea nus Britannicus
OCEANVS
AQVI TA NI CVS
Miliaria Gallica communia
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50
Picar dia
Nor ma nd ie
Fran che
Bretagne
Beaulse
Cham pa
Bar
Lutzenburg
Bur gon dia
Bor bon
Li mosin
Poi ct ou
Guie nne
Quercy
Dauph
Burgundia
Paris
Orleans
Tours
Angiers
Nantes
Bourges
Limoges
Lion
Bordeaux
Amiens
Reims
Troye
Dijon
Rochelle
Cahors
Grenoble
Valence
Belle isle
Garnesay
Iarsay
Les 7 Isles
Isle aux moutons
Belle isle
Croysie

Attica philosophis, mundi rosa, balsamus orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis & sua potu
Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis
Messe ferax, inoperta rubis, nemerosa racemis,
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quælibet, omne venustum
Omne bonum, si sola bonis fortuna faueret.

De Normandia quoq; scribitur, quòd præter metropolitanam & alias sex præcipuas ciuitates, habeat 94. minora oppida, vicos quoque & castella sine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normãdiæ ciuitate senatum doctissimum, prudentissimosque viros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt etiam in ea vrbe potentes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomen vrbis longè lateque apud multas gentes est cognitum. Habet autem hæc regio copiam piscium & pecorum atque frumenti; sed & pomiferarum arborum tanta est in ea multitudo, vt ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras. In summa, abundant omnibus rebus ad vitam humanam necessarijs, præter vinum quod ibi non crescit.

LEODIENSIS EPISCOPATVS.

Episcopatus hic amplissimus populos sub se complectitur Cęsari veteribusque notos ac celebratos Eburones, quorum vestigium retinet Ebura oppidulū, milliario vno ab Leodio dissitum. Tungros qui se Germanos primi dixēre, à Leodio & Traiecto ad Mosam æquis interstitijs trium milliariorum Ieckræ fluu. sinistræ ripæ insistens oppidum. Centrones eo loco habitasse contendunt multi, vbi hodie non nihil mutata voce Saint Truden esse putant: oppidum autem istud non à Sancta Gertrude, vt multi opinantur, sed à Sancto quodam Trudone, sepulto in Abbatia ista Benedictini ordinis, vnde & oppidum postea nomen suum adeptum est, à Leodio sex, à Tungris tribus distans miliaribus. Ceresinos autem, quorum meminit Cęsar, apud Gerei castrum habitasse, id à Leodio 3 abest miliaribus. Continet verò Leodiensis Episcopatus territorium, Ducatum Bouillonensem: Marchionatū item Franci Montensem, Comitatū Borchlonensem seu Lootensem, & Comitatū Hasbaniæ, cuius ciuitas præcipua est Borchvvorm. Baronatus verò plures complectitur: Abbatias opulentissimas vltra quinquaginta: oppida aūt ciuitatesq; muris vallisq; munitas, præter eas quæ Traiectēsis sunt diœcesios, 24 Earū prima & maxima est Leodium, eademq; metropolitana, mirum in modū inter montes celsissimos in amœnissima quadā valle extructa, Mosa flu. perluitur, is duobus ramis vrbē ingressus in complusculas insulas elegantissimas eam dispescit. abundat insuper vrbs ipsa fontium perenniū perpetua scaturigine, cōplures enim domos inuenias tribus aquarum viuentium fontibus ornatas. ciuitas est amplissima, vtpote quę suo complexu contineat montes altissimos, torrentes complusculos, vineta haud pauca. ædificijs constat lapideis pulcherrimis, palatium habet episcopale magnificentissimum, collegia, monasteria & xenodochia permulta, templa tū in vrbe, tum in suburbijs vltra centum. populus in ea frequentissimus, incolæ industrij, & ad quæuis idonei, lingua vtuntur Gallica, eaque admodum corrupta, quòd inter vtramque Germaniam Galliamq siti, ab vtrisq; nonnihil mutuētur. Omnis ferè præterea Leodiensis vrbis vicinia vinum profert, quanquam admodum tenue & ignobile. carnis, piscium, ferinarum venationis ingens copia est. vix tandem possibile æstimant regionem quampiam reperiri pulchriorem, magisúe fertilem aut feliciorem hac ipsa, siue aērem spectes, siue limpidissimos fluuios vndique agros irrigantes, seu syluas opacas, montes vallesq;, vineta & fructus per omnem vicinum agrum prouenientes. Reliquæ vrbes sunt Bouillon, Ducatus titulo insignis; Borchloon Comitatus dignitate pollens, quēadmodum & Borchvvoorm. Tungri ciuitas olim maxima ac metropolitana, Episcopali dignitate clara anno sal. 101. is Episcopatus postmodum anno 138. Traiectum, tandem anno 713. Leodium translatus est. Tungrorum aūt ciuitas nobilissima ab Attila Hunnorum rege funditus euersa destructaque fuit, præter cætera insignia magnificaque ædificia, vltra 100. templorum ruinas videre erat, vnde eius amplitudo facile colligitur. postmodum tempore Caroli Calui Imp. denuo à Nordmannis excisa fuit, vt hodie tantum imbecille & exiguum sit oppidulum. Haud secus Hoi ciuitas olim famosa, ampla potensque propter crebras euersiones à barbaris nationibus perpessas, vix quicquam retinuit: quin & ipsum nomen mutauit, hac enim ætate Hoy à torrente quodam impetuoso ibidem in Mosam influente dici cœpit, cùm ante Benefacta appellaretur. Fluminibus amnibusq; limpidissimis regio vndique rigatur, quorum maxima pars Mosæ miscentur. Syluis affatim plena, Arduennæ portiones sunt.

Mon-

LEODIENSIS EPISCOPAT9
Iohan bussemecher exc. Coloniæ
ERNESTVS D.G. ARCHIEP. COLON. EP. LEODIEN. COM. P. RHENI. VTR. BAVAR. DVX. PRINC. ELECTOR.
Sanctus Hubertus filius Ducis Galliæ Aquitaniæ, Episcopus trigesimus transtulit Traiecto sedem Episcopalem Leodium anno Christi 715. ac ibidem erexit ædes sacras in honorem sanctorum Lamberti et Petri. fuitque primus Episcopus Leodiensis. Obijt anno Dni 727 ac requiescit in templo Diui Lamberti. Tempore Alberti Cuyckhensis qui fuit 64 Episc: Leod: anno Dni 1199 inuenti fuerunt Leodij carbones fossiles, german: Steinkolen. ipsorum verò lingua Hoylge. Spay fontem habet percelebrem ferruginei saporis, ad varia morborum genera sananda efficacem cuius etiam Plini9 meminit Libro 31. Estque Regio hæc fertilis, exhibens agros, vineta, montes, fontes, syluas, valles, fodinas carbonarias ac metallicas, ingenia excellentissima.
Scala milliarium Leodiensium
Oriens
Meridies
Occidens
Septentrio
VALCKENBORCH
Limburg ducatus
LVTZENBVRGENSIS DVCATVS PARS
Brabantiæ pars
NAMVRCVM
Hannoniæ pars
GALLIAE PARS
BVILLON
Leodium

Montibus hinc inde tumulatur, vnde minerarum fodinas cernere est, nam præter ferri fodinas, quæ iuxta Hoy ac Dinantum oppida exercent, vbi alabastri, marmorisque variegati ac diuersi coloris ingens copia eruitur, plumbi quoque auriq; nonnihil reperitur. Ipseque Leodiensis ager foueis cuniculis in imum actis, ad miraculũ profundis, assiduè fatigatur, vnde & ferri & carbonum quos lithanthraces vocant, vernacula lingua Steenkolen, ingens eruitur copia. Thermis insuper aquarum calidarum haud minus regio hæc à natura donata est: Tungrensium thermarum meminit Plinius lib. 31. Nat. hist. his verbis: Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem ferruginei saporis, quod ipsum nisi in fine potus intelligitur, purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia, eadem aqua igni admota turbida fit, ad postremum rubescit. Hæc Plinius. Verùm is fons non ipsa Tungrorum vrbe, sed octo milliaribus ab ea distante loco visitur, à Leodio quinque, à Limburgo duobus cum dimidio, haud procul à Spay oppidulo, cum fontem acidum, lingua aut vernacula Saurenborn vocant accolæ. Salis etiam nitri vix vsquam plus fuit, quàm in hoc Leodiensi agro.

LOTHARINGIA.

LOtharingia antea cum reliquis quibusdam regionibus Austrasia dicta, sortita est hoc nomen à Lothario nepote Caroli Magni, incorporataq; Romano Imperio sub Ottone I. A Carolo enim Magno vsque in generationem quintam posteri eius simul gubernarunt Franciam & Germaniam, aliquādo per distinctas personas sed sanguine iunctas, aliquando etiam per vnam personā. Extincta autem in quinta generatione tota posteritate saltem virili Caroli Magni, proprium sibi elegerunt Regem, Germanis relicto imperio, quod prius & Gallis & Germanis commune fuit. In illa autem Imperij scissione Otto dux Saxoniæ factus est Romanorum Imperator qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad Imperium. Lotharingia etiam olim & Brabantia vnitæ fuêre sub Principe Austrasiæ, manserūtq; sic coniunctæ vsque ad tempora nepotum Caroli Magni, tunc enim disiunctæ sunt, cessitque Lotharingia Lothario, & Brabantia fratri suo Carolo, anno scilicet Christi 956 aut circiter. Latius autem olim Lotharingiæ nomen extendebatur, comprehendebat enim ferè omnem terram quæ Rheno, Scaldi & Vosago monte continetur, diuidebaturq; in superiorem & inferiorem Lotharingiam, comprehendebatq; inferior Brabantiam, Hasbaniam, Geldriam & Cliuiam, superior autem Episcopatum Leodiensem, Lucenburgum ac Limburgum, ducatum præterea Mosellanum, Palatinatum Surensem, tractum Obrincanum, atque hodiernum ducatum Lotharingensem cuius subiecta tabula typum exhibet. Regio interim hæc pecorum est ditissima, frumenti quoque ac vini feracissima, nec destituitur piscinis, syluis, thermis, sale, ferro plumbo, stanno, argento, gemmis, speculis ac Chalcedonio. Fluuijs irrigatur permultis, horum quatuor præcipui sunt: Mosa in Elsatiæ monte Vosago oriens, à quo potior Lotharingia pars Vosagia dicitur, fines perfluit Nouicastri (vrbs autem ea & propter loci amœnitatem, & propter aëris salubritatem commendatur valde) Lotharingiam à ducatu Barrensi distinguens. Mosella inter Ortum & Meridiem haud procul à Romerico monte oritur, decoratus est autem locus ille cœnobio nobilium virginum, reditus vberrimos quotannis habente. distantq; circiter sex ab eo miliaribus thermæ, ad quas varijs morbis afflicti homines se conferunt. celeri inde cursu Spinallum, Chermas, Leucam & Mediomatrices perfluit, inde Treuires, ac tandem Confluentiæ Rheno miscetur. Murtha flu. in valle erumpit Deodatensi, in qua & diui Godeberti fons est, qui ad multiplices sanandas morbos diuina gratia efficax esse perhibetur. hinc ipsam vrbem Deodatensem perfluit, ac deinceps munitissimas illas & ad omnem belli euentum instructissimas vrbes Rauonum ac Luneuillam. inde S. Nicolai pagum petit, ac porro totius Ducatus metropolim Nanceium vrbem, insigem quidem ac celebrem, vallis quoque & aggeribus firmatissimam, duplici namque eaque præalta & fossa & muro circumdata est, tandem Moselle miscetur. Quartus est Sar fluuius ex Oriente per Austrasiam Mosellæ influens. Quamuis autem rebus permultis affluat Lotharingiæ ducatus, ex ijs tamen quibus maximè commendatur præcipua hæc sunt. Principio quidem montes habent, omnis metallorum generis abundantia Pyrenæos montes longè superantes: maximè autem argenti fodinæ supra quàm dici possit fœcundæ sunt, ex qua quidem argenti vbertate haud paruus ducatui fructus accedit. Neque salis fodinæ desunt, qui & suauissimus & Scythica niue candidior ibidem conficitur, atque hæ fodinæ demtis omnibus impensis supra centum millia Francorum (vt vocant) Principi suo importantur. Reperitur & materia quædam in eo, ex qua specula & pocula vitrea conficiuntur, neq; vsquam regionum

into-

DESCRIPTION DE LA HAULTE ET SUPERIEURE LORRAINE
LOTHARINGIÆ DUCATUS SUPERIORIS vera delineatio
Coloniæ Agrippinæ excudit Iohannes Bussemacher
A D. Illustrissimum Principem ac Dominum Caroli D Gr Loth. Du.
Miliaria parva, mediocria, magna
1 2 3 4 5 6
CAR. DEUS LOTHA. LORIN. DUCIS
DUCHE DE BAR
COMTE DE LIGNY
MARQUISAT DU PON
DUCHE DE LORRAINE
HAULTE ET SUPERIEURE
Conte de Vaudemont
Voiure
La Heiz
Bassigny
Metz
Armes du Marquis du Pô
Hatton Chastel
Chamble
Moulin
Borny
Courcelle
Troignon
Thiocourt
Sainct Miel
Bouconville
Jauny
Preney
Aspremont
Fresne
Essey
Vandieres
Pierrefort
Pont Amonsson
Mander
S. Remy
Louppy
Villotte
Grignoncourt
Suzey
Dellouart
Malber Cathour
Chailon
Trëblecourt
Comercy
Barleduc
Gesenicourt
Longouille
Nansoy le petit
Grand Nansey
Sorcy
Foul
Toul
Pagny
S. Aubin
Semecourt
Mazey
Gondrecourt
Ligny
Vaucouleur
Neuuille
Boney
Blenecourt
Robecourt
Grauigny
Bourmöt
La Mothe
Bouffroimont
Bourlemon
Frouart
Fontenoy
Contreuille
Chaudeney
Chaligny
Condé
Amance
Nancy
S. Nicolas
Domballe
Rosieres
Haussöuille
Tony
Bayon
Clemoy
Vic
Moyeuc
Dieuze
Es tan de Laudre
La Garde
Richecourt
Bazemont
Lagorde
Luneuille
Fricourt
Blamont
Baccarat
Raon
Deneuare
Gerbeuille
Moyen
Saltin
Mons Vogesus
La conte de Salm
Beaumont
S. Germain
Dommay
Charmes
Dömartin
Vbexey
Mireourt
Henconet
Bellemöt
Darney
S. Balmöt
Passauant
Dagniel
Nommexey
Castel sur Mozel
Bruyeres
Vezelize
Thelot
Bulgneuille
Sandocourt
Bazoille
Chastenoy
Neuf Chasteau
Cressilles
Ville sur illö
Xlontfort
Vestrich
Vistingen
Tenestrange
Sarwerden
Saare fl.
Falquemont
Crehage
Pange
Bazoncourt
Romilly
Villemöt
Mersperg
Puttelange
Lindre
Chasteau Breham
Marsal

in tota Europa ad hunc vſum inuenitur præſtantior. In Voſagi montis valle fontes conſpiciuntur tanta gemmarum ac vnionum ſeu Margaritarum aut Baccarum copia abundantes, vt in tota Germania nullæ ijs frequentiori in vſu ſint, quæ vel ab ipſis gemmarijs longè præferuntur Indicis ac Orientalibus. Lazuli etiam lapis quidam, quem & Azurum vocant, nitore & coloris præſtantia omnes ferè gemmas ſuperans. Chalcedonius autem tantæ magnitudinis ibi naſcitur, vt mediocris magnitudinis poculum rex vno ſibi tornari curauerit præfectus Dolenſis, quod fide digniſſ. Abrahamus Ortelius vidiſſe ſe affirmat. Præterea & lacus eſt, quatuordecim miliaria in circuitu complectens, carpiones producens mirandæ magnitudinis, tres videlicet pedes longos & vnum latum, & ſaporis adeo ſuauis vt totius Europæ carpiones longè ſuperent. Atque hic lacus trienno quoque retibus expiſcatur, ex eaq; piſcatura, quod vel pueris notum eſt, circiter ſedecim Francorum millia Lotharingiæ duci proueniunt. Quid, quòd & generoſiſſimorum equorum fœcunditate celebratur, feritate enim Turcicos, celeritate ac dexteritate Hiſpanos, magnitudine Anglicos ſuperant. Similiter & viros proceros atq; agiles, fœminas autem bene formatas regio hæc procreat. deniq; omnium rerum prouentu quæ ad vitam humanam ſuſtentandam requiruntur, felix eſt. Franciſcus quidam Roſeus librum ſingularem conſcripſit, in quo copiosè agit de ſtemmate & origine, rebus item præclarè geſtis ducum Lotharingiæ. Munſterus etiam eorundem ducum ſeriem accuratè ſatis in Coſmographia ſua percurrit. Terminatur autem regio ab Ortu, Alſatia, à Meridie. finibus Burgundiæ, ab Occidente, Campania & montibus Heluetijs, à Septentrione verò, Eyphalæa, ſiue montibus & ſyluis quæ à Lucenburgenſi ducatu Flandriam verſus protenduntur.

BVRGVNDIÆ DVCATVS.

AB antiquis temporibus sæpe tentatum fuit vt Burgundia erigeretur in regnum, sed nunquam diu constitit in hoc fastigio. Quin & Carolus vltimur dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorem vt conaretū in regem, at non fuit illi concessum. Anno Christi 1020. factus est rex Burgundiæ Rudolphus gener Burchardi ducis Seuorum, cuius filiam Bertham habuit vxorem & idem socer Conradi Imperatoris. Complectatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, Superiorem Burgundiam, Allobroges qui hodie vocantur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod est circa vrbem Arelatensem, vbi scilicet Rhodanus exoneratur in mare Mediterraneum. Sed non longè pòst diuisa est terra in multa dominia, vbi regum filij sunt multiplicati. Burgundia fuit diuisa in Comitatum & Ducatum, habuitq; anno Christi 1300. suos peculiares dominos, sicut & terræ Lugdunensis obtinuit suum principem. Porrò ducatus Burgundiæ, cuius præsens tabula typum exhibet, in ea Galliæ Lugdunensis parte sita est, quam olim Hedui tenuerunt. terminatur autem versus Septentrionem Campania & Velaunodunis, versus Occidentem Niuernensibus & Borbonensibus, Meridiem versus Lugdunum respicit, versus Ortum Rodel flu. eum à Sabaudia & comitatu Burgundiæ diuidit. Metropolis eius olim erat Authun, hodie verò Digion siue Dijon, in qua summum tribunal seu parlamentum (vt vocant) est. Sita est autem ad Ousche amnem pisculentum, in agro plano frugifero, cuius finitimi montes (vt accuratissimus terræ huius descriptor Turonensis testatur) vini pretiosissimi feraces sunt. Cùm aliquibus ab Aureliano Imp. condita existimetur, non desunt tamen qui antiquiorem ipsam esse credant. hodie autem vrbs est admodum amœna, arte & natura bene munita. Hanc sequitur Beaulne, cuius vinum, quod Belnense dicitur, cuius probatur: ædificijs egregiè exornata, atque arce à Ludouico XII. ibi locata, inexpugnabalis effecta. Xenodochium habet quod vel magnificentissimo regis palatio æquari possit. Grammatophylacio quoq; non destituitur. Anno 1098. Otto dux Cistertiense extruxit monasterium, in vrbis huius territorio, loco syluestri paludinoso; vnde etiam à Cisternis nomen sumpsisse creditur. atq; hoc ipsum Belleforestio teste, 1800. virilium monasteriorum caput est, ac totidem muliebrium. Tertium locum sibi vendicat Austun siue Auttun, quæ Bibracte quibusdam (nullius tamen probati scriptoris testimonio munitis) esse perhibetur. Cùm ex alijs, tum præcipuè Cæsare liquet amplissimam ac populosissimam olim vrbem fuisse conspicitur autem & hodie collapsa ac diruta theatri cuiusdam structura, præter statuarum ac columnarum ruinas, destructa aquagia, deiectasq; sexangulas columnas, aliaq; innumera propemodum antiquitatis monumenta: quin & numismata haud pauca, vasa quoque & alia olim vsurpata supellectilia quandoq; reperiuntur. euersiones namq; duas perpessa est insignes, alteram in bello Gallico, Caio Cæsare summo belli duce, alteram sub Gallieno Imperatore. Restauratam verò eam deinceps esse à Constantino Claudij filio, ex Panegyrico Eumenij liquet, dum ipsam Flauiam Heduorum appellat. Hodie etiam templis & publicis ædificijs magnificè exornata est. Post hãc Ausonne ponitur, qua Matisconense castrũ Antonini, hodie Mascon nuncupata, olimq; Comitatus titulo nobilitata. probare conatur Paradinus ex Gunthranum edicto in hac primùm vrbe diem Solis pro Sabbatho à Christianis sanctificatum. De huius vrbis rebus gestis peculiarem libellum fecit Philippus Bugnonius. Hæc olim Guntrami sedes fuit regia, quam tamen postea Lotharius Ludouici

BVRGVN DIAE IN FERIORIS, QVÆ DVCA TVS NOMI NE CENSE TVR DESC:
In qua omnes locorum ac fluuiorum distantiæ ad amussim dimensæ comperientur. 1592.
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
NIVERNOIS
BORBONNOIS
FRANCE CONTE
Scala milliarium Burgundicorum
1
2
3
4
5
6
7
8
9
Chastillo
Auxonne
Beaulne
Autton
Chalons
Seure
Verdun
Visconte d'Auxonne
Saulieu
Aualon
Vezelay
Noiers
Selogne
Flauig
Tornus

Pij Aug. filius excussit, funditusq́; ita euertit, vt vix alicuius ibi vrbis vestigia agnosci potuerint: hodie nihilominus florida est ciuitas, & ad merces inuehendas aptissima. Habet præterea ducatus hic ciuitates & oppida haud vilia, vtpote Chastillon, Flauigni, Saloigne, Noiers, &c. quas omnes copiosius persequitur Belloforestius Illud denique ex Petro Saniulano adijciemus, quòd contra omnium qui hucusq; vixerunt, sententiam, Burgundiæ vocem contendat non compositam esse ex Burgis vndique constructis, sed à loco quodam peculiari Burg Ogne dicto: inter Luzam enim ac Thilastellam planiciem esse ait, quam Val dogne indigetarunt, in eaque olim siue Burgum siue vrbem munitam fuisse, ex eoque nomen traxisse Burgundos seu Burgundiones, quos vernacula lingua Bourgognons vocant. Atq; idem eorum ridet sententiam qui ex Sarmatia & à Mœotide palude in hanc terram olim migrasse incolas opinati sunt, cum reuera ipsos Aborigines esse asserat.

ITALIA.

Consentiunt in hoc veteres scriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore venisse in Italiam, quando Mundus adhuc fuit aureus, & homines iusti. Ipse docuit homines plantare vinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperatè inde viuere. fuit namq; Ianus sacerdos & vir religiosus, doctus, philosophus & Theologus: fuit, inquam, pater deorum & hominum, caput & rector totius primi generis humani, à quo suo æuo magni & lati orbis pendebat custodia. Egressus est Ianus iste post diluuium ex Aramea, quę postea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatē quam de suo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, postea verò tota regio ab eo Ianicula est denominata. porrò vxorem eius aiunt Vestam fuisse. Deriuatur autem Iani vox ab Hebraica voce Iaijn, quod vinum significat, denominaturq; ex eo Ianus, quòd primus fuerit inuentor vini & conseruator humani generis in diluuio is aūt fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerunt ex maiorum suorum dictis. Sub eo recenti Mundo pura illa vixit ætas quæ aurea dicta est, annis ferè 250. post diluuium. Cùm autem Hesperus in Ianiculum concessisset, ab eo denominata est Hesperia, etiamsi Macrobio placeat sic dictam quod Hespero stellæ sit subiecta. Fuit etiam aliquando à Camese Camesena, & à Saturno Saturnia dicta. Item ab Aegyptio Osiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionysius vocabatur, dicta est quibusdam Taurina: adeptus enim fuit inclytam victoriam contra gigantes. Quin vetere non raro vocitant eam græco vocabulo Oenotriam, vel à bonitate vini quod ibi nascitur, vel ab Oenotrio Sabinorum rege. Tādem verò dicta est Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges posuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta, cuius situs non longè abest ab ora Padi, fuitq; olim ciuitas magna & ampla, vbi nunc ager Ferrariensis iacet, cuiusq; vestigia adhuc parua quædam extant: à qua non solum mare Adriaticum, sed & Athesis præterlabens fluuius, Atrianus vocatus fuit: etiamsi Strabo vrbem potius à fluuio denominatam fuisse dicat. Tyrrhenum vero mare, à viro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit, qui ex Lydia in Italiam veniens certam oram terræ de suo nomine Tyrrheniam vocauit. Id autem haud diu post excidium Troianum factum scribūt. Ob insignem igitur fertilitatem qua Italia est prędita, illico post diluuium habitationi est adapta, culta & castellis adornata, atq; frequēti habitatore repleta, qui & diuersis eius locis, & successoribus suis nomina sua reliquerunt, tametsi quidam temporum successu propter translationes aut aduentum aliorum populorum quoque mutati sint è sedibus suis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ: Histria, Galliatogata, Liguria, Tuscia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. progressu tamen temporis alia atque alia nomina partionesq; succreuerunt Aelianus de Italia hæc scribit: Incoluerunt Italiam plurimi homines, & vix est terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idque propter summam & eximiam eius fertilitatem, dispositionē marium, & commoditatem portuum maris. superauit etiam mansuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ sunt olim in ea 1166 ciuitates. Nostra verò tempestate multa oppida subuersa sunt, iacentq; in ruderibus. multiq; duces quos nacta est intra 359. annos, nullam ei attulerunt vtilitatem, nec defensa est ab eis. notantur etiam quidam Rectores de tyrannide, nempe qui occuparunt patrimonium S. Petri in iacturam sedis Apostolicæ. Hæc Aelianus. Vtque omnia paucis comprehendamus, Guilhelmi Kyriandri verba subijciemus. Italiam (inquit) videre atq;

ITALIA
Septentrio
Meridies
Oriens
Occidens
Heluetiæ
Sabaudia
Wal lis
LOMBARDIA
Milan
Cremona
Mantua
Brescia
Peschera
Trento
Marca
Friuli
Venetia
Padua
Ferrara
Rauenna
Bologna
Modena
Florentia
Luca
Pisa
Liuorno
Genua
Niza
Tos cana
Siena
Perugia
Marca Ancon.
Ancona
Pesaro
Roma
Castellana
Terracina
Fondi
Napoli
Salerno
Capri
Ischia
Benouento
Manfredonia
Bari
Otranto
Taranto
Golfo di Taranto
CALABRIA
Cozenza
Scalea
Reggio
SICILIA
Messina
Milazo
Palermo
Tauormia
Aetna monte
Lipari
Strombolo
CORSICA
SARDINIA
Calari
Sassari
Bonifacio
Elba
Piombino
Gorgona
Capraia
GOLFO DI VENETIA
MAR LIGUSTICUM
MARE TYRRHENUM
MARE IONIO
CROATIA
SCLAVONIA
BOSSENA
DALMATIA
CRAIN
Zagrabia
Narenta
Ragusi
Durazo
Corfu
Miliaria Italica communia
Iohan bussemecher excudit

cognoſcere, inprimis eſt operæprecium: Nam ſi varias Impiorum formas, ſi bene, melius, atque optimè conſtitutas reſp. ſi leges diuerſas, ſi præclaros homines & ingenia, diſciplinarum etiam & artium omnium alumnos, ſi morum non modò optimorum, ſed etiam peſſimorum exempla, ſi corruptelas, montium aſperrimaq; iuga, conditiones agrorum varias, facultates omnium rerum quæ terra continet, inexplicabiles, ſi portus nobiliſſimos, & littora multorum marium vndis circumfuſa, ciuitates pulcherrimas, ædificia magnificentiſſima, nouarum vrbium res florentiſſimas, veterum miſerandas reliquias, totius antiquitatis veſtigia, virtutum cunctarum trophæa: vitiorum omnium monumenta, naturæ operum varietatem infinitam, breuiter, quicquid excogitari queat, ſi deſideres, in Italia in ſit, extra Italiam haud quærendum crediderim. Hactenus Kyriander. Fluminibus rigatur plurimis, ac penè innumerabilibus, quorum præcipua ſunt Tyberis, Padus, Arnus, Vulturnus, Loſatus, Iefernus, Sanguicus, Piſcarus, Druentus, &c. Mons Italiæ totius præcipuus eſt Apenninus, quem ſic dictum ferunt ab Api priſco duce, qui totam Italiam deuicit. perpetuum huius montis iugum inſtar eſt Italiæ dorſi, quod elatum Italiam diuidit, per mediam regionem ſenſim incedens tandem in duo cornua diducitur, alteroq; ſiculum, altero Ionium mare reſpicit. Syluarum præterea, thermarum ac minærarum copiam regio tota exhibet.

SICILIA.

Siciliæ insulę nomen à duce Siculo ortum tradunt, quem Neptuni filium fuisse ferunt. Prius verò Trinacria vocabatur, quòd tribus promontorijs triangula esset, vnde Ouid. libr. 4. Fast. *Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor. Trinacris à positu nomen adepta loci.* Tria verò ista promontoria sunt: Pelorus ad Italiam & Aquilonem vergens contra Scyllam, hodie Capo del faro dicitur. Alterum Pachynus ab aëris crassitudine, nunc verò Caput passarum dicitur. Tertium est Lilybæum, Africæ & Libyæ oppositum. Hinc cœlo sereno videri potest. Africa, hodie Capo boco. Sicania olim dicta, vel à Sicano rege, vti Solinus & Capella, vel à Sicanis antiquis indigenis, vt Diodorus Siculus, referunt Siciliam insulam principio à Cyclopibus habitatam, præter authoritatem scriptorum testantur etiam cadauera, seu schelota enormis mensuræ ac proceritatis in ea reperta, cuiusmodi tradit Bocatius in antro quodam montis haud procul à Drebano vrbe sito: cuius corporis longitudo 30. circiter pedum colligitur. Post hos autem eam incoluerunt Sicani, deinceps Siculi, mox Indi, Troiani, Cretenses, Phœnices, Calcedonij, Cornilij & reliqui Græci, Zanclei, Guidy, Morgeti, Romani, ac denuo Græci, Gothi, Saraceni, Normanni, Lombardi, Sueui, Germani, Galli, Arragonij, Hispani, Calatani, Genouenses, & tandem Pisani, Lucenses, Bononienses, Florentini, qui populi omnes diuersis temporibus diuersa Siciliæ loca occuparunt habitaruntq;. Incolæ moderni ingenij habentur acuti, subtilis, nobilis ad inueniendum, natura facundi facetiq;, sed vltra modum loquaces, vnde prouerbio locus, Gerræ Siculæ. Lingua vt plurimum vtuntur Italica, verùm minus grata politáve. ac eosdem etiam moribus, habitu, reliquoq; victu referunt. Regni titulo decoratur insula: estq; diuisa vniuersa in tres prouincias, quas valles vocant, ac desinit quæq; vallis in vnum ex præmontorijs. Prima Demino vel Demona vallis Pelorum promontorium habet, & nemorum plena est. Altera vallis de Notho dicta, & frumentarijs tùm campis, tum nemoribus læta, pecorumque fœcunda, Pachinam continens. Tertia vallis Mazaræ dicitur, frugiferarum arborum penè impatiens, messibus armentisq; abundans, Lilybæum sibi vendicat promontorium. Regni metropolis est Panormus, vrbs vetustissima, sita in valle Mazaræ, loco amœno & fertilissimo, ad Septentrionem spectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris septa perquàm altis, & secundum mare arx est, quam castrum ad mare nominãt. Tres item antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi. Inueniuntur lapides literis inscripti, quibus Noë temporibus fuisse Panormum planè constat. Dulcium arundinum, quas canamellas vocant, quarum ex recocto succo fit saccharum, fertiles in Panormitano agro sunt messes. Syracusæ regia olim ciuitas in valle de Notho sita, vrbs quandoq; maxima pulcherrimaq;, ac triplici septa muro, portus etiamnum duos habet, qui cùm diuersos inter se aditus habeant, in exitu sunt coniuncti, quorum coniunctione insula ipsa disiungitur. ea tanta fuit vt ex quatuor aliquando vrbibus constaret, quarum vna est quam diximus insula, quæ duobus illis portibus cincta (magnum & paruum vocant) quæq; in præsentia, cæteris solo æquatis, tantummodo stat. in vrbis huius insula fons est, cui nomen Arethusa, poëtis celebratissimus. agri Syracusani omnium quæ ad victum humanum pertinent rerum longè fertilissimi sunt: tritici etiam, omnisq; leguminum generis lætissimas ferunt segetes: Catinia ciuitas in Demona valle mari vicina. ager Catanaicus totus fertilis est, & præsertim vinum ibi natum præstat omni vino Siculo. Agrigentum peruetusta ciuitas, in Mazaræ valle Phalari tyranno nobilis, quem æneo boue tormento sæuissimo donauit Atheniensis faber, Perillus cuius supplicij ipse primum edidit specimen.

SEPTENTRIO
SICILIA
MARE TIRRHENVM
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
VAL DE MAZARA
VAL DE DEMONA
VAL DE NOTO
MARE MEDITERRANEum versus Græciam et Moream
Milliaria Italica communia
5 10 15 20 25 30 35 40
Joann Bussemacher excudit

men. Messana quoq; vetusta Siciliæ ciuitas est in Demona valle sita, hodie satis prospe ra & pollens. ab Italiæ finibus Charybdis freto, portuq; natura ipsa discreta, ab occasu collibus munita, tritici messibus, quia montibus clauditur & pelago, caret: nemoribus abundat, sed tota propè eius messis in mororum folijs consistit. probatissima enim à Messanijs lana serica in multas Europę partes mittitur. Plinius in hac insula vrbes 72 numerauit. hodie Episcopales continet 12. Insula est nobilissima, fertilissimaque rerum omnium, Cereris, Bacchi, croci, mellis, sacchari, olei, plantarum ac simplicium medicinalium. Fluminibus rigatur plurimis, ac portus exhibentibus tutissimos. Montes habet aërios, aquarum dulcium, fontiumq; copiosos, fructiferos & amœnos, Aetnam montem, nunc Montgibet dictum, mirum suis incendijs. Minærarum præterea diues est Sicilia: generat enim aurum, argentum, ferrum, alumen, salem tum coctilitium, tum fossilitium; præterea & salis speciem ex marina aqua coagulescentem. Generat insuper gemmas pretiosas, Smaragdos, Agatos, in Acatio amne. Effoditur & Berillus in magna copia. item Porphyrites lapis omnium ferè colorum; nec non Iaspis, & in mari iuxta Messanam & Drepanum generatur Corallium. Thermis hinc inde abundat, calidis tepidisq; sulphureis aluminatis, cuius materiæ ibi ingens copia: vnde & montium conflagrantium ignes. laudatissimæ tamen Cisalenses thermæ habentur.

GRAECIA.

GRæcia Europæ regio, quæ & Hellas, à quodam Græco, qui latè in ea olim rerum potitus, ſic appellata. Mutauit quidem ſæpius nomen ſuum, ſubinde à regibus præſidentibus nomen accipiens, ſed nullum firmius ei manſit quàm Græcia. Hæc itaque ab iſthmi anguſtijs incipit, & à Septentrione in Meridiem vecta, qua Sol oritur Aegæis, qua occidit Ionijs, fluctibus obiacet. Thermopylæ mediam dirimunt, vt Apenninus Italiam. Extremos montes ad Occaſum Oetam vocant, quorum quod altiſſimum eſt, Gallidromum appellant, per cuius vallem in Malliacum ſinũ iter eſt, non latius ſexaginta paſſibus. Hęc vna via militaris eſt, per quam ſi nemo prohibeat, traduci poteſt exercitus. Cætera loca adeo ardua & perplexa, vt ne expeditiſſimis quidem ſint peruia, ideo pylæ quaſi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi naſcentibus Thermopylæ. Iacent ad mare verſa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponneſus longius prędictis in mare excurrunt, diuerſa montiũ ſpecie, & qua ad Septentrionem obuerſa iacet, includitur Epirus, Magneſia, Theſſalia, Pthiote & ſinus Malliacus. Nobilior autem Græciæ pars eſt Peloponneſus, iungiturq; Atticę per iſthmum, totius Græciæ quondam arx dicta. Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atque potentiam, ipſe locorum ſitus principatum deſignat atq; imperium. multi ſinus inſunt & promontoria multa. Anguſtias eius perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, dictator Cæſar, Gaius princeps, Domitius Nero, infauſto, vt omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, poſtquam Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per anguſtias muro, Peloponneſum à reliqua Græcia diſiunxerunt. murum hexamilium appellauerunt ex loci diſtantia. hanc prouinciam hodie Moream Latini vocant, contineturq; in ea Meſſania, Laconia, Argos & Arcadia. Amurathes expugnata Theſſalonica, ſubacta Bœotica & Attica, ad hexamilium vſque profectus, perterritis Græcis diruit murum, tributumq́ue annuum dedentibus ſe Peloponnenſibus imperauit. Poſtea verò Chriſtiani negantes tributum, & hexamilium inſtaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo eſt deſtructum, & Peloponneſus Turcarum ſubiecta imperio. In Sparta Laonciæ metropoli olim vixit Lycurgus inſignis philoſoph⁹, qui ciuitatẽ optimis inſtitutis & legibus excoluit, cũ antea ferè ex omnibus Græcis ſoli Lacedæmonij peſſimè morati eſſẽt; introductis autẽ varijs ac prius inauditis moribus legibusq́;, ne dura nimis viderentur eſſe inſtituta illa delicatiorib⁹, eorũ autorẽ Apollinẽ finxit, & inde ſe ea detuliſſe Si quis igitur Laconica ingenia ꝓpius aſpicere aut penit⁹ cognoſcere deſiderarit cõſulat Apophthegmatũ volumen Deſ. Eraſ. Vt autẽ æternitatem legibus ſuis daret Lycurgus, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ ſanxiſſet mutaturos priuſquam reuerteretur, ſed ad oraculum Delphicum profecturum, conſulturum quid mutandum addendumúe legibus ſuis videatur. profectus igitur in Cretam, perpetuum ibi agit exilium, morienſq́ue oſſa ſua in mare abijci præcipit, ne Lacedæmonem dalata, Spartàni ſe de non mutandis legibus à iuramento abſolutos putarent. In medio Peloponneſi ſita eſt Arcadia, regio montoſa, cuius incolæ plerique ſunt paſtores, apud hos in magno pretio fuit Lyſania, qui ob virtutes eius præclaras Iouis nomen adeptus, habuitq́ue poſtea in Olympia Arcadiæ ciuitate templũ ſuum, vetuſtate & cultu nobile, eratq́ue ante templum lucus oleaſtris conſitus, ex quibus victores connexis ramis coronabantur. Claruit & Prometheus in Arcadia, vir acutiſſ. ingenij & ſpectatæ peritiæ, primus hic de terra hominum ſimulacra formauit, & arte quadã

velu-

GRAECIAE VNIVERSAE SECVNDVM HODIERNVM SITVM NEOTERICA DESCRIPTIO.
Jacobo Castaldo Pedemontano Auctore
MARE HADRIATICVM
Golfo de Venetia
MARE AEGEVM
Mar Maggiore
Mar de Marmora
MARIS MEDITERRANEI PARS
MERIDIES
ORIENS
Seruia
Thiques
Romania
Macedonia
Iamboli
Ianna
Negroponte
Morea
ASIAE PARS
ITALIAE PARS
Golfo de Salonich
Golfo de Contessa
Mostar
Ragusi
Constantinopoli
Andrinopoli
Trajanopoli
Troia
Corfu
Cephalonia
Zante
Metelin
Scio
Sciro
Stalimene
Tenedo
Andri
Samandrachi
Gallipoli
Lepanto
Napoli
Corinto
Athene
Patras
Modon
Coron
Cerigo
Sapienza
Caprera
Granata
Otranto
Brindisi
Lecce
Castro
Scutari
Dulcigno
Durazzo
Valona
Cimera
Larso
Salonichi
Sidro
Christiana
Stampalia
Scarpato
Rodi
Samo
Nicaria
Lango
Milo
Siphanto
Serphino
Nixia
Paris
Delos
Tine
Mycone
Zea
Dragonera
Milliaria Italica
30 60 90 120 150 180

veluti ſpiritum habentia moueri fecit. inde cùm in altiſſimo Caucaſo monte reſideret,& Aſtronomiæ operam daret,eam primus Aſſyros docuit. quando & ignem primus è ſilice eduxit.Floruit quoque in Arcadia Atlas vir multæ contemplationis,qui & aſtrorum curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Meſſenia autem tertia Peloponneſi regio admodum eſt fertilis,multisq; amnibus irrigua. Quod ad exteriorem Græciam,omnes ſcilicet iſtæ Græcorum terræ quæ extra Peloponneſum ſunt,huius celebratiſſima vrbs Athenæ olim fuêre,in Attica nimirum regione, literatorum ac philoſophorum mater.nam ipſo etiam ſitu ſpectabilis,& velut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον fuit & refugium,in quod vicinæ vrbes bellicis terroribus aut alijs malis afflictæ confugiebant. fuit & tutiſſimum ad nauigandum receptaculum. fuit totius mũdi gymnaſium & vniuerſale ſtudium,nec quiſquam olim doctus habebatur qui non apud Athenas literis operam impendiſſet. Strabo ſcribit Athenas petram fuiſſe in planicie ſitam,inq; orbem circum habitatam,in qua Mineruæ templum fuit, eratque in eo templo ſimulacrum quod è cœlo cecidiſſe credebant incolæ vbi perpetuus cum virginum cœtu fouebatur. Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, vndique montibus cinctus,ab Oriente Oſſam & Pelion habens montes, ab Occaſũ Pindum. ab Aquilone Olympũ, & à Meridie Othryn.ex Pindo Peneus amnis exit,vndis lucidis amœnus,viridanti riparum germine,canoro auium concentu. In Bœotia ſunt vrbes inſigniores Megara Euclidis patria,& Thebæ patria Bacchi & Herculis,ab Alexandro magno poſtea euerſæ.

SCLAVONIA, BOSNIA, CROATIA, DALMATIA.

PRocopius author est, Sclauenos Scythicam gentem tempore Iustiniani irruisse in Illyricum, multasq; strages edidisse, prædas abegisse, & incommoda multa vicinis intulisse, tandemq; inter Illyricos consedisse, atq; hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. inhabitant plerunque lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales vrbes, in quibus humanius degunt tellurem optimam colunt, vbi, teste Aristotele, bis grauidæ pecudes, & quater in anno tondentur. duobus principalibus alluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubium corruunt, vltra montes verò plurimi amnes erumpunt in sinum Adriaticum, vt sunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus Ciuitates insigniores, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nūc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, Spalatum vbi olim Diocletiani palatium, Epidaurum à Gothis dirutum, è cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, Scodra nunc Scutarensis ciuitas.

BOSNENSES venisse putant à Bessis Bulgariæ populis, qui cùm viuerent in discordia cum Bulgaris, exclusi inferiori Mœsia, sedem posuerunt in Mœsia superiori, iuxta Sauum fluuium, factumq; temporum decursu, vt in vocabulo gentis è mutaretur in o, & ex Bessis fieret Bossis, atq; inde Bosna & Bosnia: quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe factas inuenimus, vt olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, Batauia die Betaw/&c Quando ista prouincia in regnum fuerit sublimata, non inuenio. Scribit quidem Bonfiniu , Ludouicum regem Vngariæ circa annum Christi 1345. quum reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, vocasse Stephanum principem Bosnæ, cuius filiam vxorem duxit in auxilium, quod potens esset, amplissimamq; haberet terram, quæ ad Macedoniam vsq; extenderetur. Alius quidam scripsit Bosnam tributariam factam regno Hungariæ. Anno Christi 1415 princeps Bosnæ defecit à Sigismundo rege Pannoniæ, inijtq; fœdus cum Turca. quod videns Sigismundus, cupiensque reducere Bosnam, misit magnum exercitium contra occupatores eius Turcas. sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitque prouinciæ Ikachum principem, qui abutens officio suo, regemq; se faciens inuadit vicinas regiones, multaq; eis damna infert. qua re moti Vngari, collecta forti manu inuadunt Bosniam, regemque istum Turcicum occidunt, atq; omnes inde Turcas qui in eam prouinciam se receperant, in fugam vertunt: subiugata igitur sibi regione, constituunt in ea regem primū ex Christianis. Bosnensis regni ante nostra tempora caput erat Iaitza vrbs, in edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisq; rupibus in vadis obfirmant. ad radices montis & ad ambitum vrbis amnes illi confluunt, admixtiq; vna in Sauum feruntur. à tergo profusa est planities. inexpugnabilem habebat arcem, hostibusque inaccessibilem. Habet hæc regio & alias quasdam ciuitates insignes præsertim Schuuonicam & VVarbosanyen quam aiunt hodie esse metropolim, sed nullo cingitur muro, Milliatzka fluuius dirimit eam in duas partes.

CROATIA quæ Liburnia olim & Valeria dicta fuit, Istriæ ad sinum Flanaticū adhæret versus Ortum, inter Cuspam & Sauum flumina, & superiorem Mœsiam sita, cuius metropolis nunc Bigihon esse dicitur: aliquando Fumium erat. Vrbes præter-

SCLAVONIA CROATIA, BOSNIA & DALMATIAE PARS MAIOR
RVDOLPHVS II D. G. ROM. IMP. SEMP. AVG. GER. HVN. BOH. DALM. CC. REX. ARCH. AVST. DVX. BVRGVND. CC.
HVN GA RIAE PARS
SCLAVONIA
CROATIA
BOSSENA
DALMATIA
SERVIAE PARS
MARIS HADRIATICI PARS
OCCIDENS
ORIENS
Miliaria Germanica communia
Danubius flu.
Drauus flu.
Sauus flu.
Zagrabia
Belgrado
Spalato
Sebenico
Zara
Johan bussemecher excudit.

terea habet plurimas, vtpote Zeng, VVackat, Turnavv, Modrifch. Hi populi cùm fub Illyricis aliquando comprehenfi eſſent, iam Carbauatij, Coruatij & Croatij vocantur. Eſtq; totus hic Sclauorum tractus oliuetis vinetisq; ſpecioſus, habetq; vniuerſus oræ Illyricæ curſus maritimus optimos portus, cùm contrà obiectum Italiæ littus importuoſum prorſus ſit.

DALMATIA potentiſſima olim regio fuit, vt etiam incolæ fiſi ſuis arcibus & munitionibus auſi fuerint rebellare Romanis, ſed Auguſtus domuit eos, atq; magna ex parte incendio vaſtauit fortalicia & ciuitates eorum. Haud procul à limitibus huius regionis ſita eſt ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quam eſt petra quæ flammam ignis euomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ & bitumen, præſertim quando petra ardet. Nec longè abhinc fodiuntur metalla, & implentur fodinæ rurſum, vt poſt aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Salis quoque conficiendi modum in eiuſdem Dalmatiæ finibus fuiſſe narrat Strabo. dicit enim Autauariatas & Ardiæos, qui Dalmatarum gentes erant, aut certè iiſdem vicini, inuicem aſſiduè belligeraſſe, quorum bellorum cauſa erat ſal, quod in eorum finibus coagulabatur ex aqua. conuenerat autem inter eos vt per viciſſitudinem congelatorio vterentur loco, conuenta verò tranſgreſſi manus conferebant. Terminos harum regionum certos exprimere, vix cuiquam licuerit, propter nimium confuſos hodie earum fines.

HVNGARIA.

HVnc tractum primùm Pœones seu Pannones tenuêre, inde Hunni habuere gens Scythica. Mox Gothi ex insulis Germanici Oceani profecti, post Gothos Longobardi ex Scandinauia, etiam Germanici oceani insula, nouissimè rursum Huni, qui & Iuhri & Hungari postmodū dicti sunt, ex alia Hūgaria Scythica egressi, non longè à Tanais flu. ortu. Anares ijdem nonnullis dicuntur qui eam regionem obtinuerunt. Hos Carolus Magnus octennali bello edomuit, prorsusq; excidit, vna tantum horum natione, cui Vgrorum & Hungarorum nomē est (nam multos secum è Scythia eduxerant populos Hunni) illis extinctis summota, ac vallo quodam inclusa. Sunt Hungari ferox hominum genus, & bello validum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Nulla gens Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit: nulla ab his magis exercita est, adeo paribus animis, varioq; euentu est semper vtrinq; bellatum. Volaterranus ait, incultos ac procul à delicijs, hyeme vt reliquos Aquilonares in pyriterijs pellitos agere, potui ciboq; plus iusto vacantes. Idq; imprimis mirandum, cùm merum aromataq; præter cæteros mortales frequentēt, iuuentutem tamen esse castam & absq; scortis agere: hominem interficere leui de causa promptum habent, idq; impunè licet. Latius etiam huius gentis imperium patuit, quàm terræ nomen olim: vnde plures ei prouinciæ annumerari cœpére. Cùm enim ab Leyta flu. ad Sauum vsque quicquid est interiecti agri complexa sit, nūc inter Septentrionem & Ortum etiam vltra Danubium pedem intulit, magnamq; sibi Iazygum, Metanastarum, quos vulgo Transyluanos ac Septem castrenses nuncupant, partem vendicat, ac in Ortum Scythiam versus non parum protenditur: ac Mysiam, Daciam, Flacciam seu VValachiam & complures alias prouincias ad se arripuit, partimq; ijs suum nomen communicauit. Buda caput est regni huius & Basilica. iuxta hanc & Strigonium quæ Aroniscorum sedes fuêre. Multæ præterea in hoc Regno vrbes sunt nobilissimæ: Alba regalis ad Sarroitzam flu. Regum coronatione & sepultura celebris, vulgò Stulweissenburg. Stridon quoque in ea sita est, diui Hieronymi patria: hinc Quinque ecclesiæ (Fünff Kirchen Germanicè) Sopronium, Laurinum & pleræq; aliæ. Sclauonia trans Drauum flu. Hungariæ finitima est, & eius tanquam portio quædam. Vlterior Hungaria terram complectitur quam Gepidæ & Daci tenuerunt. à Silesia, Morauia & Polonia montibus Carpathijs separatur, à Ruthenia, Transyluania & VValachia transalpina separatur Maromarusijs montibus, & syluis. in ea sitæ sunt vrbes Posamiensis, Tornensis, Tirnauiensis (Tirnauia aūt patria est doctiss. viri Ioan. Sambuci (Colociensis, Zegedinensis, Varadinensis, ac pleræq; aliæ. Incolæ ferè omnes Scythica vtuntur lingua. Erat hæc terra, vt prisci rerum scriptores habent, nouem circulis circumdata, quorum singuli ita stipitibus quernis, siue fagineis, vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, ciuitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus, aut tenacissima creta repleretur. Porrò superficies vallorū eorundem integerrimis cespitibus tegeretur. inter quorum confinia arbusculæ plantatæ erant, quæ abscissæ proiectæq; vtplurimum herbas ac frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum viginti miliarum Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita vsq; ad nonum, quamuis alius alio semper contractior erat. intra hos aggeres vici villæq; ita constitutæ, vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. ædificia validissimis muris præmunita, portæ non satis latæ, propter hanc

cau-

Serenis: Principi D. Carolo Archiduci, Maximiliani II fratri dicatum
HVNGARIAE LOCA PRECIPVA RECENS EMENDATA, ATQVE EDITA PER IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM. IMP. Ms. HISTORICVM. ANNO DOMINI 1592.
Scala miliarium Hungaricorum
5 10 15 20 25 30
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Podoliæ pars
Valachiæ pars
Bulgariæ et Moesiæ superioris pars
Moraviæ fines
Mons Carpathus
Markualua
Sylvania
Temeskws
STIRIA
Marckfeld
Homogshag
Cumani
Q

causam, vt per eas latrocinandi gratia quaqua versum exire ingrediq; facilè possent. tubarum clangore vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa dabat. hos postmodũ Carolus Magnus octenni bello domuit ac vastauit. Refert Volat. villis ac vicis regionem abundare stramineis, quas sæpe reficiant ad subitam inimicorum incursionem, vel alia leui de cauda flagrantes. Hominum robore, pecudum & armentorum fœcunditate, soli vbertate, metallorum copia, nulli orbis parti postponenda regio, omnibusq; cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsq; pulchritudine, suo iure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, aurum, argentum, colores, sal, fodientibus abundè largitur. Pabuli, frumenti, leguminum ac fructuum nusquam abundantia maior. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus à Quinque Ecclesiensi agro Taurunum seu Belgradum vsq;. Flumina nonnulla optima auri ramenta ferunt. Amnes penè omnes piscosissimi sunt. Olea autem rara aut nulla est. Fluuij in hoc tractu nobiliores sunt, Danubius, Sauus, Drauus, Sauaria, Corcora, Arabo, Tybiscus, Marus siue Narisius, Cusus, Alutius, Bacuntius, Valdamus. præter hos & alij sunt fluuij ignobiliores. Lacus & Insulę, thermæ item ac minæræ complures in hoc sunt regno. Montes ac syluæ præcipuæ sunt, Carpathus qui propagatur per comitatus Turocensem, Arnensem, Liptouiensem, Cappusiensem, Gevvineriensem ac Sariensem. Matran mons vinetis prope Agriam consitus; Erdel amplissimus in conuallibus Transyluaniēsibus latè excurrit: Bakon in comitatu Vesperinensi; Verthes, quem à clypeis den Schildtberg dicunt Germani; hunc vitiferi sequuntur montes ad 5. Ecclesias. Inferior hæc Pannonia à Septentrione terminatur Sarmatis seu Polonis, Moschisque, ab Occasu Austriam Bohemiamq; finitimas habet, ad Meridiem Sauo flu. finitur & Illyrici parte quæ Adriatico pelago obuersa est, ad Orientem Solem, Seruiam quam Triballi, Moesij, Bulgari & Rasciani tenuerunt, nunc à quibusdam Sagariam vocatam, eadem etiam parte VValachiam habet.

POLONIA.

POlonici nominis originem tradunt à planis campis, quos Pole ipsi vernacula sua lingua vocant. Dicunt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egressos esse fratres, Zechum & Lechum, quorum hic versus Orientem & Septentrionem tractum tenuerit, vbi planities latusq; campus erat, ex eoque Poloniam terram nominasse. Hi itaq; eiectis Vandalis, qui hoc loci olim habitarunt, hunc tractum occuparunt. Erāt aūt Vandali VVigevvonum populi à Vandalo Tuisconis & Manni nepote sic dicti, quem apud Tuiscones imperasse refert Berosus, tempore Altadis duodecimi regis Babyloniorum à quibus & Vandalus flu. quem Vistulam hodie vocamus, dictus est: eum namq; Vandali à fontibus ad ostia vsque accoluerunt, ac inter Sarmatas Europæos commemorati fuêre. quamquam hoc controuersum dicit Erasmus Stella, qui Peucinos Bastarnasque eadem loca tenuisse refert. Diuiditur autem Polonia in duas partes, quarum quæ Saxonibus Prutenisq; vicina est, maior Polonia dicitur, altera Hungariæ ac Russiæ obiecta, minor vocatur. Regnū vniuersum velut in quatuor regiones diuisum, quas in orbem Rex quotannis inuisit: singulæ ternis mensibus alunt regem regiumq; comitatum. Complectitur minor Polonia Vistulæ fontes, ac Cracouiam celebrem & amplissimam vrbem, in qua regia ist, totiusq; regni Gaza. Rundissa flu. vrbem circumluit, & aquæductibus etiam perluit. sita verò est Cracouia ad Valuelum montem, in cuius summitate regia arx est; floretq; Academia celebri, quam primum quidē Hedvvigus & Casimirus reges fundasse, Vladislaus autem anno 1400. restaurasse perfecisseq; dicuntur. Maior aūt Polonia complectitur famatissimas vrbes Guesnam, quam Lechus ædificasse ibidem in planicie dicitur. cæteræ ciuitates parum nitidæ sunt, ex maceria domus ferè omnes compositæ, pleræq; luto collinitæ. Regionis aër purus, sed frigidus rigensq; ac seueræ hyemes, plaga autem eius palustris & nemorosa, plana, rarissimisq; montibus cōspersa. Solum ferax, triticiq; abundans, nec minus hordei leguminumq;. Verùm nec olearum nec vinetorum patiens, ob rigidum vicinum Septentrionem: ideoq; etiam genti ignotus omnis vinearum cultus, ac rarissimus vini vsus, cùm bibacissimum sit hominum genus, vt totus Septentrio. Factitia ex tritico alijsq; generibus seminū potio est in vsu. Est & pascuis idoneum solum, armenta latè pascuntur, vnde lacte, butyro, carne ac id genus edulijs abundant: Mirum autem cur totus hic tractus in Scythiam vsque adeo apibus abundet, vt ceræ mellisq; nusquam maior copia sit nec artem ibi expectant, nec industria iuuari volunt, sibimet aluearia intra roborum excauata latera construunt, adeo vt grauissimas hyemes iuxta facilè ferant. Estq; hæc terra planè suis prædita floribus, & per æstiua nullos magis Sol aspicit, quando longissimus est dies, qui animali ad labores nato breuibus vmbris operam intercipit. vnde hic mellis ceræq; copia tam ingens, vt non satis his Polonis atq; Ruthenis loci supersit quibus illa recondant, arbores namq; omnes & syluæ aluearibus mellificantium nigricant. Venatio prçterea Polonis multiplex est: eius enim nemoribus gignitur equus syluestris cornu ceruino, Bos ferus, Romani vrum vocant, bisontemq;. Aucupium ibi largum, piscatioq; diues. Picis resinæq; quotannis ibidem collectæ ingens lucrum. Regio omnis nobilissimis fluminibus rigatur, quorum primum est Vistula, inde Chronus quē Pregel nunc vocant accolæ; hunc sequitur Nyemien ex paludibus ortus prope Kopiolovv. Post eum Rubon flu. in Lithuania ortus. Viadrus quoq; quem Oderam nūc dicunt, fontes suos Poloniæ debet, quos iuxta Odri nomine vicum cernere licet. nec procul ab his Vartæ flu. fontes visuntur iuxta Crumlavv vrbem. Tyras autem quem

Scala miliarium Germanicorum
5 10 15 20 25 30
Balticum Mare
Venedicus sinus
Liuoniae pars
Septentrio
MAGNVS
DVCATVS
LITVA NI AE
Prussia
Pomerania
Polonia Maior
PO LO NIAE
DES CRIP TIO
Polonia Minor
Silesiae Pars
Volhinia
Russia
Podolia
Hungariae Pars
Moldauiae Pars
Ponti Euxini pars
Meridies
Occidens
Oriens
Poloniae finitimarumque locorum descriptio Auctore Wenceslao Godreccio Polono
Johann bussemecher exc.
Henricus Nagel fecit

Nyester nūc vocant, in Premislia ortus, versus Eurum trahitur, ac Ponto Euxino m scetur. Hypanis autem flu. Bugh hodie dicitur, ex palude oritur, haud ita procul ab Oleska vrbe, ac VVistulæ non procul à VVyschigrada miscetur. Borysthenes aūt cui nunc Nyepero nomen est, ex vliginoso Moscouiæ deserto prolabens, in Euxinum quoque pontum degurgitat. præter hos ignobiliores multi allabuntur. Montes ferè nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, & ab Vngaria, Sarmaticis, Capathijsque montibus, quos Tatri incolæ vocant, dirimitur. Syluis omnis penè regio obducitur, quæ omnes Hercyniæ portiones sunt, vnde vicinis Germanis fraxinos ingenti copia ministrant. Plumbi metalla ingenti fodiunt abundātia. Cupri quoq; particulæ crebræ apud Præmisliam vrbem reperiuntur, cui tamen minimè insidiantur. Nec auri mineræ illis defuisse creduntur, si eius venæ inquirantur. Salis fodinę hic binæ extant, altera Bochniæ vrbe, quatuor à Cracouia miliaribus dissita, altera Velisci quam VVielitzham vocant, quinq; ab eadem Cracouia milliaribus distante. Velisci quidem leuiori omnia opera constant: Bochniæ magnus in extrahendo labor est, cùm quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altissimis fossis, interim per cuniculos trahitur, interim machinis subtus fabrefactis, attollitur, donec hac & illac vario flexu per cryptas prouolutus, & sexies minimum subterraneis illis machinis sublatus, demum ad supremi introitus fauces conuoluitur, vt claram in lucem attollatur. Cumq; Velisci fossæ sint præter cameras, alicubi octo cubitis, multis interim lōgioribus, constat Bochniæ præter primarum faucium immanem profunditatem in altissimam fossam octoginta scalarum altitudinem, durare, & quotidie fieri altiorem, innumera salis excisa copia. Bochnianæ glebæ puriores salsioresq; existimantur. Vtrobique per reliqui salis rupes, venæ quædam euagantur pellucidæ, & Christalli modo nitidæ, salis gemmæ (vt recentiores cognominant) cuius præcipuus est in medicinis vsus. Apparēt & venæ extincto carboni nigrore similes, quarum materiam aurei pondere contritam & modico vino sumptam, aluum soluere aiunt. Mirum verò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera, spectaculum tanta alitudine solidos salis demitti montes, & cuniculis in tanta spacia adactis, ad lucernarum lumina moles subterraneas excauari. Nullus illic dies, nulla nox, sed vmbræ tantùm sine cœlo. Velisci non rarò in gentium sese templorum specie cameræ offerunt, immanibus salis columnis extantibus, quibus superiora solido & ipsa concreta sale ceu fornices quidam sustinendis montibus enati, imminent, grauissimo sese pondere, admirabili quadam operariorum industria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micæ extrahuntur, & interdum maiores cædi aiunt. Hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Est & in hac terra aliud naturę miraculum, quę apud Nochovv & Paluky oppida ollas sua sponte fingit formatq;, quę è terra extractę ác siccatę, vti factitię ollę vtiles sunt. Sulphuris pręterea hic venę sunt plurimę, cùm thermę nullę sint.

OSVVIECZENSIS ET ZATORIENSIS DVCATVS.

HAEc amplissimi Poloniæ Regni pars est, ab ea videlicet parte qua Silesiã attingit: olim verò ad hoc Regnum non spectabat, sui enim iuris erat, Polonisq; regibus non parebat. Osvvieczensis quidem Ducatus ad Polonos peruenit anno salutis humanæ 1454. sub Casimiro III. Zatoriensis vero annis circiter centum post illa tempora sub Rege Sigismundo I. anno nimirum salutis reparatæ 1548. Poloniæ regno incorporatus rursus erat, idq; iure armorum. vt in historia sua Polonica testatur Cromerus. Vrbs autem Zator (quæ Zatoriensem Ducatum facit) fluuiolo Skavvæ imminet, qui itidem Vistula absorbetur. Sitæ sunt autem prouinciæ hæ inter Vistulam fluuium & Carpathum montem, qui & Sueuus dicitur ærisque rubri fœcundus est, quod Vngaricum vocant. quin in eodem etiam monte argentum effodiunt, ac reliquarum minærarum copiam præbet. Est autem mons vastissimus, ac per Silesitas Marauaniosque in Pannoniam Sarmatiamque protenditur. Vistula autem (Germanicè die Weixel) Poloniam à Germania separat, atq; olim, vt superiori folio diximus, Vandalus appellatus fuit. Atq; hic dubitari posset, fluuiusne à Vandalis populis, an verò populus à fluuio nomẽ suum mutuarit, si fides adhibenda esset dubiæ cuiusdam historiolæ, cuius in Cosmographia sua mentionem facit Munsterus, vbi ait Vandalos nominis sui etymologiam deducere à Vanda quadam Poloniæ Regina, quam pro assecuta contra Teutones victoria, fabulantur dijs seipsam immolasse, de ponte in Vistulã salijsse, & ab aquis suffocatam vno miliario à Graccouia; vnde fluuius in quo est submersa, dictus est Vandalus, & gens circumhabitãs Vandalitæ. Hac de re lege Vandaliam Krantzij. Idem etiam flu. quondam Istula dictus fuit, item Visula, Instilla & Instula: is in Carphatijs, Sarmaticisq; montibus ortus, qua in Iazyges, & Marcomanos Polonia imminet, in Codanum egreditur non vno ostio, & amplissimo antequam Dantiscum attingat, alueo, vbi mira piscium copia. atq; hic totius Poloniæ nobilissimus est fluuius. nam & priusquam Craccouiam peruenit, multi eum amnes influentes augent, vt sunt Biaza fluuius, Sala fluuius qui & ipse Kossoraba fluuio auctus, haud procul ab Osvvieczensi vrbe Vistulæ confluit. inde Skavva fluuius & Skavvinka è regione Craccouiæ, & perpauci alij. atque hi quidem ex Meridionali tantùm latere proueniunt. ex Septentrionali autẽ latere augetur Vistula supra Cracouiam Korzeniecza, Gostinia & Czerniechovvicza fluuiolis. Ad caput autem Vistulæ fluuij, Morauiæq; contermina, iuxta Carpathũ montem Teschnensis est ditio, quam Luti Burijq; olim habitarunt. Ab Occidente Ducatus hi Silesiam contingunt, à Meridie Hungariam, inter Meridiem & Occidentem Morauiam respiciunt, ab Oriente & Septentrione reliquam Poloniam. Quæ præterea de incolarum moribus, terræ qualitate ac fertilitate dici possent, ex superioris tabulæ, Poloniæ nimirum descriptione abundè satis depromere licebit: siquidem ambo hi Ducatus (vt supra quoque monuimus), ad amplissimum Poloniæ regnum spectant, eiusq; pars sunt.

Sta. Por. pinxit Ma. Qu. sculpsit
SEPTENTRIO
MERIDIES
ORIENS
OCCIDENS
Ducatus Oswieczensis & Zatoriensis descriptio 1592
SILESIAE PARS
Morauiae confinia
HVNGARIÆ CONFINIA
CARPATHVS MONS
Scala Miliarium
4 8 12 16 20
PSCZINA
BIERVN
Chelm
Lipowiecz
Mnichow
Smierdzarza
Ribna
Cassow
Nowawics
Babicze
Lankowicze
Bobrek
Gromiecz
Dwory
WIECZIN
ZATOR
SKIWINA
Die Weyxel fluuius
Most
Spitkowicze
Ryczow
Laskowa
Zalczina
Wozniki
Tluczany
Swinia poreda
Stanyslaw
Babicza
Wrsoka
WADOWICZE
Barwald
Lesfuicza
Landskorona
Strome
Zakrow
Slemien
Babia gora
ZIWIECZ
Mossezenicza
Porabka
KENTI
Czaniecz
Nowawicz
Wilamowicze
Starawicz
BIELSKO
Rudziora
Ilownicza
Sobrzeg
Goczalkowicze
Czwiklicze
Wislapolska
Brzozowka
Wolia
Boysowy
SKOCZOW
Brenna
Vstronie
Mierodzin
Vistula fluuius
Sola fluuius
Kossoraba fluuius
Skawa fluu.
Skawinka fluuius
Sporys
Lodwigowicze
Wilkowicze
Jaworze
Bystrowy
Lazij
Bielswiczko
Jasenicza
Miedzirecz
Lgotka
Chechowincze
Gorky Hermanicze

DANIA.

DAnorum nomen Saxo Grammaticus & Crantzius à quodam Dan patre Huniblo procreato,natum docent,qui nō solùm gentis conditor, verum etiam rector fuerit.Horum tamen sententiam tanquam erroneam refutat Ioan.Becanus,aliamque nominis rationem,originem etymonq; prodit in Gethodanijs suis,in hunc modum scribens: Cimmeriorum pueri cùm populorum innumera multitudine crescerent,& longè lateq; Scythiam paulatim occuparent,varijs se nominibus nuncuparunt : alij aliud in ijs ponendis propositum secuti. Inter hos igitur fuerunt,qui quòd belli studijs potissimum oblectarentur, atq; in ijs non tam auaritia,quàm generoso animo dicati,victoriam & laudem potius quàm diuitias quærerent,nomen illud sibi ab eo animali sumpserunt, quod inter omnia plurimas naturæ dotes ad hunc scopum necessarias habere videretur. Gallum igitur gallinaceum,tum bellicæ laudis & generosissimi animi , tum indolis regalis, & militis strenui,& ad omnia momenta vigilis optimum exemplar,vt pro symbolo & synthemate quodam sibi acceperunt,ita nomen quoq; ab eo placuit mutuari. Vocarunt enim sese die Hanen, & compositè per concisionem Danen , aspiratione in d litera media delitescente. Sed quia Danum vocali prima in secundam mutata, Den, pro die hen dicere solemus,quorum illud gallinaceum,hoc gallinam notat,fit illud non citra cōuitium. Hi verò populi olim Cymbri dicebantur , traduntur que ijdem fuisse cum Nordmannis. Regio verò eorum Cymbrica Chersonesus, terra nimirum extrema continentis in Arctas extensa. Cuius populi nunc recensentur Saxones,Cymbri,Charudes,Phundusij,Cobandi & Chali,quos nos hodie vno nomine Danos dicimus.Regio titulo decoratur Dania,diuiditurq; in ducatus Holsatiensem & Slesvvicensem & Iutiam prouinciam, ac insulas complures. Porrò de Regno hoc Munsterus hæc refert: Tota Dania peninsularis est, constansq; multis partibus, maris faucibus intercepta. Prima est Orientalis, cuius potissima pars est Scania, in qua Lundensis Archiepiscopatus, quæ magnitudine et opibus facilè superat reliquas Regni prouincias. Alij vocauerunt hanc Daniæ partem Scandinauiam, pro Schondaniam,id est,amænā Daniam,alij Scaniam,alij Sconingiam. Multis igitur à scriptoribus nominibus appellatur,Schondia,Schondermarchia,Schondania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit.Sed mālit illi Scondiæ nomen,quod pulchritudinem significat,quoniam,cœli beneficio,telluris obsequio,portuum & emporiorum commoditate,maritimis opibus,lacuum & fluminum piscatione,venatione nobilium ferarū auri,argenti,æris & plumbi inexhaustis venis,oppidorū frequētia,ciuilibus institutis nulli cedit beatæ regioni. Occidua pars Daniæ est Iutia quam Ptolomæus appellat Ghersonesum Cimbricam quæ instar linguæ procurrit inter duo maria longè in Boream. Habet autem Iutia pro termino Australi Eydoram flu.qui decurrit ad Occiduum,exitq; in mare Britannicum, Frisios dirimens à Dietmarsis, limes proinde Daniæ atq; Holsatiæ. Procurrit autem Iutia itinere sex dierum in Aquilonem vrbibus aliquot insignita ad vtrunque mare Balticum & Britannicum Hæc regio hodie præter ducatum Slesvvicensem in tres diuisa est Episcopatus Slesvvicensem, Ripensem & Arusiensem. Hæ itaque duæ regiones Scania & Iutia extremitates sunt regni Daniæ,& præcipua membra,quibus interceptæ sunt multæ insulæ,quarum locupletissima est Seelandia,in qua multæ sunt ciuitates & arces,atque regia ipsa Copenhafnia. Ibi Roschildia olim potens & munita ciuitas decorata templis ac regum monumentis,nunc autem ad tenuitatem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudi-

nem

DANIÆ REGNI TYPVS
Septentrio
Suediae Pars
Swe den
Noruegiæ Pars
Oceani Germa nici pars
Cimbricum Prom.
Chersonesus Cimbrica que hodie Iuitlant
Codanus Sinus
De belt
DE N M ARKE
Se lan dia
Halandia
Scania
Blecker
Gotlandiae Pars
Gotia Insula
Oelant
Sueuicum Mare, dim Mare Balticum, hodie Germanis. De Oost zee.
Bornholm
Po merania
Rugen
Co da nus Sinus
Mecke le n burch
Meridies
Prussiae Pars
Wal dou desertum
Venedicus Sinus
Occidens
Oriens
Strant friesen
Eyder lant
Dantzick
Elbing
Copenhauen
Lubeck
Hamborg
Stettin
Stockholm
Kalmar
Scala Miliarium Germanicorum
5 10 15 20 25 30
Johan bussmecher exc. Henricus Nagel fecit

nem ferè æqualem. A Seelandia in Scaniam traiectus multi, breuissimus in Helsimborgi. Est Scania pulcherrima prouincia armata viris, opulenta frugibus, diues mercibus, templis plena, & nunc halecum captura felix & insignis: vndiq; cingitur mari, præter vnum terræ brachium, quod porrigitur in Boream, & deinde recuruatur ad Orientem, vbi Suetiæ iungitur, sed intercedunt profundi saltus, asperrimæque rupes, per quas à Scania in Gothiam iter agitur tam difficilè vt ferè leuius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. In sinu Codano quindecim numerantur insulæ, quarum potissima Fionia, inde Falstera, Lalandia, & cæteræ minus insignes. Est & Fimbria, quam Cimbriam dici debere aiunt nonnulli, vnde Chernesonomen. Fionia insula in longitudine habet miliaria duodecim, & in latitudine quatuor. Metropolis eius vocatur Otonium, vulgo Odensch, ciuitas Episcopalis, satis bene exstructa, sed malè munita, quippe quæ per bella sæpe fuit depopulata & exusta. ager Insulæ est valle fertilis, & qui nunquam stercoratur, ideo ante ciuitates magnus fœtor, ob pecorum abiectos fimos, qui ibi nulli sunt vsui. A Scania in Oriẽtem insulæ sunt multæ, quæ sæpenumero mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia nunc Danicæ coronæ, olim Suedicæ subiecta, ibi Bornholm cum nonnullis alijs. Ingressus in Daniam patet per Holsatiam, quæ regio mutuauit nomen suum ex lingua vernacula, eò quòd terra illa sit nemorosa & saltubus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ palustres sunt & pascuosæ. Cùm nobilitate atq; equestri ordine haud parum insignis hic sit tractus, nulla tamen illustrior in eo est familia, quæq; magis totum illud decoret regnum quàm Ranzouiana, quæ cùm antiquitate etiam polleat, virtute tamen atque opibus haud scio an cuiquam hoc nostro tempore cedat: quod non modò arces aliáque insignia ædificia ac monumenta ab ipsis extructa testantur, sed singularis etiam affectus ac studium quo omnes liberaliũ artium professores ac sectatores prosequũtur. Præcipuus ipsorum est, suspiciendus ille Henricus Ranzouius, cuius vtinam hæc nostra terra vnum tantummodo similem produceret, quod si fieret non dubitarem quin breui barbaries esset peritura. nunc aũt, quantumuis propensum ipsum liberalibus cunctis ingenijs esse notum nobis sit, cum Menalca tamen isto Vergiliano dicere nobis tantummodo dabitur:

Quid prodest quòd me ipse animo non spernis Amynta,
Si dum tu sectaris apros, ego retia seruo.

DIETHMARSIA.

DIethmarſia Marſorum populorum ſedes & reliquiæ creduntur, ij nomen ſuum à Marſo Tuiſconis nepote Hermionis filio Germanorum rege repetunt, de his ſic refert Althamerus: Sicut Tuiſcones, Hermiones, Ingeuones, Iſtheuones, Germani, Teuthonica ſunt vocabula, ita Marſi ἔτυμον habent Germanicum. Veteres namque Germaniæ populi Saxones (quorum hi pars ſunt (paluſtria & aquoſa loca, Mers & Merludæ appellant. Paluſtres autem Marſos, ſicut & Holſatos patria lingua dixerunt, locis nemoroſis habitãtes: inde eſt VVilſter mers, Crempermers, Dietmers. Cui ſententiæ accedit etiam Albertus Crantzius lib. 1. Vandal. cùm inquit: Marſi conceſsêre ad Albim, quorum tenues reliquiæ in paluſtribus ſunt non longè ab oſtio fluminis Dietmarſi, VVilſermarſi & Crempermarſi: qui quoniam in paluſtribus locis habitant, obtinuit Saxonum conſuetudo, vt omnes paluſtres, Marſi vocitentur. Et lib. 1. cap. 1. Idem ſic ait: Quoniam in vetuſtiſſimis rebus, vbi reliqua nulla eſt in literis memoria, coniecturæ fit locus, omnem ego Holſatiam & Stormariam, in cuius ſolo fundata eſt Hamburga, Marſorum genti deputandas puto, quæ in ſolis paluſtribus nomen ſeruauit. In aridis autem habitantibus hoc nomen permiſit, vt ad ſuæ gentis aliquam modò differentiam Holſati dicerẽtur, qui per vicina nemora vſq; ad terminos VVagriæ diffunduntur. Stormaria verò quaſi Storremarſia, à Stora flumine appellata, vt pro Marſia Maria ſit inolitum. Omnis autem ea Marſorum natio ab omni literarum memoria, fuit annumerata atque etiamnum inferiori Saxoniæ accenſetur, quamuis hodie Danorũ imperio ſubſit, hic enim Regum Daniæ primogenitus, quemadmodum Galliæ Regum in Delphinato, moratur: ac quemadmodum Stormariæ ſeu Storremarſorum Hamburgum ciuitas eſt ſub duce Holſatenſi, ita Dietmarſorum metropolis eſt Bremenſis vrbs Epiſcopalis. habet & Meldorpiũ, Heininckſte, Tellinckſte, ac aliquot alia oppida. Ob vicinũ Septentrionem frequenteſq; lacus aëre frũntur humidiore. Regio ipſa paluſtris adeo eſt, vt peregrinantibus, itinerantibuſq; minimè peruia ſit: quibus impedimẽtis freti, diu ſeſe ab exterarum gentium vicinorumq; hoſtium incurſu tutati ſunt Syluis præterea tota implicata ac referta eſt, vtpote Borcholt, Burgholt, Alnerſdorpenholt, Reſenvvalde, ac complures aliæ Agri fertilitas ob nimiam humiditatem vix cõmendanda eſt. In ipſo Cimbricæ Cherſoneſi introitu ad Albis fluuij oſtia ſita eſt regio, terminaturq; à Septentrione Eydero flu & Danimarchia, ab Ortu Holſteinenſi ſeu Holſatarum ducatu, à Meridie Albi flu. & Storemarſia, ab Occidente Oceano Germanico, vbi Heilichlandt & Buſen inſulas reſpicit. Porrò & hæc ex Henrici Ranzouij hiſtoria Cimbrica ſubijcere placuit. Diethmarſia (inquit) cum Holſatia cohæret, continenſque cum illa, & inter Britannicum Germanicumq; mare (vbi vetuſtiſſima Cimbrorum ſedes eſt (poſita, ac ſitu naturaq; loci peregriè munita, gentem præſumptæ libertatis aſſertricem, bello fortem, multiſq; victorijs elatam atq; ferocem ſemper habuit. Eius Maiores, Daniæ Regem Ioannem, eius fratrem Fridericum ducem, & alios principes, comites, multamq; & Danicam & Holſaticam nobilitatem quæ regibus ducibuſq; ſuis militarem operam fidemq; præſtitit, aut locorum iniquitate in paluſtres voragines depreſſerunt, aut nefariè trucidarunt, itaq; magnas de eiſdem victorias reportarunt. Hos Fridericus II. Rex Daniæ, Ioannes & Adolphus patrui ac fratres Holſatiæ duces, vnanimi conſeſu, inuictis animis, & communi ſumptu adgreſſi, magniſq; viribus in intimam Dithmarſiam penetrantes, tribus prælijs acerrimè re-

 pug-

Thietmarsiæ Holsatiæ regionis partis typus Auctore Petro Boeckel
ein Dietmarsche meil
Miliare Thietm:
Henricus Nagel fecit
Oriens
Occidens
THIET MAR SI AE
DE SCR IPTIO
Paludes
Oceani Germanici Pars
Albis De Elbe fluvius
De Eyder fluvius
Holsatiae Pars
Septentrio
Meridies
Terminus regionis
De Landscheidung
Halenkie dinge
Ritzenbuttel
Weruen
Dickhusen
Busen
Johann bussemecher exc. Col. Agr.

pugnantes, incolas deuicerunt, & duo oppida, Meldorpium & Heidam, ceperérunt. In qua quidem expeditione asperrima, principes belli duces inuictorum Imperatorum, & virtutis militaris officia impigrè obierunt. Adolphus Princeps graui vulnere saucius, dubiam spem vitæ edidit. Ioannes Rantzouius, Regis, ac Principum decreto, summus belli dux, ex sphaerula plumbea vulnus accepit. Deuicti tandem Dithmarsi, Regi ac Ducibus supplices facti, fidelitatis iuramentum præstiterunt, annuatim de singulis agrorum iugeribus thalerum, & dimidiatam messem simul promittentes. Hucusq; Ranzovv. In cuius eruditissimis scriptis non de hac tantùm regione, sed & plurims totius Septentrionis, præcipuè tamen Daniæ & Holsatiæ, prouincijs, permulta lectu dignissima inueniuntur.

PRÆCIPVARVM ALIQVOT
Europæ Prouinciarum enarrationis
FINIS.